

Onsdagen den
30 mars 1977

Onsdagen den 30 mars

Kl. 10.00

*Val till styrelsen för
Stiftelsen Riksbankens
jubileumsfond*

§ 1 Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond består av elva ledamöter, valda för en tid av sex år. Styrelsen förnyas successivt vart tredje år med val den ena gången av sex ledamöter och följande gång av fem ledamöter.

I år står fem ledamöter jämte personliga suppleanter i tur att avgå. Valberedningen har efter föreskrivet samråd med forskningsråden enhälligt godkänt en gemensam lista av utseende som framgår av en till kammarens ledamöter utdelad promemoria.

Valberedningen har vidare behandlat frågan om fyllnadsval till styrelsen efter herr Krister Wickman som av sagt sig uppdraget som ledamot i styrelsen från den 1 april 1977. Efter föreskrivet samråd med fullmäktige i riksbanken har valberedningen för återstående tid av mandatperioden 1974–1980 enhälligt beslutat föreslå att riksbankschefen Carl-Henrik Nordlander utses till ny ledamot i styrelsen från den 1 april 1977 och att bankokommissarien Lars Hansson utses till personlig suppleant för denne.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna den gemensamma listan och föreslå fyllnadsval enligt vad jag förut anförde.

Den avlämnade gemensamma listan upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listan, valts för mandatperioden 1977–1983:

<i>ledamöter</i>	<i>personliga suppleanter</i>
Gustafsson, Lars (s) riksdagsledamot	Silfverstrand, Bengt (s) riksdagsledamot
Hörlén, Linnea (fp) riksdagsledamot	Lindahl, Torkel (fp) riksdagsledamot
Flodström, Karin (s) riksdagsledamot	Jonsson, Rune (s) riksdagsledamot

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

Hägerstrand Torsten
professor
Siegbahn, Kai
professor

Ståhl, Ingemar
professor
Henrysson, Sten
professor

*Meddelande om
sammanträdet
fredagen den 1 april*

Kammaren utsåg därefter, enligt valberedningens förslag, fr. o. m. den 1 april 1977 för återstående tid av mandatperioden 1974–1980 till

ledamot

Carl-Henrik Nordlander
riksbankschef

personlig suppleant

Lars Hansson
bankokommissarie

§ 2 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

§ 3 Meddelande om sammanträdet fredagen den 1 april

Herr TALMANNEN:

I stället för det arbetsplenium som utsatts till kl. 09.00 fredagen den 1 april anordnas ett bordläggningsplenium kl. 13.00 samma dag för besvarande av frågor och interpellationer.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:98 till kulturutskottet

1976/77:118 till jordbruksutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:1520–1523 till försvarsutskottet

1976/77:1524 till näringsutskottet

1976/77:1525 till arbetsmarknadsutskottet

1976/77:1526 punkten 1 till arbetsmarknadsutskottet, punkterna 2 och 3 till näringsutskottet

1976/77:1527–1529 till skatteutskottet

1976/77:1530 punkterna 1 och 2 b till skatteutskottet, punkten 2 a till utbildningsutskottet

1976/77:1531–1537 till skatteutskottet

§ 6 Föredrogs men bordlades åter

finansutskottets betänkanden 1976/77:15–18

civilutskottets betänkanden 1976/77:18–20

Onsdagen den
30 mars 1977

Herr talmannen anmälde att fru utrikesministern *Söder* och herr handelsministern *Burenstam Linder* nu skulle lämna meddelanden i utrikes-, handels- och valutapolitiska frågor.

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Det finns motsägelsefulla drag i bilden av den värld vi lever i. Efter Vietnamkrigets slut för snart två år sedan pågår ingen större väpnad uppgörelse mellan stater. I den meningen råder fred att vapnen inte talar öppet. Samtidigt vet vi att militärstyrkor utrustade med de mest avancerade tekniska nymodigheter för att bringa död och förstörelse över hela folk står redo över stora delar av världen. De kan sättas in med ögonblicks varsel. Visserligen kan man se dem mindre som ett omedelbart hot än som vikter i ett komplicerat politiskt jämviktsspel. Men de påminner om att det är en lång väg till det slags fredliga tillstånd, den harmoni och rättvisa på jorden som vi längtar och strävar efter. Nöd och hunger härjar i stora delar av världen. Vi känner indignation men samtidigt också vanmakt inför förföljelse, förtryck och tortyr i många länder.

Ansvar för att lösa dessa problem ligger i första hand på varje enskild stat. Men det finns också stora underliggande sammanhang som ingen enskild nation kan komma till rätta med – sammanhang som är i verklig mening globala.

Det heter att världsfreden vilar på en terrorbalans mellan de ledande kärnvapenmakterna. Ingen av dessa kan gripa till vapen mot den andre utan att riskera ett förintande motangrepp. De är båda medvetna om att ett krig med insats av de yttersta vapnen måste undvikas till snart sagt varje pris. Ändå fortsätter de rustningarna. Det är svårt att säga om det sker i en medveten strävan att förvärva en klar militär överlägsenhet eller om den ödesdigra utvecklingen drivs fram av en fruktan att den andra sidan skall skaffa sig ett övertag som äventyrar balansen. Hur det än förhåller sig med detta, fortgår kapprustningen i stort sett oberoende av de nedrustningsförhandlingar som förs sedan många år. De samtal som pågår mellan USA och Sovjet har hittills egentligen inte rört en minskning av rustningarna utan snarare en begränsning av ökningen i de pågående rustningarna.

Det är denna terrorbalans som anges som själva grunden för världens säkerhet. Det är inte underligt att vi känner oro inför tanken att vår säkerhet skulle vila på hotet om ömsesidig utplåning. För hela mänskligheten måste det vara ett avgörande mål att nå fram till ett tillstånd då terrorbalansen inte framstår som världsfredens yttersta garant. Därför måste avspänningsprocessen fortsättas och nedrustningsarbetet intensifieras. Det bidrag som Sverige kan lämna till en sådan utveckling kan synas begränsat, men det är vår skyldighet att göra de insatser som står i vår förmåga.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Strävandena till fred har avgörande betydelse. På senare år har vi också kommit att se med allt större allvar på ansvaret för förvaltningen och fördelningen av världens resurser. Vi lever på förråd som skapats under årmiljoner och som nu förtärs i ständigt ökande takt.

Allteftersom standarden fortsätter att öka i de rikare länderna och när en nödvändig ekonomisk utveckling kommer till stånd i u-världen ökas pressen på världens tillgångar. Redan nu kan man se tecken på de kriser som kommer att drabba världen om åtgärder inte sätts in i tid. Det krävs åtgärder av två slag. De resurser som finns måste brukas med sparsamhet och med utnyttjande av processer som möjliggör maximal återanvändning. De förnyelsebara resurserna måste kartläggas och tekniken att utnyttja dem utvecklas med stor skyndsamhet. Vi måste lära oss att bruka i stället för att förbruka. Det är en uppgift som är av gemensamt intresse för rika och för fattiga länder och som därför måste lösas i samarbete dem emellan. Vi i den rika världen får inte inskränka oss till att dela med oss av våra tillgångar till u-länderna. Vi måste solidariskt tillsammans med dessa länder arbeta för ett förnuftigt bruk av världens resurser och en mera rättvis fördelning av dem mellan världens folk.

Det är mot denna allmänna bakgrund som jag vill behandla några betydelsefulla frågor för svensk utrikespolitik.

Den fråga som f. n. tilldrar sig det största intresset i den internationella politiken är avspänningens närmaste framtidsutsikter. Strävandena efter avspänning har nu under mer än ett halvt decennium präglat förhållandet mellan öst och väst. Ser man tillbaka på den situation som tidigare rått, särskilt under det kalla krigets dagar, framstår de resultat som uppnåtts som betydande.

Detta innebär inte att grundläggande motsättningar och misstro mellan supermakterna har upphört. Men man har skapat ett nät av kontakter, en vana vid samtal och en ökning av förtroendet som så småningom borde kunna leda till en klarare insikt att säkerhet kan vinnas med andra medel än ständigt ökade rustningar.

Det är viktigt att komma ihåg att nuvarande avspänningsperiod i ett betydelsefullt hänseende skiljer sig från de tidigare klimatförbättringarna mellan öst och väst under efterkrigstiden. Nu finns en strategisk jämvikt som inte kan väntas bli påverkad av tillfälliga växlingar i avspänningsklimatet. Vi har därför anledning att tro att supermakterna, trots det stundtals höjda tonläget i debatten och trots den långsamma takten i förhandlingarna om rustningsbegränsningar, är inställda på att vidareutveckla den process som inletts.

Av väsentlig betydelse för avspänningsprocessens fortsättning är uppenbart utgången av förhandlingarna om nedrustning, framför allt på kärnvapenområdet.

Vi befinner oss just nu i ett viktigt skede, då de första kontakterna tas mellan den sovjetiska ledningen och den nya administrationen i Washington. När det gäller de s. k. SALT-förhandlingarna om en begränsning

av de strategiska vapnen kan konstateras att båda sidor uttalat sitt starka intresse för att nå en uppgörelse innan interimsvaftalet löper ut i oktober i år. President Carter har, med ett eftertryck som är glädjande, markerat sitt intresse även för andra åtgärder för att begränsa kärnvapenkapprustningen, däribland ett fullständigt kärnvapenprovstopp. Tecken på ökad förhandlingsvilja i denna fråga har även visats från sovjetisk sida.

Detta är enligt regeringens mening det rätta tillfället att förnya ansträngningarna att få till stånd ett provstopp. Regeringen har därför nyligen vid nedrustningskonferensen i Genève lagt fram förslag om ett internationellt fördrag om ett fullständigt kärnvapenprovstopp. Förslaget fullföljer en lång rad av tidigare svenska initiativ i provstoppsfrågan. Om supermakterna upphörde med sina kärnvapenprov skulle den kvalitativa kapprustningen på kärnvapenområdet försvåras. Ett internationellt provstopp skulle också innebära ett väsentligt bidrag till strävandena att förhindra vidare spridning av kärnvapen.

Regeringen kommer att under den närmaste framtiden ägna speciell uppmärksamhet åt förberedelserna för FN:s särskilda session om nedrustning, som skall hållas våren 1978. Beslutet att sammankalla sessionen fattades förra hösten som en följd av den stigande otålighet över bristen på resultat i nedrustningsarbetet som majoriteten av FN:s medlemsstater känner. Nedrustningsförhandlingarna i Genève och FN hade inte lett till påtagliga framsteg under de senaste åren, även om tempot i arbetet ökat betydligt. På senaste tiden har atmosfären vid nedrustningskonferensen förbättras. Det viktiga förberedelsearbetet för den särskilda sessionen om nedrustning, vilket igångsatts denna vecka i New York, kommer därför att präglas både av otålighet och av ökad optimism om möjligheterna att nå resultat.

Arbetet under sessionen och i dess förberedande kommitté, i vilken Sverige är en av 54 medlemmar, kommer säkerligen att domineras av kärnvapenfrågorna. Det stora flertalet av världens stater ställer krav på supermakterna att äntligen fullgöra sina förpliktelser beträffande kärnvapenedrustning. Den svenska regeringen har föreslagit att de kommande förhandlingarna om ett totalt provstopp skall inriktas på ett färdigt avtal före sessionens början.

En fråga som får allt större aktualitet och som väntas bli ett av huvudämnena vid sessionen är sambandet mellan nedrustning och utveckling. Vi har börjat studera hur man skall nå fram till principer för hur en del av de oerhörda resurser som tas i anspråk för rustningarna kan frigöras för utvecklingsändamål.

Regeringen kommer att med kraft driva nedrustningsfrågorna vidare.

Konferensen om krigets lagar i Genève går under våren in i sitt avslutande skede. Sverige har sedan 1971 tagit en mycket aktiv del i detta arbete. Vi hoppas att resultatet skall bli två överenskommelser, som båda innehåller viktiga nya regler till skydd för civilbefolkning. Det är också vår förhoppning att under detta möte verkliga framsteg skall göras i arbetet på att få till stånd användningsförbud mot vissa typer av sådana grymma vapen som t. ex. napalm.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Förhållandet mellan supermakterna kommer in vid varje bedömning av de stora internationella problemen. Det gäller inte minst Mellersta Östern-frågan. Oktoberkriget 1973 blev en påminnelse för supermakterna att den olösta konflikten mellan Israel och arabstaterna kunde medföra risker för freden långt utanför området, i sista hand en konfrontation mellan dem själva. Detta ledde till samförstånd om behovet av förhandlingar.

En allmän uppfattning tycks vara att utsikterna till förhandlingsframsteg i Mellersta Östern nu är gynnsammare än på länge. Parterna förefaller vara inställda på att som forum för förhandlingarna utnyttja Genèvekonferensen.

För svensk del anser vi att det skulle vara en stor framgång om Genèvekonferensen kunde sammankallas. En lösning måste enligt vår åsikt bygga på säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Israel och alla andra stater i området har rätt till existens och integritet inom säkra och erkända gränser. Principen att erövring av territorier med våld är otillåten måste respekteras. Härutöver måste det stå klart att Palestinaarabernas legitima nationella rättigheter skall tillgodoses. Hit hör rätten att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel. Palestinierna måste ges möjlighet att medverka i alla uppgörelser som rör deras egen framtid och vilkas förpliktelser de skall uppfylla.

För snart två år sedan slutade äntligen det krig som under så lång tid engagerade och upprörde oss. I det av kriget så svårt sargade Vietnam pågår nu ett återuppbyggnadsarbete i vilket Sverige tar aktiv del. Det är regeringens förhoppning att de nya kontakter som nu har tagits mellan USA och Vietnam skall leda till amerikanskt deltagande i detta återuppbyggnadsarbete. Vietnam måste också få inta sin legitima plats i För-
enta nationerna.

Herr talman! Sverige har ett uppenbart intresse av att avspänningspolitiken i världen fortsätter. Vi stöder denna politik och hoppas på fortsatta uppgörelser mellan stormakterna som minskar riskerna för krig. Samtidigt måste vi vara uppmärksamma på de små staternas läge. Samarbete mellan dem ökar respekten för deras synpunkter och intressen.

Den svenska neutralitetspolitiken, stödd av ett starkt totalförsvår, utgör, tillika med de övriga nordiska ländernas säkerhetspolitik, ett väsentligt positivt element i den politiska och strategiska situationen i norra Europa. Vi noterar med tillfredsställelse att situationen i Norden präglas av lugn och stabilitet, även om vi självfallet har anledning att noga följa tecknen på den ökande betydelse som supermakterna tillmäter Nordkalotten och kringliggande områden. Vi har ett avgörande intresse av att ingenting inträffar som förändrar denna bild. Vi har heller ingen anledning anta att sådana förändringar övervägs på något håll. Regeringen avser att fast och följdriktigt fullfölja vår allmänt omfattade utrikespolitiska huvudlinje.

Herr talman! Regeringen förbereder nu noggrant Sveriges deltagande i det möte i Belgrad som enligt beslut vid Helsingforskonferensen för

snart två år sedan har att granska hur förpliktelserna i slutdokumentet har uppfyllts och att ange inriktningen av det fortsatta samarbetet. Dessa förberedelser sker i nära samråd med andra deltagarstater, inte minst de nordiska länderna och gruppen neutrala länder, där utöver Sverige även Finland, Schweiz och Österrike deltar.

Helsingforsdokumentet innehåller en omfattande katalog på åtaganden och rekommendationer avsedda att främja samarbetet på en rad områden och att underlätta avspänningen på längre sikt. De olika delarna av dokumentet har ett inre sammanhang och utgör sammantagna ett balanserat helt. De deltagande staterna måste för att de överenskomna målen skall uppnås klart och energiskt sträva i den överenskomna färdriktningen men också visa tålmod och varsamhet. De har ingen anledning att dölja sina åsikter om det sätt på vilket en stat eller grupp av stater har uppfyllt sina åtaganden. De behöver inte hålla inne med en saklig kritik av förhållanden som de anser strida mot sådana åtaganden. En sådan kritik står givetvis inte i motsättning till strävan att driva avspänningen och det fredliga samarbetet vidare.

Mot denna bakgrund hävdar vi från svensk sida att Belgradmötet inte bör utvecklas till ett forum där anklagelser och beskyllningar korsar varandra och där det avgörande målet, som är att främja freden, riskerar att förloras ur sikte.

Från svensk sida kommer vi att sträva efter att göra arbetet i Belgrad framåtblickande. En god grund finns i Helsingforsdokumentet. Vi hoppas att samförstånd skall kunna nås om att på denna grund föra samarbetet vidare. Vi avser bl. a. att lägga fram förslag, som syftar till att ge de deltagande staterna större utbyte av de s. k. förtroendeskapande åtgärderna. Syftet med dessa åtgärder är att ge verklig information om vissa militära manövrar och truppreelser så att ogrundade misstankor om manövrarnas syfte och inriktning inte behöver uppkomma.

Vi arbetar för att diskussionerna i Belgrad om det ekonomiska och kulturella samarbetet leder till konkreta framsteg. Vi vet att samarbetet här stöter på särskilda svårigheter, som har att göra med olikheter i ländernas samhällssystem. Men vi tror att det gemensamma intresset av samarbete skall vara så starkt att man kan enas om värdefulla åtgärder. Det kan gälla att ytterligare underlätta kontakterna mellan parterna i ekonomiska frågor. Det kan gälla att öppna vägarna till ett ökat informationsutbyte och till en vidgad rapportering i massmedia, eller att ge länderna större möjligheter att i fria former ta del av varandras kultur. Inte minst viktigt är det att vi får tillfälle att fortsätta arbetet att återföreina splittrade familjer. Det är ett arbete som djupt berör enskilda människors öden. Vi kommer att fortsätta våra ansträngningar att lösa olösta och nya fall.

Belgradmötet kommer att ägna stor uppmärksamhet åt de frågor som rör skyddet av de mänskliga rättigheterna. Det är naturligt och nödvändigt. Vi hyser en stark medkänsla med människor som utsätts för förödmjukelse och förföljelse därför att de vill ge uttryck åt sina åsikter

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

i samhälleliga och andra frågor, därför att de vill utöva sin religion, därför att de vill samlas och gemensamt verka för politiska, fackliga eller andra mål. Vi beundrar det hjältemod som många visar i Östeuropa i sin kamp för dessa mänskliga rättigheter. Om avspänningsprocessen skall fortsätta, krävs det att regeringarna tillgodoser och respekterar de enskilda människornas behov och rättigheter. Därför anser vi att en kritik mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte skadar utan gagnar avspänningsprocessen.

Helsingfordokumentet talar uttryckligen om sambandet mellan skyddet av mänskliga rättigheter och utvecklandet av fredliga förbindelser mellan stater. När vi genom uttalanden och åtgärder söker stärka skyddet av de mänskliga rättigheterna handlar vi på ett sätt som inte bara gagnar enskilda människor utan även skapar en fastare grund för freden.

Men om vi ser saken på det sättet måste vi också se till, att vad vi säger och gör har den avsedda effekten och inte motverkar syftet. Vi måste utforma vår kritik så att den inte skadar den sak vi vill gagna. Det är en avvägning som många gånger är svår. Det finns en stor känslighet i alla länder för vad som kan uppfattas som inblandning i de inre angelägenheterna. Självfallet är det en mycket stor vinning att man nu på det internationella planet inte längre anser de mänskliga rättigheterna vara en sak som endast angår varje stat för sig.

Att skydda de mänskliga rättigheterna är inte en uppgift som är begränsad till Helsingforskonferensens deltagarkrets. Den är lika viktig för världens alla folk, och vi måste öka ansträngningarna att vinna respekt för de förpliktelser som länderna åtagit sig i FN:s stadga och i deklarationen liksom i konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Det gör vi bl. a. genom insatser i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Vi kommer i FN:s generalförsamling att fullfölja det initiativ vi tog förra hösten för att tillförsäkra politiska fångar en människovärdig behandling.

Det tjänar ingenting till att dölja att arbetet att trygga mänskliga rättigheter möter stora svårigheter. Den känslighet för kritik som man möter hos ett enskilt land och som vanligen motiveras med icke-inblandningsprincipen förstärks ofta av att andra länder, som av regionala eller andra skäl känner solidaritet med landet i fråga, sätter sig emot varje diskussion.

I andra fall finner man att en kritik av övergrepp mot de mänskliga rättigheterna möts av den invändningen att länder som lever i materiell nöd inte alltid kan förväntas ta samma hänsyn till individens medborgerliga rättigheter som länder med högre levnadsstandard. Även om vi inser svårigheterna får vi aldrig uppge tanken att det måste vara ett gemensamt slutmål för hela världssamfundet att tillförsäkra alla människor deras grundläggande rättigheter.

Med stigande oro följer vi utvecklingen i flera latinamerikanska länder där grova kränkningar förekommer av de mest elementära mänskliga rättigheter, både på det politiska och på det sociala området. Vi kommer att med de medel som står oss till buds söka få dessa länders regeringar att göra slut på kränkningarna.

I Chile har regimen fortsatt och skärpt sitt förtryck. Förenta nationernas kommission för de mänskliga rättigheterna antog vid sitt sammanträde i Genève för några veckor sedan enhälligt ett av Sverige utarbetat förslag till uttalande där de grova kränkningarna fördömdes – ett viktigt steg i opinionsbildningen mot förtryckarregimen. Inte minst betydelsefullt var att Förenta staterna aktivt stödde detta förslag. Vi hoppas att den vikt som den nya amerikanska administrationen förklarar sig tillmäta skyddet av de mänskliga rättigheterna kommer att få betydelse för utvecklingen i Chile och andra länder där dessa rättigheter undertrycks.

Vid sammanträdet i Genève behandlades också den upprörande situationen i Uganda. Det är djupt beklagligt att det visade sig omöjligt att i kommissionen enas om effektiva åtgärder.

I södra Afrika möter vi långvariga kränkningar utan motstycke av mänskliga rättigheter. Längre har vi väntat på den dag då befrielsen skall komma till folkflertalet i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika.

I Zimbabwe tändes för en tid förhoppningar om en fredlig och ordnad övergång till majoritetsstyre, när genom brittisk och amerikansk medverkan alla berörda parter samlades i Genève förra hösten till en förhandling om Rhodesias framtid. Dessa förhandlingar har nu till följd av Smithregimens förhållningstaktik uppskjutits på obestämd tid. Nationalistgrupperna har förklarat att den väpnade kampen kommer att fortsätta intill dess Smith förmås tillmötesgå deras berättigade krav.

Därför är det särskilt viktigt att åstadkomma ett så hårt och samlat internationellt tryck mot regimen i Salisbury att den förmås att snarast uppges sitt hårdnackade motstånd.

I Namibia har Sydafrika fortsatt att utöva sin illegala ockupation. Visserligen har regeringen i Pretoria nu i princip accepterat att området ges ställning av självständig stat, men man vägrar uppges sin faktiska politiska och ekonomiska kontroll över området och sin starka militära närvaro där.

Överläggningarna i Windhoek med etniska grupper i landet har tillkommit på sydafrikanskt initiativ. De har som uppenbart syfte att skapa ett styrelseskick i Namibia som permanentar ett fortsatt sydafrikanskt herravälde. SWAPO, den enda verkligt nationella politiska kraften i Namibia, deltar inte.

Det krav som måste ställas är att hela det namibiska folket ges fullständig frihet att bestämma om det samhällsskick det önskar skapa. Här för krävs förhandlingar med deltagande av SWAPO, de sydafrikanska truppenas tillbakadragande och fria val under FN:s överinseende.

Det är odiskutabelt den sydafrikanska regeringens hållning som utgör kärnan i hela problemet. Den politiska och psykologiska klimatförändring som vi kan bevittna i Sydafrika har sin bakgrund i de djupgående förändringarna i hela övriga södra Afrika. Soweto var platsen för en brutal massaker på demonstrerande skolbarn från den sydafrikanska polisens sida. Soweto blev också en påminnelse om en sedan länge pågående process mot ökad politisk medvetenhet hos den svarta befolkningen. Denna

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

händelse underströk ånyo hur bittert och intensivt den unga generationen upplever det sydafrikanska samhällets djupa orättvisor.

Det internationella samfundet får inte förtrötts i sina ansträngningar att stödja den överväldigande befolkningsmajoriteten i dess kamp för sina mänskliga rättigheter. Särskild betydelse får gemensamma aktioner inom FN:s ram.

Hur kan då Sverige bidra till de nödvändiga förändringarna i södra Afrika?

Våra ansträngningar kan sammanfattas i följande punkter:

– Vi stöder helhjärtat de ekonomiska sanktionerna mot Rhodesia och vill verka för att de stärks.

– Vi arbetar för att åstadkomma ett tvingande vapenembargo mot Sydafrika.

– Vi tog förra hösten initiativ till en resolution i FN:s generalförsamling att uppmana säkerhetsrådet att överväga åtgärder för att hejda utländska nyinvesteringar i Sydafrika. Förslaget stöddes av de afrikanska staterna och antogs med mycket stor majoritet. Resolutionen ligger på säkerhetsrådets bord och utgör ett viktigt inslag i den debatt som nu pågår i rådet. Det är ännu oklart vilket beslut rådet kan komma fram till. Ett förslag som övervägs är att rådet skall uppmana alla medlemsstater att, som Sverige redan gör, avråda sina företag från nyinvesteringar i Sydafrika och att, om nödvändigt, förbjuda sådana investeringar.

Självfallet rör det sig här bara om ett första steg. Vi anser det riktigt och nödvändigt att säkerhetsrådet går vidare och fattar tvingande sanktionsbeslut. För att ett sådant beslut skall bli effektivt krävs deltagande av Sydafrikas viktigaste handelspartners. Förutsättningarna för att få det nödvändiga stödet måste f. n. tyvärr bedömas som mycket små. Skulle emellertid ett beslut enligt det svenska initiativet komma till stånd skulle trycket på Sydafrikas regering öka och möjligheterna till nya beslut förbättras.

– Vi arbetar också för att Namibia skall få sin självständighet i enlighet med det namibiska folkets egna intressen och göra sig fritt från den sydafrikanska ekonomiska, administrativa och militära dominansen.

– Vi föreslår ökat stöd genom FN-program och på annat sätt till de afrikaner som blivit offer för apartheidpolitiken. Det rör sig bl. a. om rättshjälp och hjälp till de fängslades anhöriga.

– Vi är beredda att ge humanitär stöd till de befrielseörelser i södra Afrika, som nu är inbegripna i en kamp för folkens politiska och ekonomiska rättigheter och deras länders oberoende. Vi tänker då i första hand på ZANU och ZAPU inom den Patriotiska fronten.

– Vi stöder de angränsande stater i södra Afrika som direkt eller indirekt drabbats av förhållandena i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika. Till samtliga dessa angränsande stater föreslår vi i år ett väsentligt ökat bistånd.

– Slutligen håller vi nära kontakter med bl. a. närmast berörda afrikanska länder för att samråda om utvecklingen och inhämta deras syn-

punkter och önskemål.

Vi håller slutmålet klart i sikte: äntligen frihet för folken i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika.

Herr talman! Vi har i dag en ökande insikt om och känner stor oro för att världens ändliga resurser såsom mineraler, vatten, mark och luft skall bli otillräckliga eller förstörda för en växande befolkning. Jordens begränsade tillgångar och nationernas ökande ömsesidiga beroende framstår klarare än någonsin tidigare. Redan finns svåra lokala eller regionala brister. Problemet gäller därtill inte blott tillgången till resurser utan även andra gränser för välfärdens ökning. Jordens befolkning kommer med nuvarande ökningstakt att fördubblas inom 35 år. I dagens industriländer upplevs hotet mot den mänskliga miljön som ett akut problem som kan förvärras av en ohämmad materiell tillväxt. För den miljard människor i u-länderna som lever vid eller under existensminimum är en ökad ekonomisk tillväxt å andra sidan förutsättning för en rimligare levnadsnivå. I detta läge är det en trängande nödvändighet att omfattande resurser överförs från de rika länderna till de fattiga för utvecklingsändamål. Resursanvändningen i alla länder måste präglas av hushållning och ekologisk grundsyn så att samhällsutvecklingen sker inom de ramar som naturen ger för vår tillvaro. Det är nödvändigt att ett konkret internationellt samarbete utvidgas och intensifieras på hela detta område.

En rad FN-konferenser om bl. a. miljö, befolkning, livsmedel och om vatten har under 1970-talet behandlat dessa problem och i vissa fall banat väg för nya idéer. FN:s generalförsamlings extra möten om relationerna mellan u- och i-länder har haft avsevärd politisk betydelse, men de konkreta resultaten till nytta för u-länderna har hittills varit begränsade. Det är då naturligt att vi i dag ser en växande u-landsotållighet, som kan leda till en allvarlig förtroendekris mellan u- och i-länder, vare sig dessa senare räknar sig till öst eller väst.

Överläggningarna om en ny ekonomisk världsordning måste självfallet ses som en fortlöpande förhandlingsprocess där man inte kan vänta sig plötsliga och omvälvande genombrott. Men förhandlingar som aldrig av-sätter konkreta resultat kan i längden inte åtnjuta båda parter förtroende. U-landsgruppen kan i detta läge tvingas söka lösningar som innebär skarp-are konfrontation. Detta kan bara skada alla parter.

I detta perspektiv framstår det som ytterst angeläget att Pariskonferensen om internationellt ekonomiskt samarbete (CIEC) förs till ett meningsfyllt slut vid det ministermöte som äger rum i slutet av maj. Handelsministern kommer att ta upp de här frågorna. Jag ser att min tid snart är slut, och jag vill därför hänvisa till det anförande han kommer att hålla senare.

FN:s miljöprogram, ett resultat av Stockholmskonferensen 1972, har utvecklats till ett effektivt medel för att främja hänsynen till miljön inom alla delar av det mellanstatliga samarbetet. Miljöprogrammets ambitionsnivå måste upprätthållas, och det är viktigt att alla genom bidrag till dess miljöfond medverkar härtill.

En konvention har ingåtts om skydd av miljön i vårt närmaste havs-område – Östersjön. Endast tre länder, Sverige, Finland och Tyska demokratiska republiken, har emellertid formellt anslutit sig till konventionen och den har därför ännu inte trätt i kraft. Vi finner det mycket angeläget att Östersjöns övriga fyra strandstater skyndsamt ansluter sig, så att arbetet för att skydda Östersjöns marina miljö kan gå in i ett ännu intensivare skede.

Vi får ständigt påminnelser om att arbetet för att skydda och bevara vår miljö inte känner några gränser. Den sura nederbörden orsakad av svavelnedfall är ett allvarligt miljöhot som delvis kommer utifrån. Sverige har därför, i nära samarbete med Norge, vänt sig till de övriga europeiska länderna. Vi har uppmanat dem till samarbete för att begränsa de totala utsläppen av svavel och andra luftföroreningar som transporteras över långa avstånd.

När det gäller havets resurser tvingas vi konstatera att enighet ännu inte har kunnat nås om en världsvid havsrättskonvention. En stor del av det fria havet har inmutats av enskilda stater genom inrättandet av breda fiskezoner eller ekonomiska zoner. Uppdelningen av Nordsjön i en norsk zon och en EG-zon har medfört svårigheter för det svenska fisket. Vi har haft att inrätta oss efter den uppkomna situationen och även för oss reser sig frågan om vi bör flytta ut våra fiskegränser. Vid arbetet i den tredje havsrättskonferensen bör den fortsatta strävan vara att lägga största möjliga del av havets resurser under en internationell ordning. Målet måste vara att de havsrättsliga reglerna definieras så att de sätter punkt för kuststaternas vidare anspråk på havet.

Herr talman! Energifrågorna har central betydelse för alla länder. De har kommit att inta en framträdande plats i den internationella politiken. Konkurrens och konflikter hotar uppkomma om de begränsade resurser som skall tillgodose huvudparten av jordens energiförbrukning. Produktion och konsumtion av energi medför betydande miljöpåverkan som sträcker sig över nationella gränser. Det under senare år starkt stigande priset på olja och knappheten på denna vara tvingar fram såväl energibesparande åtgärder som omställning till alternativa energikällor. Härvid kommer också kärnkraftens politiska och säkerhetsmässiga problem i förgrunden. Allt detta skapar behov av en betydande internationell samverkan. Det sker redan ett omfattande internationellt samarbete kring energifrågorna. Sådant äger nu rum i olika FN-organ, främst atomenergiorganisationen IAEA, inom den s. k. Nord-syd-dialogen i Paris, i OECD och i det internationella energiorganet IEA. Formerna för detta internationella energisamarbete har utvecklats som en följd av omedelbara politiska och praktiska behov. Det finns goda skäl att göra en grundlig prövning av hela detta område. En övergripande behandling av de viktiga energiproblemen bör förankras inom FN-systemet.

Kärnkraften som energikälla reser särskilda problem. Ett av dem är risken att spridningen av kärnkraftsteknologin kan underlätta kärnvapenutveckling. Det problemet uppmärksammas också alltmer i den in-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ternationella debatten. Icke-spridningsfördraget – NPT – och den kontroll som utövas av IAEA förblir enligt svensk uppfattning de viktigaste redskapen i strävandena att undanröja dessa risker. Regeringen fortsätter därför att arbeta för att bredda stödet för NPT och förbättra IAEA:s kontrollsystem.

Också åtgärder av annat slag är emellertid nödvändiga. Regeringen medverkar sålunda i försöken att nå fram till internationella samarbetsformer, som tillgodoser icke-spridnings- och säkerhetskrav, bl. a. när det gäller hantering av använt kärnbränsle.

Ett viktigt arbete som syftar till att skapa ytterligare garantier mot kärnvapenspridning pågår vidare i den s. k. Londongruppen. Denna omfattar de viktigare exportörsländerna på det nukleära området. Sverige är ett av de deltagarländer som här verkar för ytterligare skärpningar av villkoren för nukleär export.

Icke-spridningshänsyn tillmäts en avgörande betydelse i den ingående prövning från fall till fall som sker när regeringen överväger frågor om tillstånd för svensk export på kärnkraftens område. Som en allmän princip för regeringens fortsatta behandling av dessa ärenden kan anges att exporttillstånd till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all egen kärnkraftsverksamhet.

Här har bara gjorts en sammanfattning av riktlinjerna för svensk utrikespolitik. Vi tror att ett konsekvent och tålmodigt arbete efter dessa riktlinjer väl tjänar de grundläggande målen för vår politik som är att medverka till att forma en värld där folken lever i fred, har ekonomisk och social trygghet och åtnjuter mänskliga fri- och rättigheter.

För framgång i detta arbete är enighet här hemma kring utrikespolitiken en väsentlig tillgång. Vi kan handla med större säkerhet och vår röst gör sig hörd med större styrka.

Sammanhållningen mellan de nordiska länderna – just i dessa dagar manifesterad genom Nordiska rådets 25-årsjubileum – skänker en särskild tyngd när dessa länder på grundval av gemensamma intressen och värderingar tillsammans hävdar sina ståndpunkter i den internationella debatten.

I samarbete med länderna i Europa ser vi en möjlighet att ge större eftertryck åt de synpunkter som vi anser väsentliga i de globala sammanhangen. Europa har sitt ansvar för att äntligen skapa ett genombrott i arbetet på en mera rättvis ekonomisk världsordning. Den västeuropeiska traditionen av demokrati och humanitet har särskild betydelse för kampen mot orättvisor och förtryck.

En global solidaritet är det yttersta syftet med våra ansträngningar. Det måste vara en uppfordran till energiskt och insiktsfullt arbete för konkreta mål.

Ondsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr PALME (s):

Herr talman! Den här regeringsdeklarationen var en katalog av traditionellt snitt. Det omdömet innebär ingen kritik – jag är medskyldig till många dokument av liknande slag. Jag kommer att begränsa mig till att göra en del reflexioner kring några ämnen, och sedan kommer andra socialdemokratiska talare att ta upp andra ämnen – Sven Andersson säkerhetskonferensen, Carl Lidbom södra Afrika och de mänskliga rättigheterna, Mats Hellström de multinationella företagen, Birgitta Dahl Sydostasien osv.

Utrikesministern har vid åtskilliga tillfällen givit uttryck för sin bestämda vilja att fullfölja den socialdemokratiska regeringens utrikespolitik. Vi har från socialdemokratins sida tagit utrikesminister Söder på orden och understrukt att vi betraktar detta som värdefullt för vårt land. Vid de internationella kontakter som jag haft har jag efter förmåga framhållit och uttryckt min uppskattning av denna regeringens viljeinriktning. Detta utesluter naturligtvis inte att vi vaksamt kommer att följa regeringens fortsatta handlande och att vi på enskilda punkter funnit anledning att rikta kritik.

Det bör också sägas att hållfastheten i regeringens vakhållning kring neutralitetspolitiken ännu inte satts på några mera allvarliga prov. Utrikespolitiken måste präglas av fasthet och kontinuitet. Men i en dynamisk värld ställer utvecklingen hela tiden krav på nya ställningstaganden och åtgärder. Hur regeringen i fortsättningen kommer att handla kommer att bli utslagsgivande för den bild som omvärlden kommer att forma sig av svensk utrikespolitik under den tid de borgerliga har den politiska makten. Det gäller inställningen såväl till problemen i vårt närområde som till frigörelsekampen i t. ex. Latinamerika och Södra Afrika. Utrikesministerns och hennes partis plötsliga omsvängning när det gäller inställningen till den s. k. Interamerikanska utvecklingsbanken är inte precis något gott tecken.

Svensk utrikespolitik har haft som mål att främja freden och det fredliga samarbetet mellan nationerna. För oss socialdemokrater har det alltid funnits ett samband mellan utrikespolitiken och inrikespolitiken i den meningen att de idéer som varit drivkraften för samhällsodaningen i vårt eget land så långt möjligt bör vara vägledande för vårt handlande även på utrikespolitikens fält. Nationellt oberoende och demokratisk frihet, arbete och trygghet för medborgarna, social utjämning och solidaritet har varit ledstjärnor vid uppbyggnaden av det svenska samhället. Efter måttet av vår i och för sig blygsamma förmåga har vi sökt medverka till att dessa värden på deras egna villkor även kan komma andra folk till del.

Denna viljeinriktning har allra starkast kommit till uttryck i det nordiska samarbetet. Trots skiljaktigheter i säkerhetspolitik har vi nått långt i att förverkliga ett praktiskt nordiskt samarbete i väsentliga vardagsfrågor. Socialdemokratien är inte endast den starkaste politiska kraften i Norden. Den är också den rörelse som har det mest omfattande och

nära samarbetet.

Alltsedan förra seklets slut har de nordiska landsorganisationerna och de socialdemokratiska partierna regelbundet samlats till gemensamma arbetarkongresser där riktlinjerna för en samfällid välfärdspolitik dragits upp. I november i fjol antog en sådan nordisk arbetarkongress ett handlingsprogram för 1980-talet som siktar till arbete åt alla, förnyelse av arbetslivet, ekonomisk demokrati och en god miljö. I handlingsprogrammet berör vi också bredare internationella frågor. Jag vill särskilt peka på att samtliga fem partier och fem landsorganisationer i Norden där förordar ensidiga förbud mot kapitalexport och nyinvesteringar i Sydafrika och Namibia, en rekommendation som vi följt upp i en motion som nu ligger på riksdagens bord.

Det europeiska samarbetet ligger oss socialdemokrater varmt om hjärtat. I Västeuropa har utvecklats ett omfattande samarbete mellan de socialdemokratiska partierna och fackföreningsrörelsen. Även i Västeuropa är socialdemokratin den starkaste politiska kraften. Socialistinternationalen har fler medlemmar, fler regeringspartier och fler väljare än någon annan politisk rörelse. Bredvid euro-socialismen är euro-kommunismen en liten rörelse. Därför blir ansvaret och kraven stora på socialdemokratin i en tid av internationell kris och i en tid då högerkrafterna blivit allt aggressivare.

I Europa bevittnar vi hur folkens krav på frihet och social rättvisa bryter fram med ökad kraft. Vi har upplevt betydelsefulla och glädjande segrar för demokratin i Grekland och Portugal. Socialdemokratin engagerade sig intensivt i stödet för demokratins och frihetens krafter i dessa länder.

Samma frihetssträvan upplever vi i dag i Spanien, ett land som – trots att fru Söder uppseendeväckande nog inte hade ett ord att säga därom, när hon nu ändå tog upp så mycket annat – i dag står i centrum för det politiska intresset i Europa. Efter decennier av fascistvälde förbereds nu allmänna demokratiska val. Den nuvarande regimen har insett förändringens ofrånkomlighet och tagit positiva steg mot en demokratisering. Vi bevittnar en fascinerande process, där man på fredlig väg söker omvandla en diktatur till en demokrati. Men det är viktigt att framhålla att det hela tiden är den demokratiska oppositionen som drivit fram denna utveckling och tvingat regimen till eftergift på eftergift.

Det är också viktigt att lyfta ett varningens finger till dem som betraktar demokratin som redan genomförd i Spanien. Fascismens arv väger ännu tungt, och demokratin är långt ifrån konsoliderad. Amnestin är inte fullständig. Alltjämt arresteras människor ur den demokratiska oppositionen. Vallagen har allvarliga begränsningar och är delvis anpassad till regimen fördel. Vi oroas också över det kraftiga stöd som fascismens skuggor får och själva ger högerkrafterna. Den nationella rörelsen, Francos skapelse, har i år fått sitt största anslag någonsin, 8,5 miljarder pesetas, ur den statliga budgeten. Det är fyra gånger mera än vad som utlovats i partistöd i valrörelsen för samtliga andra partier. Polisen har i år fått

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ett extra anslag på 4 miljarder pesetas.

Avgörande för den fortsatta demokratiseringsprocessen blir om regimen och kungahuset förhåller sig neutrala i den kommande partipolitiska striden. Vi kan hysa starka förhoppningar om frihet och demokrati i Spanien. Men vi skall samtidigt inse de påtagliga begränsningar som ännu präglar läget. I detta ömtåliga skede är det särskilt viktigt att vi stärker vår solidaritet med de genuint demokratiska krafterna i Spanien.

När Europas stats- och regeringschefer samlades till den europeiska säkerhetskonferensen i Helsingfors sommaren 1975 fanns det många i väst som i ESK:s avslutning såg något av en västlig kapitulation inför östkommunismen. Slutdokumentet skulle bli en Moskvas triumf, en seger utan motprestation. Vi som hade en annan uppfattning menade i stället att ESK var en nödvändig och meningsfull handling som inte ensidigt skulle kunna utnyttjas av den ena eller andra sidan.

Vi betraktar avspänningspolitiken som avgörande för freden i vår del av världen. Säkerhetskonferensen och dess slutdokument är av mycket stor betydelse såväl för att befästa freden som för att fördjupa kontakterna och det fredliga samarbetet mellan Europas folk. Dess resultat får icke spolieras. De måste tvärtom värnas och samarbetet ytterligare byggas ut och fördjupas. På den punkten måste vår inställning vara alldeles klar.

Men en framgångsrik avspänningspolitik får inte betyda att dialogen kvävs och debatten tystas. Det bör vara tvärtom. Vid konferensen i Helsingfors sommaren 1975 framhöll jag härom på regeringens vägnar:

”Respekten för varandras samhällssystem och principen för icke inblandning får inte tolkas så att detta utbyte skall vara inskränkt till instämmanden och gemensamma deklamationer. En vaken kritik måste också få göra sig hörd mot förreelser som förtryck av olikfärdiga, tortyr och rasdiskriminering. Dessutom — — — bör just avspänningen ge utrymme för en öppen och fri diskussion om grundläggande politiska och ideologiska frågor. Detta uttrycker självfallet inte önskan om politisk konfrontation utan understryker värdet av en debatt mellan företrädare av olika idéer och samhällsuppfattningar. Detta kan också bidra till att bygga en fastare grund för avspänningen på längre sikt.” Jag var då rätt ensam om att framföra dessa synpunkter. På en del håll ansågs de som olämpliga, men numera har de närmast bestyrkts.

Något senare, vid det socialdemokratiska kvinnoförbundets konferens i februari 1976, förklarade jag att ”övergrepp på de mänskliga rättigheterna blir avsteg från avspänningspolitiken, att förtryck, ofrihet och orättvisa i sig bär fröet till sociala och politiska spänningar. Den som stillatigande låter förtryck, terror, tortyr, ofrihet och andra brott mot de mänskliga rättigheterna breda ut sig bidrar ytterst till att freden undergrävs.”

Säkerhetskonferensens slutdokument har också givit stöd och hopp åt de modiga och frihetslängtande människor som i öst nu kräver att deras regeringar skall följa slutdokumentets förpliktande ord om respekt för mänskliga fri- och rättigheter. Med dem känner vi en djup solidaritet.

Vi måste därför ställa oss positiva till att moraliska aspekter nu får större tyngd i den internationella debatten än tidigare. Mina citat visar att det var den väg vi själva var inne på. Det innebär en vitalisering av debatten och bryter med den maktpolitikens cynism och likgiltighet som så ofta skymmer den grymhet och det förakt som människorna i diktaturerna utsätts för. Men vår berättigade kritik mot förhållandena i öst och vår nödvändiga solidaritet med dem som kämpar för mänskliga rättigheter får inte kasta oss tillbaka i det kalla krigets stämningar. Det skulle innebära en tillbakagång som skulle kunna öka spänningen och skärpa läget för de oliktankande. Vi måste vara på vår vakt mot de krafter som söker utnyttja det nya läget till att driva oss tillbaka till det kalla kriget.

Det är också viktigt att inte skapa förväntningar som inte kan infrias. Vi minns alla hur den amerikanska stormaktens braskande slagord om sin vilja till befrielse i Östeuropa på 1950-talet följdes av en nästan total passivitet när människor i Berlin, Ungern och Polen sökte förverkliga en befrielse. Det skapade en grym besvikelse på grund av brustna förväntningar. Den enligt min mening ofrånkomliga demokratiseringen av diktaturerna kommer i grunden att förverkligas genom en inre process, av folken själva. Vi måste inse våra begränsade möjligheter att påverka den utvecklingen. Men vi får heller aldrig svikta i att klart redovisa var vi står, vad vår solidaritet gäller i värnet för demokratin och människans rättigheter.

Låt mig, herr talman, göra ytterligare en reflexion i anslutning till debatten om de mänskliga rättigheterna. Den borgerliga regeringen har i vissa stycken blivit väldigt orättvist behandlad. Efter valet har två regimer uttryckt hjärtinnerlig glädje över valets resultat. Den ena är juntan i Chile. Den andra är Husakregimen i Tjeckoslovakien. Juntan fann sig med glädje ha blivit av med ett redskap för världsmarxismen som påtalat dess verksamhet i Chile. Presschefen i Tjeckoslovaikiens sannolikt marxistiska utrikesdepartement fann, efter dess vice utrikesministers besök hos fru Söder, att den nya regeringen, jämfört med den socialdemokratiska, visat "statsmannakloskap, verklighetssinne och vishet".

Dessa uttalanden speglar med all säkerhet mindre av kärlek till den svenska borgerligheten än en påtaglig brist på kärlek till den svenska socialdemokratin. Därför är berömmet orättvist. Låt mig med all kraft understryka att jag är övertygad om att utrikesministern föga uppskattar berömmet, att regeringen inte har ett uns till övers för förtrycket och att jag icke ett ögonblick betvivlar de borgerliga partiernas demokratiska sinnelag. Fru Söder har gjort flera uttalanden i dessa frågor, i vilka jag gärna och med uppskattning vill instämma.

Men likväl borde det inträffade för er på en punkt utgöra en allvarlig tankeställare. Så sent som i fjol åkte herr Bohman och hans moderater land och rike runt och framställde den svenska socialdemokratin som ett hot mot demokratin. Och för mindre än ett år sedan stod herr Fälldin i Ystad och förklarade att en fortsatt socialdemokratisk regering kunde

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

betyda politiska fångar och avskaffad strejkrätt i Sverige. Nu säger jag: Minns dessa tarvligheter och minns dem utan stolthet när ni nu hör förtryckarnas applåder smattra i era motsträviga öron.

Lärdomen är denna: Skall vi med fasthet och trovärdighet i de internationella rådslagen kunna stärka demokratin och värna människors rättigheter, då måste även ni utan småaktigt partinit kunna vara rakryggade nog att stå upp för de värden som är gemensamma i vårt fria demokratiska samhälle.

Den nya amerikanska regeringens starka betoning av moral och mänskliga rättigheter har främst kommit att uppmärksammas när det gäller förhållandet mellan de båda supermakterna, USA och Sovjetunionen. Detta får inte undanskymma att stora delar av världen, icke minst länder som har nära förbindelser med USA, utgör ett mycket betydande arbetsfält för de nya strömningarna. Det torde vara i dessa länder som USA har de praktiskt sett största möjligheterna att direkt påverka utvecklingen. Vi kommer att med stort intresse följa vad som händer.

Kraven på förändringar är särskilt starka i den tredje världen. Sydafrika är alltså en bastion för rasismen trots FN:s allt aktivare engagemang, trots motståndsrörelsens växande betydelse och trots det portugisiska kolonialväldets upplösning. Kampen mot apartheid skärps.

Vid socialistinternationalens senaste kongress slog världens demokratiska socialister fast, att "neutralitet inför kampen i södra Afrika är omöjlig. Mellan utsugarna och de utsugna finns ingen medelväg. Åtgärder måste vidtas för att få slut på ett system som är både grymt i sig självt och ett hot mot freden."

Förra veckan påmindes Sydafrikas folk smärtsamt om en tragisk dag – massakern i Sharpeville. 16 år senare kom händelserna i Soweto. Båda dessa grymheter mot en försvarslös befolkning var logiska konsekvenser av apartheidsystemet. Men det finns vissa viktiga skillnader. Läget i Sydafrika har undergått en dramatisk förändring. Under dessa 16 år har vi bevittnat en upptrappning av våldet från den härskande minoritetens sida, men samtidigt har viljan och förmågan från majoritetens sida ökat att stå emot förtrycket och att förena sig mot förtryckarna. Folkets längtan efter frihet kan aldrig utplånas. Underkastelsens tid är över.

Ändå består systemet, upprätthållet med våld. Är det så, att de som inte är direkt berörda helt enkelt inte kan föreställa sig vad apartheid verkligen är? Av tidsskäl får jag stryka hårt i mitt manuskript och hoppa över en del, men ett exempel vill jag nämna: systemet med fångar på mentalsjukhusen.

I fredags publicerade Världshälsoorganisationen en rapport om en kedja av privat ägda institutioner som förvarar många tusen mentalsjuka svarta afrikaner, kvarhållna där mot sin egen vilja. De tvingas arbeta utan någon som helst betalning. Dessa institutioner får huvuddelen av sina s. k. patienter – i verkligheten mentala eller politiska fångar – från Sydafrikas sjukvårdsministerium. Den privata firman, Smith Mitchell of Johannesburg, som driver detta slavarbetsystem på vinstbasis, har gjort så i mer

än ett decennium och kallar det för "terapi". Företaget tjänade 13,7 milj. dollar år 1973. Mellan 8 000 och 9 000 svarta mentalsjuka är berörda.

Per Wästberg har pekat på det faktum att många afrikaner arresteras i slumområdena för att ha ställt till med bråk och sedan döms – efter en snabb utredning – såsom "obalanserade" och sänds i väg till dessa institutioner.

Jag skulle vilja tala om tortyren och de s. k. självmorden i fängelserna och om utredningen om Soweto. Allt detta visar att sådan är apartheid – en makaber minoritetsdiktatur för social och ekonomisk utsugning. Men apartheid har också en unik egenskap. Det är den enda formen av tyranni som brännmärker en person ända från födseln, beroende på hudfärgen.

Systemet upplöser familjebanden. Det legaliserar grymma folkförflyttningar. En växande majoritet av båda könen har i lag förbjudits att leva med sina familjer utanför de arbetslösas bantustans. Normalt familjeliv blir i allt större utsträckning en sällsynthet. Barnen blir – med Colin Legums ord – en negligerad och utsvulten generation, utan ideal, utan omtanke, utan lojalitet, utan självförtroende, utan pålitliga relationer, utan möjliga aspirationer till ansvarsfullt medborgarskap. De ser ständigt sina föräldrar förödmjukas.

Utanför Sydafrika kan man anse att man måste gå steg för steg i kampen mot apartheid. Men Sydafrikas barn har ingen mera tid att förlora. Och den vita minoriteten borde inse att dessa barn är de människor med vilka de kommer att tvingas förhandla en dag. Och dessa barn är de som vi ser fram emot att välkomna som representanter för sitt folk.

Ian Smith har sagt att Rhodesia och Sydafrika är överens om att de båda kämpar för att bevara den västerländska demokrati som den vite mannen förde till Afrika. De båda hoppas på hjälp utifrån för att slåss för den s. k. fria världens intressen. För oss i Europa, med vårt koloniala förflutna, är det nödvändigt att vara kristallklara på denna punkt. Vi kommer aldrig att acceptera Smiths och Vorsters falska version av västlig demokrati. Deras förtryck och rasism kommer aldrig att innefattas i en fri värld.

Rasistregimernas motstånd väcker frågan om huruvida förändringar kan åstadkommas enbart genom våld och revolution, eller om det fortfarande finns en fredlig väg att utradera de brott mot mänsklig värdighet som är kända som kolonialism och rasism. Men det är lätt att förutse att när människor som söker fred och framsteg bara möts av förtryck och utsugning kommer de till slut att använda sig av våld. Den väpnade kampen blir den sista möjliga utvägen. I Namibia och Zimbabwe synes nu en fortsatt väpnad kamp vara oundviklig. Hur mycket väpnat motstånd som är nödvändigt från nationalisternas sida beror på hur stort obehäpnat tryck som västmakterna kan utöva i form av sanktioner och liknande, som president Julius Nyerere så träffande har uttryckt det.

Minoritetsstyrets tid närmar sig sitt slut. Men i och med att kampen hårdnar ökar också risken för fel slags utländsk inblandning. Och fel

slags inblandning är fortsatt stormaktsrivalitet i regionen. Rätt slags utländsk inblandning är det som stöder frihetskampen och söker reducera motståndet från de krafter som fortfarande kämpar för idéerna om vit överhöghet.

Förra året publicerade Stockholms internationella fredsforskningsinstitut – SIPRI – en omfattande dokumentation över riskerna för en kraftig upptrappning av konflikten i södra Afrika. Detta område kan komma att bli nästa stora internationella slagfält. SIPRI-studien visar också att omfattande utländska investeringar i Sydafrika medverkar till att internationalisera konflikten. Landets råvaruresurser och dess strategiska position kan tjäna som förevändning för ytterligare inblandning på den vita regimens sida. Samtidigt kan emellertid en sådan inblandning uppmuntra andra makter att bli mera aktiva i området. Vi står alltså inför den dubbla risken av ett raskrig och en upptrappad konflikt mellan de utländska intressena, framför allt stormakterna, i regionen.

Afrikanernas frigörelse kommer att vara deras eget verk. Och den kommer! Men det internationella samfundet kan medverka till att förkorta kampen och göra den lättare, med mindre av mänskligt lidande.

Det säger sig självt att Förenta nationerna och dess säkerhetsråd har ett mycket speciellt och centralt ansvar. Men det kan inte få vara en ursäkt för passivitet på det nationella planet. Varje land, varje regering och varje folkrörelse har sitt eget ansvar och sin egen roll att spela.

För det första: Vi måste arbeta för att få slut på all vapenexport till Sydafrika och allt militärt samarbete med dess regering. De som alltjämt förser rasisterna med vapen måste svara på frågan: Hur kan ni sitta i FN och fördöma apartheidpolitiken och samtidigt sända vapen till dem som utövar och stöder apartheid?

Det är viktigt att den nya regeringen fullföljer vårt initiativ i FN i denna fråga.

För det andra: Vi bör öka vårt materiella och politiska stöd till frihetsrörelserna och till de redan självständiga staterna i deras kamp för nationellt oberoende och ekonomisk självständighet. Här har vi från socialdemokraternas sida begärt ett väsentligt ökat belopp av regeringen.

För det tredje: Vår vägran att erkänna de s. k. självständiga bantustans bör följas upp med motstånd mot internationella företags ansträngningar att ge inofficiellt erkännande genom massiva investeringar.

För det fjärde: Vi bör öka våra ansträngningar att få slut på den illegala ockupationen av Namibia. Vi bör stödja SWAPO utan vars deltagande ingen realistisk politik kan formas. Namibia bör omedelbart få självständighet och majoritetsstyre. Och därför måste vi avvisa alla mario-nettregeringar.

För det femte: Vi måste seriöst ta itu med frågan om investeringar i och kapitlexport till Sydafrika och Namibia.

Det som jag här sagt i några korta stycken kommer Carl Lidbom senare att tala mera ingående om.

Utrikesministern har som en kommentar till vårt krav sagt att hon

inte förstår varför vi inte tog upp frågan om kapitalexport när vi var i regeringsställning. Men nu var det ju så att jag aviserade detta krav i mitt tal på Broderskapsrörelsens kongress i augusti i fjol. Reaktionen blev också häftig från herr Bohmans sida. Han förklarade bl. a.: "Vill Palme införa förbud mot nyetableringar i Sydafrika, så får man väl skriva en proposition och förelägga riksdagen denna." Sagt och gjort – fast det av omständighetens makt blev en motion.

De som fortsätter att låta det utländska kapitalet ostört flöda in i Sydafrika och Namibia tar på sig ett stort ansvar. FN:s speciella kommitté mot apartheid har påtalat den betydelse som utländskt kapital spelat för Sydafrikas försvarsansträngningar. Bara under de senaste fyra åren har rasistregimens militärbudget fyrdubblats. Samtidigt har underskottet i betalningsbalansen stigit kraftigt. Underskottet har endast kunnat täckas genom det stora kapitalinflödet från utlandet. De lån som gavs till att täcka underskottet i betalningsbalansen används alltså av Sydafrika till den upprustning som landet annars inte skulle haft råd med.

Nu heter det från något regeringshåll att man inte kan rucka på den urgamla principen om fria kapitalrörelser. Men den samlade kapitalexporten till Sydafrika har varit mycket stor, internationellt sett. År 1976 var den enligt FN-kommittén 1 100 miljoner dollar. Och är man för sanktioner, så är man ju för att hindra fria kapitalrörelser. Det är trots allt viktigare med fria människor än med fria kapitalrörelser. Men det kanske är den borgerliga regeringens ideologi att bortse från sådana synpunkter.

Låt mig till slut i denna fråga citera ur ett brev jag fått nyligen från en av Sydafrikas främsta frihetsledare: "Det är vår brinnande förhoppning att Sveriges riksdag kommer att anta er motion i sin helhet. Kanske skulle riksdagen göra det om den var medveten om de förfärande illdåd som Sydafrikas polis ständigt begår mot helt oskyldiga män, kvinnor och barn i den s. k. fria världens intresse, och på uttrycklig order av Vorsters regim? Vad er motion gör är att ställa frågan: vems allierad är Sveriges folk i praktiska termer?"

Det sägs ibland att det inte finns någon högre moral än att bevara freden. Det är riktigt. Men så länge apartheid och rasism består kan det inte finnas någon fred.

I sitt budskap till omvärlden den 20 januari i år sade president Carter att han är beredd att ta ledningen när det gäller att söka avskaffa det ödesdigra kärnvapenhotet. Samtidigt underströk han att detta inte är något som Förenta staterna självt kan åstadkomma. Vi kan och kommer att samarbeta med andra för att åstadkomma detta, sade han.

Det är utmärkt om detta och liknande uttalanden kan göra det möjligt att äntligen nå konkreta resultat i nedrustningsarbetet. Och det är givet att alla vi andra, utanför stormakternas krets, skall söka göra vad vi kan för att påskynda utvecklingen.

Men samtidigt kanske vi också skall sända ett budskap tillbaka till Jimmy Carter – eftersom han nu sänt oss ett budskap – för att markera att de avgörande besluten i dessa frågor ändå måste fattas av de båda

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

supermakterna. Det är ju dessa supermaktens ständiga strävan att uppnå militär överlägsenhet över varandra som utgör hela grunden till den kapprustningsspiral vi upplevt under de senaste decennierna. Alva Myrdal har kallat detta en kolossal felräkning och ställt frågan hur man kan tänka i termer av "militär överlägsenhet", när man redan på vardera sidan har kapacitet nog att förstöra hela vår civilisation många gånger om.

Vi i de små nationerna kommer alltid att välkomna nedrustningsinitiativ från supermaktens sida. Men det är ju supermakterna som i första hand måste skrida till handling och äntligen inleda en process som kan leda till att de skrotar ned sina väldiga kärnvapenarsenaler!

Alva Myrdal har under många år lagt ned ett fantastiskt arbete på att söka göra världen säker för människan. Trots nästan fullständig avsaknad av löftesrika framsteg har hon oförtrutet kämpat vidare för fredens sak. Hennes arbete fullföljs nu av Inga Thorsson, senast genom förslaget vid nedrustningskonferensen i Genève om ett internationellt avtal för fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Det är utmärkt att den socialdemokratiska nedrustningspolitiken fullföljs på detta sätt.

Alva Myrdal och Inga Thorsson har genom sina insatser i FN och i Genève gett Sverige ett stort förtroendekapital i denna fråga. Det var ingen slump att just vår chefsförhandlare kom att bli ordförande vid den ytterst kontroversiella konferens om icke-spridningsavtalet som hölls i Genève för något år sedan. Det är nu av största vikt att detta förtroendekapital inte missbrukas eller går förlorat.

Ur denna synvinkel är de senaste försvarspolitiska signalerna från den nya regeringen illavarslande. Jag tänker på den försvarspolitiska proposition som avlämnades i början av månaden. I denna finns formuleringar och förslag, som gör det berättigat att tala om en högervridning av säkerhetspolitiken.

En grundläggande tanke i hela det svenska nedrustningsarbetet har tidigare varit att söka få till stånd en omfördelning – från de kolossala satsningarna på militära utgifter till de skriande behoven för social och ekonomisk utveckling i de fattiga länderna. Det var också temat i mitt tal i FN för ett år sedan. Om detta var man enig i försvarsutredningen – före valet. Men när de borgerliga nu på egen hand, i försvarspropositionen, skall formulera sig i fråga om säkerhetspolitiska riktlinjer, då saknas utredningens starka förord för behovet av en ny ekonomisk världsordning och betoningen av avspänningspolitikens betydelse, då talar man inte längre om stärkandet av FN:s roll. Detta är allvarligt.

Men lika allvarligt är det att man nu vill slå in på en upprustningslinje inom det svenska försvaret, samtidigt som man i FN talar om behovet av nedrustning. Vi socialdemokrater är anhängare av ett efter våra förhållanden starkt försvar, och vi anser oss hålla fast vid denna linje genom att fullfölja 1972 års försvarsbeslut. De borgerliga vill lägga på ytterligare minst 2 000 milj. kr. under försvarsbeslutsperioden. Därtill kommer kostnaderna för ett nytt attackflygplan, om nu regeringen bestämmer sig

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

för att ytterligare höja försvarsanslagen.

En dylik upprustningslinje i vårt eget land kan skada våra möjligheter att bidra till att få till stånd en allmän internationell nedrustning och tära på det förtroendekapital vi ändå har i nedrustningsfrågan. Vi socialdemokrater hävdar att den svenska säkerhetspolitiken bör ha en oförändrad inriktning. Vi vill därmed också markera viljan att medverka till avspänning och nedrustning, till social och ekonomisk utjämning mellan folken.

I mitt anförande har jag följt den uppläggning som blivit något av en tradition i svensk utrikespolitik och som jag ser att fru Söder vid flera tillfällen använt sig av, nämligen att följa de tre cirklar som speglar vårt utrikespolitiska intresseområde: Norden, Europa och världen – en modell som jag tror att kabinetssekreterare Åström började tillämpa någon gång i början av 1960-talet och som vi alla lärt av. Ty som jag sagt många gånger: internationalismen börjar för vår del vid Kölen, Öresund och Ålands hav.

Jag ser i konservativ press att man ivrigt hyllar utrikesministern för att hon skulle förmodas ha ett större intresse av Norden och Europa än den förra regeringen. Sakligt sett finns det naturligtvis inget underlag för hyllningen i denna del. Vad man på högerhåll vill uttrycka är någonting helt annat, nämligen sin ovilja mot Sveriges engagemang för de fattiga folken och deras rättigheter, för arbetet i Förenta nationerna och för de bredare internationella frågorna – allt sådant som man på högerhåll tyckt innerligt illa om men som ändå speglar en stark opinion hos växande grupper i vårt land.

Det är min förhoppning till sist, herr talman, att fru Höger –, förlåt, fru Söder, inte skall falla i denna av de konservativa krafterna gillrade fälla.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag vet inte hur man skall tolka herr Palmes påstående att den s. k. eurokommunismen bredvid eurosocialismen är en liten rörelse. Påståendet är något diskutabelt, eftersom det först kräver en precisering av vad eurosocialismen är och vad den står för i förhållande till den i övrigt begränsade internationella socialdemokratien. Oavsett svaret på detta är det helt klart att vad herr Palme kallar eurokommunismen inte minst spelar en klart progressiv roll när det gäller att tillsammans med andra socialistiska krafter bryta borgerliga regeringars dominans i Syd- och Mellanuropa och i Spanien följderna av en 40-årig fascistisk diktatur.

Herr talman! Det internationella politiska klimatet är i dag betydligt kallare än för något år sedan. När kriget i Sydostasien hade upphört och när därefter Helsingforsöverenskommelsen om säkerhet och samarbete i Europa hade kunnat slutas så fanns en stark förhoppning om att vägen nu låg öppen för fortsatt internationell avspänning och även för konkreta nedrustningsåtgärder. Den förhoppningen har ännu inte in-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

friats.

I stället har vi under de senaste månaderna fått bevittna hur en kampanj har utvecklats riktad mot den uppföljning av Helsingforskonferensen som skall hållas i Belgrad i sommar. Det är en kampanj som hotar att kasta oss tillbaka till det kalla krigets dagar, då USA och de ledande västmakterna ännu inte hade tvingats acceptera principen om att det var möjligt för stater med skilda samhällssystem att samexistera fredligt.

Men det vore ytterst märkligt om den kampanjen skulle lyckas. Jag tror att det handlar om ett tillfälligt återfall, som har att göra med att det finns krafter som i vanlig ordning vill avvända uppmärksamheten från de kapitalistiska ländernas problem genom häftiga angrepp på de socialistiska staterna. Vi skall inte glömma att i USA och i EG-länderna finns i dag femton miljoner registrerade arbetslösa. De förvägras rätten till arbete, och det förhållandet är förstas politisk dynamit. Till den här kampanjen är USA-presidenten Carters utrikespolitiska "moralism" kopplad. Den har säkerligen framför allt inrikespolitiska motiv, men den bidrar sannerligen inte till att förbättra det internationella klimatet.

Det är inte möjligt att stå passiv inför den här ökade spänningen. Det är möjligt att övervinna den, men då krävs aktiva insatser av alla progressiva krafter. Det gäller att stärka opinionen för att de stater som undertecknade Helsingforsavtalet går vidare på den inslagna vägen inte minst i fråga om militär uttunning. Det gäller att stärka opinionen för reella nedskärningar av arsenalerna av massförintelsevapen. Resultaten från Helsingforskonferensen måste fullföljas. Vår ståndpunkt till de utomordentligt viktiga beslut som fattades i Helsingfors gav vi uttryck för så sent som i den allmänpolitiska debatten i februari.

Helsingfordokumentet måste spridas i så breda kretsar som möjligt. Dess innehåll om bättre förbindelser mellan folken, en varaktig avspänning och solidaritet mellan folken är den enda grundval på vilken en ljus framtid för mänskligheten kan byggas.

Vårt parti har under hela sin sextioåriga historia alltid ställt den internationella solidariteten i centrum för sin verksamhet. Vårt stöd till och vår solidaritet med nationella och sociala befrielserörelser, med arbetarklassen i andra kapitalistiska länder och med de länder och folk som bygger socialismen – de tre huvudkrafterna i kampen mot imperialismen – har alltid varit en självklarhet för partiet.

Stödet till alla dem som kämpar för genomförandet av principerna i Helsingfordokumentet är en del i denna verksamhet. Vi stöder sålunda alla som kämpar för principerna om suverän likställdhet och respekt för rättigheter som innefattas i suveräniteten, principen om icke-ingripande i inre angelägenheter såväl som principen om respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet. Därför stöder vi dem som kämpar för dessa rättigheter antingen det sker i form av kamp mot yrkesförbud, kamp mot diskriminering av språkliga, nationella och religiösa minoriteter eller kamp för grundläggande demokratiska friheter. Och vi stöder denna kamp

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

oavsett var den förekommer.

Samtidigt avvisar vi de krafter som ensidigt driver kampanj mot de socialistiska länderna, krafter som i själva verket är fientliga mot folken i de socialistiska länderna och döljer sina avsikter under en falsk mask av demokrati – samma krafter som aldrig ägnar sina angrepp mot fascistiska och reaktionära regimer i kapitalistiska länder där förtryck och terror mot folken är dagligen förekommande.

Jag sade inledningsvis att det f. n. pågår en intensiv kampanj från den internationella reaktionen i syfte att omintetgöra de framsteg som åstadkoms i Helsingfors. Den har till syfte att sabotera uppföljningen av Helsingforskonferensen som skall ske i Belgrad. Vi vill varna för försöken att framkalla stämningar som påminner om dem som rådde under det kalla krigets period.

När det gäller bevakningen av att principerna från Helsingforsöverenskommelsen efterföljs är det viktigt att detta icke sker på ett ensidigt sätt. Om man gör detta försvåras möjligheterna att göra denna överenskommelse om säkerhet och samarbete i Europa till ett positivt bidrag till fortsatt avspänning och minskad misstro – den misstro som det var den stora konferensens syfte att övervinna. Alla principer i överenskommelsen är viktiga, och alla stater måste förmås att respektera dem.

Herr talman! Det kan synas som om spänningen i Mellanöstern har minskat, men fortfarande är det palestinska folket berövat sitt land. Miljoner Palestinaaraber lever i landsflykt, och de som är kvar i sitt hemland behandlas som andra rangens människor. Men trycket mot det sionistiska Israel att ge upp sina herremaktsdrömmar och sitt förtryck ökas från år till år. Endast de som med eller emot sin vilja verkar för det judiska folkets undergång kan understödja en politik som inte erkänner det palestinska folkets rättigheter. Jag tror det vore bra om detta också stod fullt klart för den svenska regeringen och inte bara erkändes i samband med oljekriser.

En bekräftelse på erkännandet av det palestinska folkets självbestämmanderätt är förhållandet till PLO. Ett effektivt politiskt stöd åt PLO och dess kamp för ett demokratiskt Palestina är inte bara i Sveriges utan i hela världsfredens intresse.

Finns det någon viktigare mänsklig rättighet än rätten till att existera? Det främsta hotet mot var och en och alla tillsammans är den kapprustning som pågår, en kapprustning som redan lett till att medlen för att döda mänskligheten många gånger om redan finns. Alla dödsbringande vapen har ytterligare fulländats och – värst av allt – kärnvapenupprustningen har inte kunnat stoppas. Tvärtom ökas faran för varje dag att fler länder dras in i denna dödsbringande karusell genom att den tekniska kunskapen sprids.

Det är därför en självklarhet för var och en – som inte bara med läpparna vill bekänna sin vilja att arbeta för människornas framsteg – att först och främst se till att kriget utesluts som medel för att lösa tvistefrågor nationerna emellan.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Inte minst har forskningarna som bedrivs av SIPRI gett fakta som understryker nödvändigheten av en ökad kamp för freden, och det bör vara en central uppgift för en ansvarig regering, för massmedia, för alla politiskt verksamma att dessa fakta blir allmänt kända. Vad har då regeringen gjort i det här hänseendet? Hur mycket av detta material ingår i skolornas undervisning? De alltmera högljudna kraven från rustningsminister Krönmark på ökad svensk upprustning möts med förståelse av de borgerliga kollegerna och bidrar givetvis inte på något sätt till att minska krigsfaran, utan har precis samma effekt som all upprustning, nämligen att öka den – och detta i en situation då ett krig över huvud taget inte är ett alternativ för att lösa problemen länderna emellan!

Sverige har haft fred i snart 200 år. Finns det inte en farlig tendens att underskatta vad det betytt för landets utveckling och framför allt en tendens att tro att freden kan bestå utan egna aktiva fredsinsatser?

De svenska insatserna för att i Norden skapa en fredszon har verkligen inte varit iögonenfallande. President Kekkonens upprepade framstötter och vakthållning om freden har mötts med mycket svalt intresse. En kärnvapenfri zon i Norden har betydelse för freden i hela vår världsdel, och det är samtidigt den del av världen där spänningen är starkast, där de militära styrkorna finns samlade, där de taktiska atomvapnen på några minuter kan förvandla hela kontinenten till ett brinnande helvete. Vårt bidrag till att förhindra detta kan ges genom att stödja Kekkonens förslag.

Alldeles självklart är det att vårt land också bör arbeta för att de förhandlingar som sedan tre år tillbaka försiggår i Wien om att minska stridskrafterna i det centrala Europa leder framåt. NATO:s och Warszawapaktens styrkor kan och måste reduceras. I en tid då den vapentekniska utvecklingen mer och mer står i centrum och är avgörande gäller det här, som bl. a. Alva Myrdal framhållit, att snabbt få bort de över 10 000 taktiska atomvapnen som är stationerade där. Dessa taktiska atomvapnen är i dag Europas farligaste miljöhot, och det handlar om att de kan utlösas bara genom att några trycker på en knapp. Säkerheten i Europa skyddas inte genom några som helst atomvapen – tvärtom kräver säkerheten i Europa att de avlägsnas.

De kommunistiska partierna i Europa har i ett gemensamt dokument, antaget i Berlin förra sommaren, understrukit sin samfälliga vilja att i gemensam aktion stödja alla aktioner som främjar fred, säkerhet och sociala framsteg i Europa. Här finns en klar bekännelse till att strikt iaktta och fullständigt uppfylla de principer och överenskommelser som finns i slutdokumentet från Helsingforskonferensen och att sätta stopp för de reaktionära krafter som försöker hindra utvecklingen mot avspänning och säkerhet för folken. Sådana politiska överenskommelser mellan partier och organisationer över gränserna är värdefulla bidrag i kampen för freden, och det är vår förhoppning att andra politiska partier i den svenska riksdagen skall delta i liknande initiativ och inte minst acceptera de kommunistiska partiernas gemensamma förslag om samarbete för att stärka avspänningsprocessen och därmed en gång för alla avvisa kriget

från vår kontinent.

Men kampen för freden är en angelägenhet för alla folk i världen. Europa kan gå före och ge ett gott exempel på praktiskt genomförande av militär avspänning och därmed också bidra till att ekonomiska resurser frigörs som i stället bör användas för utvecklingen i världen.

Det är ett hån mot det mänskliga förnuftet att 20 à 25 gånger mer i dag satsas på produktionen av förstörelsevapen än till bistånd åt den majoritet av världens befolkning som lever i svält och undernäring, i arbetslöshet och analfabetism. Det talas med rätta mycket om de tiotals miljoner som går arbetslösa i västländerna, men knappast något alls om de hundratals miljoner som är utan arbete i världens fattiga länder. Sverige tillhör de länder som ger mest bistånd – och om en avrustningsprocess inleddes skulle snart en massiv insats kunna göras från en rad länder och det svenska bidraget kunde väsentligt ökas.

I en värld där dubbelt så mycket används till rustningar som till hälso- och sjukvård och där på grund av bristande medel antalet vuxna analfabeter ökar – i en sådan värld behövs en världsomfattande konferens för nedrustning. Detta så mycket mera som, om det hela fortsätter som nu, hela vår civilisation hotas.

De förslag som från olika håll förespråkar en internationell konferens om nedrustning i Förenta nationernas regi har därför vårt helhjärtade stöd. Förslag i annan riktning kan egentligen endast de ha som alltid karakteriserats som dödens köpmän. De som profiterar på krig och upp- rustning har ännu stort inflytande, och deras inflytande kan endast stoppas genom en definitiv seger för de antiimperialistiska krafterna i världen – de krafter som kämpar för alla folks nationella och sociala frigörelse.

Kapitalismen dömer i världen i dag hundratals miljoner människor till arbetslöshet, hunger eller svält. Detta systems internationella ekonomiska förtryck hindrar kanske halva jordens befolkning från att få de mest grundläggande mänskliga rättigheterna uppfyllda: rätten att äta sig mätt, rätten till människovärdiga bostäder, rätten till det allra nödvändigaste av social och ekonomisk trygghet, rätten till kultur, ja, rätten till liv. Varför tvingas miljontals människor i det så naturrika Brasilien att förtvina i favelas – slumförörterna av plåtskjul till de stora städerna? Varför svälter småbönder och lantarbetare i Nordeste? Varför är gruvarbetarna i Minas Gerais så fattiga? Varför är hungern och svälten så stor i Indien – som för några århundraden sedan fortfarande var ett ekonomiskt förhållandevis högutvecklat område? Varför måste folken i Ostasien fortfarande brottas med undernäring och svält?

Varför den utbredda analfabetismen? Varför den stora barnadödligheten? Varför sådan fattigdom i länder med rika naturtillgångar? Därför att dessa länders ekonomier snedvridits av de mäktiga imperialistiska trusterna. Därför att korrupta överklasser bevarats med stöd av den internationella imperialismen. Därför att kapitalet med alla medel, politiskt, ekonomiskt, militärt, med nationellt förräderi, mord och kupper, slår mot alla försök till politiska, sociala och ekonomiska förändringar som

hotar de internationella trusternas härskarställning. Det finns otaliga exempel på att varje folk som lever i social orättvisa kommer att bli motarbetat av USA, när kraven på bättre villkor nödvändigtvis kommer att utgöra ett hot mot den bestående samhällsordningen. Trots nederlaget i Vietnam och Sydostasien har USA ingalunda givit upp sin världspolisroll, och därför är arbetet för solidaritet med de förtryckta folken oundgängligt förbundet med kampen mot USA-imperialismen.

Herr talman! En av världens mest motbjudande terrorregimer finner vi i rasismens Sydafrika. 4 miljoner vita förtrycker politiskt och ekonomiskt 21 miljoner människor som kallas färgade. Sydafrika är Afrikas industriellt mest utvecklade stat. De vita är sannolikt Afrikas mest välbärgade befolkningsgrupp – men den stora majoriteten av Sydafrikas befolkning lever i fattigdom och misär och uppskattas ha en levnadsstandard som är lägre än för folken i en rad av de ekonomiskt underutvecklade länderna i Afrika. Beräkningar som gjorts visar att den vita minoriteten, som inte ens utgör 20 % av Sydafrikas befolkning, åtnjuter omkring 70 % av köpkraften, medan afrikanerna, som utgör 68 % av befolkningen, bara förfogar över 23 % av landets köpkraft. Det politiska förtrycket av de svarta är vidrigt och barbariskt. Afrikaner och andra s. k. färgade är i praktiken utan politiska rättigheter. Och vi känner till apartheidens kränkningar av människovärdet, dess skenrättegångar, passlagar, piskrappen och morderna på fredliga demonstranter.

Detta förtryck av afrikanerna, detta förtryck av afrikanska arbetare, utnyttjar också svensk storfinans, som gjort stora investeringar i landet. För bara ett par år sedan uppgick antalet anställda i svenska företag i Sydafrika till 8 000.

Också de svenska företagen rider på apartheidlagarna. De sätter lägre löner för afrikaner än för vita – och tjänar därigenom in extra profiter. Sveriges export till Sydafrika har sedan början av 1960-talet långt mer än tredubblats. Importen har däremot inte ökat lika mycket, vilket kan inregistreras som en framgång för den opinionsrörelse för solidaritet med Sydafrikas förtryckta som drev kravet på bojkott av sydafrikanska varor. Men återigen börjar sydafrikanska varor dyka upp på affärssdiskarna – detta trots att apartheiderna är densamma, om inte värre; detta trots att förtrycket av afrikanerna blivit allt brutalare.

Svenska regeringar, särskilt under socialdemokratisk ledning, har flera gånger i ord tagit avstånd från Sydafrika. Vi kommunister säger: Avbryt alla ekonomiska förbindelser med Sydafrika! Förbjud kapitalexport från Sverige till Sydafrika! Bojkotta sydafrikanska varor! Solidariteten måste övergå från ord till handling.

Det argument som brukar anföras mot dessa krav är att en isolerad svensk aktion inte kan ha effekt. Detta argument är felaktigt. Ett svenskt avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika skulle väcka internationell uppmärksamhet. Det skulle vara ett uttryck för ett stöd för rasförtryckets offer i landet. Det skulle vara ett stöd för dem som för kampen mot apartheidpolitiken i Sydafrika. Det skulle vara att efter

vårt lands förmåga utdela ett slag mot en av världens vidrigaste förtryckarregerier. Och det står inte i motsättning till internationella åtgärder av detta slag. Ord och deklamationer måste följas av handling.

Herr talman! Storfinsansen, de stora svenska företagen, utnyttjar krast förtryckets lagar både i Sydafrika och i andra länder. Många svenska företag har etablerat sig i stater som behärskas av fascistiska juntor och förtryckarregerier i Latinamerika. Svenska företag satsar stora summor i Brasilien, i Argentina, i Chile. Det är bara den krassa omtanken om de egna vinsterna som styr detta.

Lika krass är handelsminister Burenstam Linder när han försöker motivera varför Sverige skall ansöka om medlemskap i IDB. För denna krassa linje har f. ö. hela den borgerliga regeringen ställt upp. Medlemskapet i IDB motiveras med att det skall främja svensk export till Latinamerika. Denna krassa krämarfilosofi sätter regeringen långt högre än solidariteten med folken i Latinamerika, som tvingas leva under fascistjuntornas brutala förtryck. Inget annat är i och för sig att vänta av de borgerliga partiernas regering. Den är storfinsansens intresseregering, och storfinsansen dominerar svensk exportindustri. Detta framgår i all sin tydlighet i IDB-frågan.

Herr Burenstam Linder har också försökt krypa bakom det förhållandet att den socialdemokratiska regeringen på sin tid var för ett svenskt medlemskap. Han brukar angripa socialdemokraterna med detta. Vårt parti skulle hårt ha kritiserat ett medlemskap i IDB, även om det drivits igenom av en socialdemokratisk regering. Men nu säger vi i stället att det är bra att den socialdemokratiska ledningen nyktrat till och ställer sig kritisk mot ett svenskt medlemskap i IDB. Vi anklagar inte ett parti, när det rättar en felaktig ståndpunkt.

Nu gäller det de borgerliga partierna. Det skall bli intressant att se hur de borgerliga riksdagsmännen kommer att handla – de borgerliga riksdagsmännen som i andra sammanhang påstår sig stå för u-ländernas rätt till frigörelse och social och ekonomisk utveckling. Kommer de att stödja regeringens och exportföretagens intressen – eller kommer de att visa att de menar något allvar när de talar om solidaritet? Om krämarsjälur som herr Burenstam Linder och andra i regeringen har jag inte i denna fråga något hopp. När det gäller den rent profitmässiga synen på utrikespolitik och handelspolitik som den nya regeringen – genom bl. a. handelsministern – ger uttryck för kan man möjligen tillägga att den i ord t. o. m. står till höger om den amerikanska. Herr Burenstam Linders argumentering – så som den kommit fram i olika sammanhang – andas ju inte ens att det skulle behöva finnas någon moral i politiken.

Skulle den svenska exporten något naggas av att vi står utanför IDB, så vill jag betona att det finns andra marknader än de reaktionära regimerna i Latinamerika. För det är dessa regimer IDB:s verksamhet syftar till att stödja – liksom till att stödja främst den amerikanska imperialismens intressen. Handeln med socialismens länder och progressiva u-länder kan och bör utökas. Inte minst gäller det de socialistiska staterna.

Deras planeekonomi utsätter inte handeln för samma växlingar och oro som de kapitalistiska staternas konjunktursvängningar gör. Detta kan ha en positiv sysselsättningspolitisk effekt. Och jag vill avsluta med att fråga regeringen: Vilka initiativ tänker ni ta för att öka handeln med de socialistiska staterna och de progressiva u-länderna? Eller ser ni inte ensidigheten i de svenska utrikeshandelsförbindelserna som ett verkligt problem?

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag skall inte beröra herr Palmes konstgrepp i slutet av anförandet, där han med en s. k. felsägning kallade mig fru Höger. Det har också funnits tillfällen då jag har kallats fru Röder.

Engagemanget för tredje världen – för att återgå till den allvarliga sidan – är stort hos mig och mina regeringskolleger. Det finns ingen anledning att ifrågasätta detta. Det är mig fjärran att söka utröna hos vem upphovsmannarätten ligger till de cirklar som herr Palme åberopade. Men jag kunde konstatera att herr Palme själv gjorde sig till upphovsman till en del politiska funderingar av mycket stort värde vad avser de viktiga rättighetsfrågorna. När det gäller engagemanget för tredje världen och de s. k. koncentriska cirklarna är det ett faktum – som jag hoppas att herr Palme instämmer i – att styrkan i opinionsbildningen t. ex. i de nordiska länderna är av avgörande betydelse för våra möjligheter att få en verklig förändring till stånd i tredje världen. Vidare kan vi öka intensiteten i detta arbete om vi får alla Europas stater med i det.

Så till frågan om varför jag inte nämnde någonting om Spanien. Jag hade ont om tid som herr Palme också fick. I sådana lägen får man lämna många väsentliga saker utanför. Men jag kan helt instämma i vad herr Palme sade om den utveckling som nu pågår i Spanien. Vi hoppas på en verklig demokratisering – men vi måste hela tiden inse att den behöver vårt stöd. Många krafter är i rörelse för dess motsats.

Jag skulle också gärna ha tagit upp ett resonemang om andra länder, i Ostasien t. ex. Thailand. Vi har anledning att med uppmärksamhet följa den situation som inträffade där när de demokratiseringssträvanden som påbörjades i höstas sattes ur spel. Situationen där är fortfarande mycket instabil och utvecklingen tycks gå åt ett ännu mer negativt håll än hittills.

Etiopien är ett annat land där vi följer utvecklingen med stort intresse och där hemska saker pågår. Tyvärr är situationen i världen sådan att vi överallt kan hitta flagranta exempel på kränkningar av de demokratiska fri- och rättigheterna.

Så till diskussionen om södra Afrika.

Vi delar alla, hoppas jag, den uppfattningen att vi måste göra allt som står i vår makt för att undanröja apartheidregimen och ge människorna deras legitima rättigheter. Det är ganska tröstlöst att träta om i vilken ordningsföljd olika initiativ har kommit, men jag vill ändå konstatera att vad herr Palme sade vid Broderskapsrörelsens konferens var att man

skulle studera frågan och diskutera attityden till investeringar i Sydafrika. Vad vi gjorde när vi tillträdde regeringen var att föra frågan vidare i FN. Att ta nya initiativ för att få ett stopp på nyinvesteringarna och att få till stånd verkliga sanktionsåtgärder är den enda effektiva vägen att få ett tryck på den sydafrikanska regimen – denna regim som är ett hot mot freden. Detta arbete pågår f. n. i säkerhetsrådet.

Jag kan bara konstatera att efter herr Palmes Broderskapstal har den socialdemokratiska gruppen i utrikesutskottet anslutit sig till uppfattningen att de enda effektiva åtgärderna är sanktioner där Sydafrikas stora handelspartners är med. Det var så sent som i december som man sade detta.

Låt oss nu se vad som händer i säkerhetsrådet. Förhoppningsvis kommer där resultat att nås, även om läget i dag kanske inte är så ljusst. Vi hoppas dock att man steg för steg når fram till en överenskommelse som leder till en effektiv sanktionspolitik mot Sydafrika. När vi har kunnat utvärdera det beslut som fattas i säkerhetsrådet kan vi ta tillfället i akt här hemma – utrikesutskottet får det tillfället ganska snart – att närmare fundera över hur vi skall utreda de juridiska, folkrättsliga och utrikespolitiska aspekterna på ett ensidigt åtagande.

Kanhända kan vi också få ett nordiskt agerande på den här punkten. Det är olyckligtvis så att man inte i dagsläget i alla de nordiska länderna – även om man har en socialdemokratisk regering – är så intresserad av ensidiga åtgärder eller ens åtgärder på nordisk basis.

Herr Palme tog upp frågan om försvarspolitiken kontra säkerhetspolitiken här i Norden. Det är fel när herr Palme påstår att ingenting har sagts av regeringen om relationerna mellan rustningar och utvecklingsarbete. Jag citerar ur försvarspropositionen:

”Det krävs samlade internationella insatser om vi skall nå en värld i varaktig fred. Den kan inte förverkligas enbart genom nationella åtgärder. Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet står således inte i motsatsförhållande till strävandena att stödja den svenska alliansfria politiken genom ett allsidigt sammansatt totalförsvar.”

På ett annat ställe står det:

”Den fortsatta allvarliga situationen i flertalet utvecklingsländer och de totala biståndsinsatsernas otillräcklighet har medfört en intensifierad internationell diskussion om metoderna att komma till rätta med detta allvarliga problem. Kraven på en ny ekonomisk världsordning har vuxit sig allt starkare. En omställning mot en ny ekonomisk världsordning kommer emellertid att bli en lång och besvärlig process. Den nuvarande situationen kan, om den inte ändras, få allvarliga konsekvenser i ett längre tidsperspektiv. Den kan ge upphov till konflikter mellan såväl industri- och utvecklingsländer som mellan utvecklingsländerna själva.”

Liksom tidigare utformas vår säkerhetspolitik genom en samordning mellan utrikespolitik, försvarspolitik, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitik och biståndspolitik. Herr Palme har själv många gånger sagt att den politiken och stabiliteten i Norden i hög grad

bygger på ett starkt försvar. Jag skulle kunna citera många uttalanden av det slaget ur herr Palmes tal vid olika tillfällen. Han sade bl. a. i tidningen Vi för ungefär ett år sedan:

Vi ser ingen motsättning mellan det faktum att vi har ett relativt starkt försvar och vårt internationella fredsarbete. För mig är det två sidor av samma politik. Om vi i dagens läge valde att isolerat avrusta skulle vi skapa oro och undergräva den stabilitet som råder i norra Europa. Det skulle vara ett hot mot avspänning i Europa som i sin tur är en förutsättning för nedrustningsarbetet.

Den proposition som lagts fram innebär ingen upprustning, och den står alltså väl i överensstämmelse med den tradition som har varit byggd på samstämmighet mellan de stora partierna i Sverige när det gäller utrikespolitiken. Det är alltså inte, såsom herr Palme sade, en socialdemokratisk politik som fullföljs när det gäller utrikespolitiken, utan det är en utrikespolitik som sedan årtionden byggt på en bred samstämmighet bland det svenska folket.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles korrekt citerat, och det är just av dessa skäl jag anser att vi inte skall driva en upprustningspolitik, vilket ni vill göra. Det är det jag säger.

Läs detta citat om utvecklingsländerna ur propositionen och jämför det med vad som står i utredningen! I denna finns en klar viljeinriktning för en ny ekonomisk världsordning, och där tar man upp konsekvenserna härav för vår ekonomiska politik. I propositionen står bara någonting om att kraven växer sig starka – på punkt efter punkt uttunnat och högervidet.

Jag vill ägna de här få minuterna åt ett litet principresonemang. Jag skulle vilja varna utrikesministern att se för kortsiktigt på problemen. Försök se långsiktigt på en sannolik, moraliskt önskvärd och kanske oundviklig utveckling! Jag tror att det är viktigt för ett litet land som Sverige.

Låt mig ta några exempel! På 1950-talet tog vi kontakt med och stödde befrielseströrelserna i Afrika, och fr. o. m. 1960-talet stödde vi dem med pengar. Vi fick mycken kritik för detta, nationellt och internationellt. Man sade att vi stödde terrorister. Men terroristerna – Julius Nyerere, Kenneth Kaunda, Amilcar Cabral, Eduardo Mondlane och Marcelino do Santos – var inte bara utomordentliga personer; de var bärare av sina folks och sina nationers framtid. Man kunde se att kolonialismens tid var förbi och att kolonialmakterna bara skadade sig själva. Nu står de som kallade dessa personer för terrorister i kö för att få förmåner i deras länder, medan vi har ett naturligt vänskapsband, som bygger på att vi ställde upp på deras villkor när det blåste hårda och snåla vindar.

I grunden förhåller det sig på samma sätt med Vietnamfrågan. Detta var från början ett djupt omoraliskt krig, något som var och en kunde se. Demokratierna skadade demokratin, och de skadade på sätt och vis

angriparna värre än de skadade de angripna. Det var ett förskräckligt oväsen om våra ståndpunktstaganden. Nu efteråt får vi beröm för att vi gjorde riktiga bedömningar. På den punkten är vi emellertid i högsta grad blygsamma, eftersom det var självklarheter att det nationella oberoendet var nödvändigt. Men vi ställde upp på deras villkor när andra icke gjorde det.

På samma sätt är det med Grekland, Spanien och Portugal. Det är fantastiskt att det in i våra dagar skall finnas gamla bakåtsträvande fascistregimer i Europa. När vi sade vår mening om detta blev det mycket bråk om diplomatisk etikett och sådant. Men man blir djupt generad när man kommer till dessa länder och de säger: Ni ställde upp på våra villkor och det glömmer vi aldrig.

Detsamma gäller egentligen också Tjeckoslovakien. Tjeckoslovakien hade 1938 en högre levnadsstandard och en bättre utvecklad parlamentarisk demokrati än Sverige. Varför skall detta gamla kulturland sjunka ner i stalinismens mörker? Det är ju en fullkomligt orimlig historisk utveckling.

Se på förhållandena i dag, t. ex. IDB! Där ser ni kortsiktigt. Varför skall Sverige stiga upp som ett slags ekonomisk garant för några av de brutalaste och mest bakåtsträvande diktaturregimerna i Sydamerika? Om ni lyckas genomdriva detta, kommer det icke att medföra någon ära för den svenska borgerliga regimen, så länge den nu varar. Det kan jag lova er! Långsiktigt är detta fel. Det är intressant att se hur herr Burenstam Linder hänger som en krokig lian om halsen på den gamla regeringen och säger att det var den som här fattade beslut. Det är visserligen osanning – möjligen var han i god tro första gången han sade det. Men psykologiskt är det intressant, därför att det speglar att det icke finns någon övertygelse om att man har rätt.

När det gäller Sydafrika – jag skall inte gräla om detaljer – så följer ni i stort sett den socialdemokratiska politik som förelåg den 1 juli 1976. Det tycker jag är utmärkt, jag berömmer er för det. Men de dramatiska händelserna i Soweto – tror jag det kommer att sägas i framtiden – var början till kampen bland de förtryckta i och med deras nya och helt andra krav. Här måste vi på något sätt skärpa politiken. Vår ena markering är att vi föreslår 100 milj. kr. mer till frontstaterna. Den andra är att vi i en motion – jag talade om det inför Broderskapsrörelsen och på den Nordiska arbetarkongressen – kräver ett entydigt förbud mot kapitalexporten. Det har en enorm praktisk betydelse. I FN förra veckan sade jag att verkligt effektiva blir bara sanktioner. De har praktisk betydelse som pådrivande faktor och är, kan man säga, en signal till afrikanerna att vi ställer upp på deras villkor. Allt är icke bara fördömelse.

Ofta beskylls vi här i Sverige av de samvetslösa för att vilja spela världssamvete. Förmodligen vill de dölja sitt eget dåliga samvete. Vår hållning är blygsam och vi har liksom varje nation våra begränsningar på grund av de egna nationella intressena. Som ett litet land har vi tack vare att vi inte står mitt i maktpolitiken ändå möjlighet att se långsiktigt

på de politiska problemen. Vi har möjlighet att tala klarspråk och ställa upp på de förtrycktas egna villkor. Vi kan se en sannolik, oundviklig och moraliskt önskvärd utveckling framför oss. Det är det principresonemanget jag vill föra. Se icke för kortsiktigt, kommersiellt eller maktpolitiskt på problemen! Se vart utvecklingen måste gå!

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern talade i sin deklaration om den ökande pressen på världens tillgångar. Hon förordade sparsamhet och återanvändning, och det låter sig naturligtvis sägas. Men till vilka slutsatser det för ser inte fru Söder. Skall vi kunna spara på världens resurser måste de utnyttjas planmässigt. Då måste de stora multinationella trusternas rovdrift och slöseri med naturtillgångarna stoppas. Då måste varje land övergå till en planerad hushållning, till ett samhällssystem som erkänner nationers och folks likaberättigande. Då måste man arbeta för att rasera det ekonomiska system som fru Söder och den borgerliga regeringen omhuldar.

För en rättvisare och bättre hushållning med världens tillgångar måste vi avskaffa de stora bolagens och spekulanternas makt över tillgångarna. Den slutsatsen är nödvändig om klyftan mellan världens folk inte skall fortsätta att växa. Men den nödvändiga slutsatsen drar inte utrikesministern och regeringen i övrigt. Hennes tal om rättvisa, omfördelning och hushållning kräver ju åtgärder som går rakt emot den borgerliga politik regeringen företräder. Därför blir det ganska mycket fraser i regeringens mun när man talar om dessa saker men inte drar de riktiga slutsatserna.

Sedan några ord om kapitlexporten, som är en avgörande fråga i dessa sammanhang. Exporten av kapital från Sverige är omfattande. Under förra året sattes ett nytt rekord med nära 3,5 miljarder kronor. Denna kapitlexport går i stor utsträckning till svenska industriföretag i utlandet, samtidigt som industrisysselsättningen i Sverige minskar. Huvuddelen av kapitlexporten går till andra utvecklade kapitalistiska länder.

Stora belopp går också till reaktionära och utvecklingshämmande regimer. I dessa stater försöker svenska företag sko sig på det förtryck av de arbetande som där är särskilt brutalt. Svenska företag lever i dag i hägnet av militärdiktaturerna i Brasilien, Chile och Argentina. Därför, menar vi, måste det bli ett förbud mot investeringar i sådana stater, investeringar som bidrar till att stärka dessa folkfientliga regimer. Som särskilt osmakliga framstår investeringar i rasismens Sydafrika.

Nu säger regeringen att säkerhetsrådet överväger att uppmana alla FN:s medlemsstater att avråda sina företag från investeringar i Sydafrika och om nödvändigt förbjuda sådana investeringar. Det påstås också i regeringsdeklarationen vara en linje som Sverige följer. När vi har utvärderat beslutet i säkerhetsrådet, skall vi diskutera vad vi kan göra.

Jag vill då fråga fru Söder: Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att förhindra nyinvesteringar i Sydafrika? För när det gäller Sverige har

ju avrådan hittills inte haft någon som helst effekt. Ett förbud mot investeringar har länge varit nödvändigt. Om regeringsdeklarationen i detta avseende är att ta på allvar, måste jag fråga: Kommer regeringen att föreslå några sådana förbud eller anser regeringen inte att förbud är nödvändiga?

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Herr Werner talade om resursöverföringar och hushållning och förespråkade därvid de socialistiska länderna såsom föredömen. Men de stora socialistländerna har verkligen inte fört över resurser till utvecklingsländerna i den utsträckning som det i herr Werners ögon kapitalistiska Sverige har gjort.

Tidigare talade herr Werner också om situationen i Mellanöstern. Jag vill bara upprepa det som herr Werner redan bör veta, nämligen att vi står bakom en politik enligt vilken palestinierna skall ha rättighet att bilda en egen stat eller federation. Jag sade det i mitt tidigare anförande. Men vi säger också att Israel har rätt att leva inom säkra och erkända gränser. Det är vår Mellanösternpolitik, som är väl känd.

Herr Palme anför att vi skall ha det långa perspektivet. Jag håller med honom. Det försöker vi göra när det gäller resurshushållning och den långsiktiga politiken för en rättvisare värld. Vi arbetar med detta mycket intensivt t. ex. i CIEC, vilket jag tyvärr inte hann utveckla som jag hade önskat i mitt förra anförande.

Det är inte bara socialdemokraterna som har det långa perspektivet, även om de försöker yvas över detta. Det finns också hos andra partier. Men vi är naturligtvis tacksamma om det samarbete kan fortsätta som vi har haft genom åren. Det ger den bästa effekten, när ett litet land som Sverige skall göra insatser ute i världen.

Det finns också anledning att återkomma till det som herr Palme tog upp om investeringar i Sydafrika. Jag undrar i mitt stilla sinne vad som hände mellan den 8 december och den dag då socialdemokraterna lade fram sin motion. Sowetohändelsen inträffade faktiskt långt tidigare, men i december skrev alltså de socialdemokratiska ledamöterna under på att de aktioner som skulle få effektivitet var aktioner som hade en bred bas och var förankrade i säkerhetsrådet.

Därutöver tror jag att herr Palme lyssnade dåligt på vad jag sade om det framtida agerandet. Däremot hade herr Werner hört vad jag sade. Vad jag ville framhålla var att när säkerhetsrådet nu har fattat sitt beslut vet vi vilken situationen blir för framtiden och vilka möjligheter vi har att handla. Då skall vi överväga vilka åtgärder vi kan vidta i Sverige och i Norden för att fullfölja strävandena att få bort apartheidregimen i Sydafrika.

När det gäller stabilitetsfrågorna vill jag säga för det första att det inte är riktigt att påstå att regeringens förslag till försvarsbudget innebär svensk upprustning. För det andra har satsningarna på ett starkt svenskt försvar tidigare inte försvagat vår ställning i det internationella nedrust-

Ondsdagen den
30 mars 1977.

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ningsarbetet. Man kan lugnt säga – bl. a. mot bakgrund av den enighet som rått om dessa frågor i Sverige – att vi har åtnjutit stort förtroende, och det förtroendet har vi även fortsättningsvis. Jag vill, precis som herr Palme gjorde, åberopa de stora insatser som Inga Thorsson har gjort för den förra regeringen och för den nuvarande i nedrustningsarbetet.

Det finns inga motsägelser mellan våra egna försvarsansträngningar och försöken att få till stånd internationella överenskommelser om nedrustning. Att trygga freden är det viktigaste för att kunna gå vidare med avspänningen och få till stånd åtgärder för en effektiv och total nedrustning i världen.

I fråga om IDB må herr Palme säga vad han vill här. Ett faktum är ändock att under den socialdemokratiska regeringens tid utarbetades i handelsdepartementet en promemoria där det föreslogs – vad jag kan förstå närmast av en socialdemokratisk statssekreterare – att Sverige skulle gå med i IDB. Det måste alltså ha förts någon typ av resonemang om att man skulle göra detta.

Det faktum att regeringen nu har föreslagit förhandlingar om medlemskap i IDB bygger på handelspolitiska skäl. Det finns också andra skäl. I stort sett hela Västeuropa liksom Jugoslavien är medlemmar – Norge är ännu inte medlem. Dessutom har jag personligen upplevt att små länder i Latinamerika uttryckt önskemål om att Sverige skulle gå med i IDB, för att dessa länder i sitt utvecklingsarbete skulle kunna ta i tjänst svenska företag i stället för att ständigt vara beroende av amerikanska och andra stora multinationella företag.

I övrigt kommer vi att fortsätta våra ansträngningar att bekämpa förtryckarregimer överallt, var de än förekommer – inklusive den i Chile, en avskyvärd regim som vi med all kraft vill motarbeta.

Inte minst har vi varit aktiva när det gäller kommissionen för de mänskliga rättigheterna i Chile. Det är vår förhoppning, som jag sade tidigare, att den nya administrationen i USA skall gå vidare i det arbete den har påbörjat och verkligen sätta kraft bakom orden att regeringarnas respekt för de mänskliga rättigheterna skall vara avgörande för USA:s engagemang i olika delar av världen.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första beträffande Mellersta Östern: Anser fru Söder att PLO är det mest representativa uttrycket för palestiniernas intressen?

För det andra är det självklart att det föreligger en motsättning mellan vad som gällt tidigare och vad regeringen nu skriver om säkerhetspolitiken i försvarspropositionen. Jag har gått igenom det sida för sida, och det är ganska skrämmande. Där finns några platoniska meningar kvar om det som för oss är viktigt. Men viljeinriktningen har försvunnit. Har ni ingen samordningsavdelning, som kunde hålla reda på moderaterna – det är min välvilliga tolkning – och inte tillåta en sådan här högervridning?

När det gäller IDB måste det vara pinsamt för fru Söder att stå här

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och äta sina egna ord. När det kommit så långt som till att en socialdemokratisk statssekreterare påstås ha skrivit en promemoria som ger uttryck för regeringens uppfattning trots att frågan icke behandlats i regeringen, då har man en skör tråd att hänga upp sitt dåliga samvete på!

Vad beträffar Sydafrika slutligen så måste fru Söder ändå förstå att det finns ingen motsättning i vad vi säger. Vi skriver i ett utskotts-betänkande och jag sade i Förenta nationernas säkerhetsråd för några dagar sedan, att verkligt effektivt blir trycket utifrån bara genom internationella sanktioner. Men, fru Söder, detta hindrar inte att varje land har sitt ansvar. Jag lyssnade mycket noga på vad fru Söder sade om att hon ville vänta på behandlingen i FN:s säkerhetsråd. Det tycker jag är klokt, för det betyder att man inte har någon totalt avvisande hållning. Vi kan alltså fortsätta resonemanget om vår motion. Så har jag tolkat det. Därför uppfattar jag det sagda positivt.

Men kom ihåg detta: apartheidsystemet går mot sitt slut. Problemet är processen dit. Jag har varit med om detta så länge och upplevt hur afrikanerna i början talade om lika rättigheter och lika utbildningsmöjligheter, sedan blev det rösträtt, därefter majoritetsstyre – och sedan blev det kampen. Och snart kommer man därhän i förtvivlan att de vita skall försvinna från Afrikas yta. Då är det frågan om den tunna tråden av fred och att undvika det fruktansvärda lidande som ett raskrig och en stormaktsinblandning skulle innebära. Och då måste vi – även om det bara sker nationellt, och även om det bara är vi i de små nordiska länderna – skärpa vår hållning på vissa punkter! Det blir en signal till våra afrikanska vänner, ett meddelande att allt icke är fördömligt. Det finns hopp även bland de rika, vita nationerna.

Förnuftet säger oss att apartheidsystemet är en orimlighet i den moderna världen, och känslan säger oss att det är moraliskt orättfärdigt. Här talar förnuft och känsla samma språk. Och med hänsyn till de fruktansvärda lidanden som kan förestå får vi icke missa något tillfälle att låta förnuftet och känslan utlösa praktisk handling!

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig för min del avsluta denna debatt genom att säga att det finns mycket i regeringens utrikesdeklaration som jag kan instämma i, samtidigt som den innehåller motsägelser, halvheter och utsagda meningar om vad man konkret skall göra.

Det sägs i regeringsdeklarationen att vi skall nå fram till principer för hur en del av de oerhörda resurser som används för militära rustningar skall frigöras för andra ändamål. Det är en utmärkt upptäckt! Men det talet skorrar litet falskt, när det kommer från en regering som vill öka militärutgifterna ytterligare och binda än mer av våra resurser i produktionen av militära förintelsemedel.

Sverige har per person räknat den tredje eller fjärde dyraste krigsmakten i världen, och detta utan att det råder någon större oro i denna del av

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

världen. Ingen kan hävda annat än att Sveriges krigsmakt är oerhört överdimensionerad och att den är alldeles för stor med hänsyn till vårt utrikespolitiska läge. Därför vill jag säga till utrikesministern att det gäller inte bara att tala om principer, det gäller inte bara ord, det gäller att föregå med gott exempel. Man kan inte samtidigt som man ökar rustningsutgifterna för det redan alltför dyra svenska försvaret tala om att tillgångar som nu binds i rustningar skall frigöras för nyttiga ändamål – och sedan göra anspråk på att bli trodd.

Endast ord blir det också om man inte klart säger ut vad man konkret kommer att göra när det gäller att stödja den afrikanska befolkningsmajoriteten i Rhodesia. Det är bra att man i deklARATIONEN helhjärtat uttalar att man stöder ekonomiska sanktioner mot Rhodesia och att man vill verka för att de stärks. Men jag hoppas att detta skall vara mer än en läpparnas bekännelse. Vi vet att många företag i dag på smygvägar kringgår de ekonomiska sanktionerna mot Smithregeringen. Enligt uppgift använder t. ex. Volvo ett formellt fristående skotskt företag för investeringar i Sydafrika, och därifrån säljer man sedan Volvobilar till Smiths Rhodesia.

Under den långa tiden med sådana här sanktioner har lönnvägar upp- arbetats som minskar effekterna av sanktionerna. När regeringen nu uttalar att den vill verka för att sanktionerna stärks blir min fråga: Kommer regeringen att låta undersöka vilka smygvägar svenska företag använder för att kringgå sanktionerna mot Rhodesia? Kommer regeringen att vidta åtgärder mot de företag som avslöjas i en sådan undersökning?

Detta vore, menar jag, det mest effektiva sättet för Sverige att bidra till att skärpa sanktionerna mot Smithregimen. Om regeringen sopar undan från sitt eget bord kommer också vårt ord internationellt att väga mycket tyngre.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Några ord ytterligare om IDB.

Det är ju ett faktum, herr Palme, att det var under den gamla regeringens tid man förberedde IDB-anslutningen, oavsett vem som var skyldig till detta och vem som gjorde arbetet. Den nya regeringen har föreslagit riksdagen att få uppta förhandlingar i ett helt annat läge än när förberedelsearbetet gjordes. En ny situation har faktiskt inträtt som vi kan ha vissa förhoppningar om, när den nya amerikanska administrationen har sagt sig vilja ta större hänsyn till de mänskliga rättigheterna än man har gjort tidigare. I övrigt har också många av herr Palmes partivänner ute i världen, i t. ex. England, Västtyskland, Danmark och Österrike, ansökt om att få bli eller är redan medlemmar i IDB.

När det gäller försvaret och utvecklingen i världen måste man naturligtvis se till hela regeringens arbete. Det är uttryckt mycket klart i försvarspropositionen vad vi menar bör gälla i fråga om relationerna mellan rustningar och utvecklingsarbete i världen, och att en förutsättning för en rättvisare värld är att vi får en total nedrustning. Vårt arbete

i CIEC för en ny ekonomisk världsordning visar tydligt vad regeringens strävan är – jag vill upprepa detta.

Engagemanget när det gäller Sydafrika är starkt och vi kommer att gå vidare i det arbetet. Jag kan instämma i väldigt mycket av det som herr Palme sade om ett engagemang för den delen av världen. I sitt första anförande åberopade herr Palme ett brev där man frågade på vems sida Sverige står. Jag kan försäkra att Sverige – jag hoppas hela Sverige – i varje fall regeringspartierna, står på de förtrycktas sida i Sydafrika. Och det är det viktigaste – att vi tillsammans här i vårt land står på de förtrycktas sida, oavsett var i världen förtrycket härskar, oavsett i vilka former det förekommer, och att vi har en samstämmighet i våra utrikespolitiska strävanden. Därför är det också viktigt att tala med samstämmiga röster så att vi inte blir misstrodda ute i världen.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Sveriges utrikespolitik brukar betecknas som alliansfri i fred i syfte att med stöd av ett starkt försvar bevara vår neutralitet, den traditionella, i krig. Den är även en solidaritetspolitik vilken kommer till uttryck genom vårt engagemang i FN och dess organisationer, genom vår aktiva medverkan i det internationella nedrustningsarbetet och genom vår biståndspolitik. Vår delaktighet i Norden gör ett nära nordiskt samarbete självklart, vår plats som en del av Europa föranleder vårt deltagande i Europarådet.

Om dessa huvudlinjer i vår utrikespolitik, varom de stora partierna är ense, råder alltså enighet. Dessa huvudlinjer förtjänar ändå att omnämnas i varje utrikespolitisk debatt, och jag skall tillåta mig att göra några kommentarer till dem i dagens läge.

Nordiska rådet firar i dagarna sitt 25-årsjubileum. Tom födelsedagsretorik är inte på sin plats, däremot en erinran om att dagens nordiska samstämmighet bygger på en långvarig kulturtradition, på gemensam sagohävd, på likhet i andliga värderingar och stämningar och på överensstämmelser i fråga om rättslig grund och lagbunden ordning och utveckling. Uppfattningen om människovärdet och individens rättigheter och skyldigheter har under århundraden varit likartad, och folkens gemenskap har skapats genom kontakter över gränserna, ibland tidigare under ofredens dagar men numera under en samförståndets tid. Dessa kontakter har på sistone stimulerats och vidgats till något tidigare oförutsett genom kommunikationernas underlättande och en TV och en radio som ej gör halt vid gränserna.

Men säkerhetspolitiskt har de nordiska länderna gått olika vägar under långa perioder i vår historia. Kalmarunionens tid utgör en av de få perioderna av politisk enighet i Norden. Gisselslagen under andra världskriget skapade icke politisk samhörighet. Säkerhetspolitiska lösningar söktes på olika vägar. Resultatet torde som helhet, vilket i de dagarna inte kunde förutses, ha gagnat stabiliteten och freden i norra Europa. Men Norden är inte ett skyddat område, och trakterna vid Nordpolen

hör till de mest kärnvapenspackade i världen. Östersjön är inte ett fredens hav. Då och då erinras vi om vår närhet till brännpunkter i den globala strategin, antingen det sker genom närgångna besök vid gränserna eller genom irriterade inslag i grannars meningsutbyte. Paradoxalt nog ledde Nederlagen – försvarsförbundet, tullunionen och Nordek, stupande på mållinjen – till jordnära framgångar, men också till betydande större vinningar i kultur, i arbetsliv och framför allt i fråga om handeln. Nederlagen byttes i framgångar. I dag har den nordiska samhandeln främst genom EFTA nått en utveckling som aldrig förut.

I morgonens radioeko betygade utrikesminister Söder vår föresats att ytterligare söka bygga ut det nordiska samarbetet. Det är bra och det är riktigt. För framtiden: Man vill gärna instämna i Finlands utrikesministers uttalande häromdagen, att Nordiska rådet bör akta sig för att hamna i en institutionell djungel. Man beräknar att det redan i dag finns 120 olika officiella nordiska samarbetsorgan! I än vidare mån bör rådets arbete bli bekant för medborgarna, och en av vägarna härtill går via parlamenten. Det svenska parlamentet har därvid ett särskilt ansvar: nordiska frågor diskuteras här mindre än hos grannarna. Kan det, herr talman, vara en uppgift för det svenska utrikesutskottet?

Även det nordiska samarbetet intensifieras. För Sveriges del är de väst-europeiska länderna dominerande i handeln och betydelsefullast för samsättningen. Särskilt framträder dock vår traditionella kulturella samhörighet. Vid Uppsala universitets pågående jubileum får universitetens roll i denna kulturgemenskap en alldeles särskild belysning.

Från Europarådet har i dagarna händer sträckts ut gentemot öster. Gensvaret finns där måhända; i så fall kommer det väl när tidpunkten är den rätta.

I fråga om solidaritetspolitiken träder skyddet för medborgerliga rättigheter i dag i förgrunden, icke minst genom den nyvalde amerikanske presidentens friska och diplomatiskt okonventionella aktivitet. Nu närmast står i vår närhet Belgradkonferensen i förgrunden, den som skall fastställa om ESK har tillämpats av de olika undertecknarna. Slutdokumentet från Helsingfors klarlägger uppgifterna för konferensen, och var och en av de tre korgarna är lika viktiga, lika angelägna att iakttas. Den bristande viljan är på sina håll uppenbar, och detta måste konstateras. Däremot bör det icke få bli en process för processens egen skull. Väsentligt är att, där så behövs, möjligheter ges till omprövning och revision av doktrinärt och förlegat ställningstagande. Här instämmer jag med utrikesministern.

Men problemet finns som bekant utanför Belgrad. I den svenska debatten nämns med all rätt ofta vissa länder – några latinamerikanska stater, Sydafrika, Rhodesia och Uganda. Men det finns många andra länder. Tyvärr är det nära nog enklare att räkna upp stater där medborgerliga rättigheter något så när iakttages än stater där de kränks. I den internationella debatten, knappast i den svenska, har på senare tid förhållandena i Vietnam och Cambodja fått stort utrymme. Den franske

socialistledaren Mitterrand ställde för någon tid sedan i en tidskriftsartikel oroande frågor om terrordåd, flyktingmord och koncentrationsläger i Vietnam. Han fruktade, tillade han, att en socialistisk dogm träder i stället för statsskäl, en dogm lika avskryvård och lika tvivelaktig, och som inte kan accepteras. Och nyligen har dokumentation framlagts om händelserna i Cambodja, där minst en fjärdedel av befolkningen på 6 miljoner – en och halv till 2 miljoner – sägs ha utplånats av de röda khmererna. Cambodja betecknas som det mest tillslutna landet i världen, där den blodigaste revolutionen i historien äger rum just nu. Den franske Indokinaexperten och socialisten Jean Lacouture skriver att vi efter Auschwitz och Gulagen trodde att århundradet redan frambringat det yttersta av skräck. "Men nu ser vi ett folk begå självmord i revolutionens namn; värre – i socialismens namn." I Sverige har händelserna i Indokina tidigare med skäl uppmärksammats av en bred opinion. Men var finns i dag våra trubadurer och protestsånger, varför står de tysta inför folksjälv-mordet i Cambodja? Var indignationen inte mera värd? Inte ett ord har hörts från Sergels torg.

Från en annan kontinent måste med häpenhet noteras att indignationen över massmorden i Uganda och diktatorns framfart där tycks vara förbehållen andra stater än de afrikanska. FN-kommissionens behandling av Ugandaärendet t. o. m. hemligstämplades, enligt uppgift på begäran av Cuba.

Så några ord om herr Palme. Till en början var hans huvudanförande sådant att man i stora delar kunde instämma. Det var präglat av lugn analys, som så ofta brukar vara fallet med oppositionsledares inlägg i den svenska utrikesdebatten. Men när han talat en stund kom en annan Palme – den insinuante. Jag skall ta tre exempel.

Herr Palme citerade någon källa från Chile och den tjeckiske vice utrikesministern som påstod ha prisat den nya svenska regeringen. Med indignation tog herr Palme avstånd från detta. Det var helt felaktigt, det var ovärdigt; medlemmarna i den nya svenska regeringen är goda demokrater, både vår utrikesminister och andra. Men det hindrade inte herr Palme från att omedelbart koppla sitt citat med inlägg från herrar Fälldin, Bohman och Ahlmark under den svenska valkampanjen, då dessa hade påpekat att ett och samma parti vid makten under decennier medför risker för demokratin, eller när de hade påpekat att det inte i någon totalitär socialistisk stat i världen veterligen finns utrymme för någon frihet. Den kopplingen var inte särskilt elegant. Den påminner om smaklösheten att efter valet den 19 september i en New York-tidning påstå att de enda som gladdes åt regeringsskiftet var juntan i Chile.

Det andra exemplet gäller nedrustningen och den svenska försvarsfrågan. Fru Söder har delvis redan tagit upp detta, och jag har inte mycket att tillägga utöver vad hon har sagt annat än att herr Palme väl vet vilken enighet om nedrustningsarbetet som sedan decennier, ja, jag vågar t. o. m. säga sedan 1920-talet och den tidens nedrustningskonferens, föreligger i den svenska riksdagen och mellan de svenska partierna. I den

nedrustningsdelegation som med inslag från samtliga demokratiska partier verkar i Genève har det, såvitt jag vet, knappast någonsin förekommit minsta meningsskiljaktighet. Det har varit fullständig enighet. Varför insinuerar då herr Palme, med föregivet stöd av uteblivna satsar i försvarspropositionen, att nedrustningsfrågan inte är levande för regeringen, att regeringen genom sin försvarsproposition har ådagalagt ett ointresse för dessa frågor? Tvärtom har i regeringsförklaringen och i dagens deklaration regeringens intresse för de internationella nedrustningsförhandlingarna understrukits. Det är väl bekant att fru Thorsson framlade regeringens ståndpunkt med förslaget om provstopp och icke någon enbart socialdemokratisk ståndpunkt. Det inslaget, som också återfinns i den socialdemokratiska motionen i försvarsfrågan, var väl ändå skäligen onödigt. Det tyder på en strävan att finna fel där sådana inte finns.

Det tredje exemplet var samtidigt praktblomman. Herr Palme insinuerade att moderaternas intresse för Norden och Europa var baserat på en strävan att ta bort uppmärksamheten från de fattiga folken, att minska på anslagen till dessa lidande i världen. Herr Palme vet att besluten i Sveriges riksdag om de stora biståndsanslagen, bland dem anslagen till Vietnam och Tanzania, fattades under total enighet och utan motstånd. Diskussionen om Vietnam har rört det huvudlösa avtal som regeringen träffade och som moderaterna ville ha ändring i, det avtal som har föranlett de betydande kostnader som nu rullar vidare. Det finns även en annan aspekt. Moderaterna har krävt att de fattiga folken skall ges ökat stöd på bekostnad av anslag till rikare länder, i varje fall till Cuba som förutom sina naturliga rikedomar också visat sig ha resurser nog att få pengar från annat håll till stora och dyra företag världen runt. Varför gör herr Palme då sådana här påståenden? Ja, vi vet att herr Palme som oppositionspolitiker är en insinuationens mästare.

Till sist en kuriositet. Enigheten om den svenska alliansfria politiken markerades i riksdagen bl. a. år 1956, då utrikesutskottet i koncisa ordalag, dikterade av utskottets dåvarande ordförande Rickard Sandler, formulerade grundsatser för Sveriges utrikespolitik "som regering och riksdag med stark förankring inom svensk folkmening anslutit sig till och som de utan vacklan böra fullfölja". Anledningen var en kommunistmotion, ingiven av Hilding Hagberg i Luleå, som bl. a. begärde stormaktsgarantier för den svenska neutraliteten. I dagarna, 21 år senare, har Hilding Hagbergs efterföljare i den nuvarande svenska riksdagen, de nya partibildarna herrar Hagel och Lövenborg, i en motion begärt liknande garantier för Sverige från NATO och Warszawapakten. Ringen är sluten – från 1950-talets Hilding Hagberg till 1977 års Hagel och Lövenborg.

Herr SVEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den regeringsdeklaration om utrikespolitiken som vi har hört i dag visar att det inom utrikespolitiken finns en större överensstämmelse i uppfattningen mellan partierna än inom politiken i övrigt. Vi är kanske inte eniga om allt men om det mesta.

En sak som vi inte är eniga om diskuterades för en stund sedan mellan fru utrikesministern och herr Palme. Det gällde om Sverige skall tillhöra Interamerikanska utvecklingsbanken eller inte. Jag kan upplysa om att den förra regeringen aldrig behandlade den frågan. Det fanns inte något arbetspapper utdelat till regeringens ledamöter eller till departementen. Däremot fanns det ett arbetspapper inom handelsdepartementet. Om det hade resulterat i ett förslag från handelsdepartementets sida om svensk anslutning, skulle detta ha blivit avslaget av regeringen.

Herr Hernelius reagerade mot att herr Palme i sin tur hade reagerat mot de beskyllningar som under valrörelsen framfördes av herr Bohman och herr Fälldin om socialdemokratisk opålitlighet i fråga om demokratin. Om Olof Palmes ord här var hårda så har det sin förklaring – det skall herr Hernelius förstå. Om ett parti som det socialdemokratiska, den svenska arbetarrörelsen, efter alla de år som det har verkat för att stärka demokratin och klara demokratin ur många kriser beskylls för att vara demokratiskt opålitligt, så blir vi kränkta in i hjärteroten. Det gäller det vi har skapat, det vi har varit med om att skapa och det vi har omhuldat. Framför allt när beskyllningen kommer från representanter för ett parti som vi har måst kämpa emot när de demokratiska fri- och rättigheterna infördes här i landet, från herr Bohman eller herr Hernelius, så reagerar vi. Luften måste rensas, och det var vad herr Palme ville med sitt anförande.

Jag skall i första hand tala om den europeiska säkerhetskonferensen.

Det spekuleras i västeuropeisk press mycket om vad som skall hända på Belgradkonferensen i sommar. Fru utrikesministern gav sig inte in på dessa spekulationer, och det var bra. De tjänar inget konstruktivt syfte.

Bakgrunden till det alleuropeiska samarbetet, som skall följas upp i sommar, är alltför väl känd. Efter det andra världskriget delades Europa i två halvor, en verklighet som vi alltjämt lever med. Europas säkerhet – frågan om krig eller fred – är beroende av förhållandet mellan de båda supermaktsblocken, mellan vilka det fortfarande råder djupa motsättningar.

De är i dag, på grund av den militära styrkejämvikten, ställda inför tvånget att samarbeta, för att undvika ett förödande förintelsekrig. Förhandlingarna om truppereduktioner och begränsning av strategiska vapen tjänar detta syfte.

Den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen kan ses som ytterligare en bekräftelse på att de båda sidorna föredrar förhandling framför konfrontation.

Sverige har under alla dessa år av europeisk splittring stått utanför de militära blocken och hävdad en självständig alliansfri politik. Vi har undvikit aktiv medverkan i den ekonomiska blockbildningen. Däremot har vi inom Europarådet, OECD och EFTA deltagit i samarbetet med västeuropeiska länder.

Vår samhörighet med de västeuropeiska demokratierna och vår kritiska

hållning till de kommunistiska diktatorsystemen i Östeuropa har inte hindrat oss ifrån att ha goda förbindelser med dessa senare länder. Samarbetet med Sovjetunionen och andra stater i Östeuropa har varit en viktig del av den svenska Europapolitiken. Vi har också gett vårt fulla stöd åt de krafter som arbetat för samarbete över blockgränserna, för att hela det söndrade Europa.

Vi står nu inför nästa etapp i detta alleuropeiska samarbete. Den offentliga debatten inför mötet i sommar har kommit att domineras av bristen på efterlevnad i öst av Helsingforsdokumentets principer om de mänskliga rättigheterna.

Förföljelserna mot oliktankande i Tjeckoslovakien har fått lämna konkret stoff till debatten, men många andra liknande exempel på förtryck i Östeuropa skulle ha kunnat anföras. Den svenska rösten har självfallet funnits med i den kritikstorm som förföljelserna mot Charta 77-gruppen utlöste i alla politiska läger i Västeuropa.

Vi har alltid hävdat vår rätt, som fru utrikesministern säger, att reagera mot övergrepp och förföljelser mot oliktankande, varhelst de förekommer i världen. Därför kan vi inte avstå ifrån att föra kritiken vidare till Belgradmötet i sommar. Men – som det också heter i utrikesdeklarationen – vi får akta oss för att gå så långt att kritiken omöjliggör ett fortsatt alleuropeiskt samarbete och motverkar avspänningsprocessen. Vi får inte slå följe med de reaktionära krafter som nu är i gång med sina kampanjer, krafter som motarbetade Helsingforskonferensen och som är motståndare till avspänningspolitiken mellan stormaktsblocken.

Medborgarnas inflytande och medbestämmanderätt är högst olika, beroende på i vilket land i Europa de lever. Skillnaderna i samhällssystem är mycket stora. Helsingforskonferensen ägnade också stor uppmärksamhet åt just dessa frågor. Men konferensens uppgift var inte i första hand att lösa dessa problem.

Den historiska uppgiften för konferensen var att, 30 år efter det andra världskrigets slut, bekräfta gränserna från detta krig och konsolidera läget i Europa. Genom ett vidgat samarbete mellan stater med vitt skilda samhällssystem och tillhörande motsatta militära läger skulle motsättningarna minska och avspänningen främjas.

Hade huvudansträngningarna från någondera sidan varit inriktade på förändringar av samhällssystemen – i öst eller väst – hade konferensen inte kunnat komma till stånd. En första förutsättning för alleuropeiskt samarbete i dag är ömsesidig respekt för varje stats val av säkerhetspolitik och samhällssystem. Tanken att man över en natt, eller ett år, genom förhandlingar skulle kunna enas om grundläggande förändringar av samhällssystemen är helt orealistisk. Sådana förändringar kan endast tänkas som ett resultat av en ständigt pågående utveckling och kampen mellan olika politiska ideologier. ESK-dokumentets bidrag, genom fastställandet av principen om de mänskliga rättigheterna, är att ange inriktningen av utvecklingen i varje land.

Kommunistländernas ledare var väl medvetna om detta när de skrev

under slutdokumentet i Helsingfors. Men de har en annan tolkning av principens innebörd, och de anser att de kommunistiska samhällssystemen på många områden bättre tillgodoser medborgarnas fri- och rättigheter än de kapitalistiska systemen i väst. Vi står här inför östs och västs skilda värderingar, och framtiden får utvisa om utvecklingen kommer att leda till den förändring i riktning mot ökade fri- och rättigheter som undertecknarna i ESK-dokumentet har förpliktat sig att genomföra. Att vaka över att bestämmelserna följs av alla innebär ingen otillåten inblandning i andra staters inre angelägenheter.

Jag delar fru utrikesministerns uppfattning om att vi skall sträva efter att göra arbetet i Belgrad framåtblickande. Det är då naturligt att våra bidrag till en konstruktiv fortsättning knyter an till våra aktiviteter under åren 1972–1975, dvs. vår strävan att åstadkomma ett större utbyte av de s. k. förtroendeskapande åtgärderna på i första hand det militära området, ytterligare framsteg inom det ekonomiska och kulturella samarbetet, informationsutbyte och naturligtvis familjeåterförening.

Vi står endast vid början av detta samarbete mellan Europas stater, och Sverige bör ta vara på alla de möjligheter denna samverkan bjuder. Därför bör vi ge det alleuropeiska samarbetet en framträdande plats i vår utrikespolitik.

Men fred i Europa förutsätter fred i världen. Vill vi undvika krig måste vi påbörja en minskning av de omfattande militära rustningarna. President Carters uttalanden i nedrustningsfrågan bör ha lagt grunden till ett gynnsammare klimat i nedrustningsarbetet. Detta kan få stor betydelse i SALT- och Wien-förhandlingarna och i fråga om stopp för alla kärnvapenprov. På detta område har Sverige under årens lopp bidragit med många väl underbyggda förslag, och vi har ständigt varit pådrivande. Det svenska förslaget i Genève om ett internationellt avtal om förbud mot kärnvapenprov bör nu kunna ha förutsättningar att få anslutning från Förenta staterna och Sovjetunionen, vilket ju är nödvändigt om avtal skall kunna komma till stånd. Att förhindra ytterligare spridning av kärnvapen är vår tids mest angelägna nedrustningsfråga. Den omfattande utbyggnaden av reaktorer för fredliga ändamål har ökat riskerna för spridning och utgör ett ökande hot mot freden. Kontrollen över att kärnenergin inte används för militära ändamål måste byggas ut och göras effektiv. Sverige deltar sedan länge i de internationella ansträngningarna på detta område. Vi satsar alltså på utbyggd internationell kontroll. I regeringsförklaringen från i höstas sägs att Sverige skall arbeta för en internationell överenskommelse om stopp för all export av kärnkraftsteknologi till alla länder som inte undertecknat icke-spridningsavtalet. En sådan förbudslinje tror vi däremot inte har några förutsättningar att vinna anslutning, och den är även ur andra synpunkter orealistisk. Länderna inom den tredje världen skulle uppfatta ett sådant svenskt förslag som enbart riktat mot dem. Vi skulle bli beskyllda för att vara ute efter ett kärnkraftsmonopol, förbehållet de rika industriländerna.

I dagens utrikespolitiska deklaration saknas tanken på en internationell

överenskommelse om stopp för export av kärnkraftsteknologi. De åtgärder som rekommenderas är ett breddat stöd för NPT och för IAEA:s kontrollsystem, dvs. en fortsättning av den förra regeringens politik.

Får jag tolka detta så, att regeringen inte har för avsikt att framlägga något svenskt förslag om internationellt exportförbud och att vi numera alltså är eniga även i denna fråga?

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Bara en detalj. Jag reagerade, herr Sven Andersson i Stockholm, inte mot att herr Palme tog upp inlägg från valrörelsen. Vad jag reagerade mot var att han kopplade samman dessa med citat från källor i Chile, vilka han själv sekunderna innan på det bestämdaste hade tagit avstånd från.

Vad det förflutna beträffar, herr Sven Andersson, vill jag bara erinra om att förslaget om allmän rösträtt – den kanske betydelsefullaste rättigheten – framlades av en högerregering sedan den tidigare regeringen misslyckats med att gå i land med frågan.

Herr SVEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sistnämnda skulle vi ju kunna diskutera, men det hör inte till utrikespolitiken. Det var ändå ett klent förslag som då genomfördes, och om vi hade stannat vid det skulle det inte ha varit mycket av demokrati i det här landet.

Vad gäller det första påpekandet vill jag säga att herr Hernelius kanske noggrannare bör läsa vad herr Palme sade. Denne pekade på vad man kan råka ut för i detta sammanhang, och hans varning gällde just detta. Han har inte på något sätt riktat beskyllningar mot den nuvarande regeringen eller mot moderaterna i denna regering för att vara demokratiskt opålitliga. Vad han har pekat på är att ni för ut sådana beskyllningar i valrörelsen. Hans maning var att vi skall försöka att vara överens om en grundläggande tes inom politiken, nämligen att vi alla är lika pålitliga demokrater och accepterar det demokratiska system som är vår gemensamma egendom.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att frågan om rösträtten inte hör till utrikespolitiken. Vad det klenta förslaget beträffar antogs det av riksdagen, och den ordning som infördes gällde över ett decennium.

Herr SVEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Hernelius skall läsa vad herr Palme sade och inte bara lita till sina öron. Det var en korrekt sammankoppling som bör ge herrar Bohman och Fälldin – till vilka uttalandet ju indirekt var riktat – en tankeställare.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga att jag är mycket glad för det anförande som min värderade företrädare höll. Det vittnar i hög grad om den samstämmighet som till övervägande del råder när det gäller utrikespolitiken.

Jag vill också svara på en fråga som herr Sven Andersson i Stockholm ställde och som gällde målet för exporten av kärnkraftsanläggningar. Re-geringsdeklarationens formuleringar anger självklart det långsiktiga målet i detta sammanhang, men det som står i dagens utrikesdeklaration är det som vi kan vara mäktiga att göra i dag utan att stöta emot den uppfattning inom utvecklingsländerna som, vilket herr Andersson så riktigt påpekade, innebär att de industrialiserade länderna är "monopol-företag" vad gäller kärnkraften. Det gäller också att ta fram andra ener-gialternativ och att få till stånd en bred forskning på hela energiområdet, så att alla länder kan välja de alternativ som är för dem möjliga och de bästa. Det är vår strävan, och den är helt i linje med de icke-sprid-ningssträvanden som vi har haft i Sverige under lång tid.

Då jag kom tillbaka till kammaren, påpekades det för mig att herr Palme hade ställt en fråga – jag uppfattade det i stället som ett påstående – när det gällde PLO:s medverkan i lösningen av Mellanösternfrågan. Jag kan bara hänvisa till vad vi har sagt i säkerhetsrådet, där vi har fullföljt den linje som var den svenska under den förra regeringen, näm-ligen att PLO skulle få uppträda som representant för sitt folk.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi är helt ense med regeringen i fråga om hur man skall försöka att internationellt förhindra spridning av kärnvapen via det fred-liga utnyttjandet av kärnenergin. Men det är tyvärr ett faktum, fru ut-rikesministern, att i regeringsförklaringen står det att Sveriges nedrust-ningsdelegation i Genève skall få instruktioner att framlägga ett svenskt förslag om internationellt exportförbud. Jag vet att fru utrikesministern sedan aldrig har tagit upp denna fråga. Men meningen står där, och det vore väldigt bra om den kom bort på något sätt, t. ex. genom något uttalande av fru utrikesministern eller av herr statsministern, som ju var mycket intresserad av denna fråga i valrörelsen, därför att det är till hinder att uttalandet står i deklARATIONEN.

Jag vill bara konstatera att det står där men att fru utrikesministern icke i något sammanhang har tagit upp spörsmålet utan förlitar sig till en utvidgad kontroll, vilket jag tror är det enda möjliga.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Vad jag sade alldeles nyss var att frågan är hur det är möjligt att uppnå det långsiktiga målet och vad man kan göra i vissa givna lägen. Herr Sven Andersson i Stockholm vet så väl att det arbete som jag har i dag innebär en ständig avvägning efter konsultationer av vad som är möjligt att göra i ett visst läge. Det är sådana avvägningar som har varit utgångspunkten för de instruktioner som jag har givit till delegationen.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att instämma i vad herr Sven Andersson i Stockholm sade, nämligen att det råder samstämmighet om de stora linjerna i svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Den grundläggande enigheten, vill jag tillägga, är en stor tillgång, ett av styrkebältena i svensk utrikespolitik.

Därefter vill jag först göra några kommentarer till den debatt som man från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll har dragit upp kring den svenska anslutningen till IDB – den interamerikanska utvecklingsbanken.

Herr Werner talade om krämsjälar, och herr Palme menade att Sverige bör avstå av moraliska skäl.

Det är sant att demokratin är satt på undantag i många av de latinamerikanska länderna, att förtrycket är hårt och ofta blodigt, att militärernas makt ingalunda visar tendens att avta eller försvinna. I fördömandet av den terror och det förtryck som råder i flera av de viktigaste länderna är vi eniga.

Det är därför som riksdagen i mycket stor enighet har förordat att Sverige markerar sin kritik av Chile i olika internationella organ. Det är därför som företrädare för både oppositionen och regeringspartierna har undertecknat protester och appeller till förmån för krav på respekt för de mänskliga rättigheterna i t. ex. Brasilien och nu senast i Argentina.

Men måste detta leda till att vi reducerar vår handel med dessa länder? Det förordade ju aldrig herr Palme, eller herr Lidbom, som jag ser i kammaren, i regeringsställning. I stället måste herr Lidbom ha varit oroad över våra framtida handelsrelationer med Latinamerika, eftersom han lät utarbeta förslaget till den promemoria om IDB som nu legat till grund för den nya regeringens promemoria och för dess förslag att söka medlemskap. Jag antar att han var oroad över att ändrade regler i bankens verksamhet gör det nödvändigt för länder att bli medlemmar i banken, om de vill vara med i fortsättningen och ge anbud på olika projekt som stöds av banken. Det är inte heller så värst många år sedan dåvarande industriministern Rune Johansson gjorde en odysse i Latinamerika, bl. a. i Brasilien, för att se vad som kunde göras för att främja de svenska industrisatsningarna där.

Vill man i dag hävda att vi medvetet skall avstå från handel med Latinamerika av hänsyn till den politiska karaktären hos många av re-

gimerna där, är det en helt ny inställning som aviseras. Jag finner att Sverige i stället bör slå vakt om frihandelspolitikens principer. Det undantag man i dag bör överväga att göra gäller Sydafrika, på grund av den unika karaktären hos dess orättfärdiga och ondskefulla raspolitik.

Det finns inslag i IDB:s utlåningspolitik som vi skulle vilja ändra på. Vi skulle t. ex. önska en hårdare satsning på långivning till de fattigaste länderna i regionen. Men skulle vi välja att så gott som ensam i den industrialiserade västvärlden stå utanför IDB, skulle vi medvetet ta en konkurrensnackdel. Jag frågar: Är det rimligt?

Vi vet att vi under de närmaste åren måste öka vår export för att uppnå balans i våra betalningar med utlandet. Vi vet att u-landsmarknaderna utgör en sektor där svensk industri har goda chanser att öka sin export. Exporten till de marknaderna har stigit under senare år och uppgår nu till ca 12 % av den totala exporten. Latinamerika är en viktig del av u-landsmarknaden och tar emot ungefär en tredjedel av vår totala export till u-världen.

Skall vi här medvetet ta en nackdel genom att agera så att vi inte kan ge anbud på de projekt som stöds av IDB, dvs. genom att inte bli medlemmar? Det skulle innebära att vi också skulle avstå från att tävla om projekt som enligt propositionen i ärendet på en treårsperiod beräknas uppgå till 65 miljarder kronor – projekt som betalas kontant, som är mönsterbildande och som har stort referensvärde också för andra projekt där svenska företag kan medverka?

En annan punkt som jag skulle vilja ta upp och som även varit uppe i debatten gäller södra Afrika. Det finns ju flera tecken som tyder på att konflikten i södra Afrika nu kommer in i ett avgörande skede, där omvärldens attityd både till befrielseörelsernas krav och till de olika propåer som kommer från minoritetsregimernas sida blir av mycket stor betydelse. Skall väsentliga förändringar komma i nuvarande förnedrande raspolitik i Sydafrika, så är en av förutsättningarna att trycket från omvärlden ökar. Självfallet bör Sverige bidra till att öka det trycket. Den aktiva södra Afrika-politik som regeringen signalerade i sin första regeringsdeklaration och som sedan fullföljts med satsningar på biståndssidan syftar just till det. Jag kan därför i mycket instämma i vad Olof Palme sade om södra Afrika.

Vi välkomnar från mitt partis sida det ökade intresse som socialdemokratin nu visar för södra Afrika. Många av kraven är ju inga nyheter, utan krav som vi har drivit under många år. Jag har sagt förut men vill upprepa det här, att det tidigare inte alltid var så lätt att få stöd från socialdemokratin för de här kraven. Förgäves vädjade Sven Wedén till dåvarande handelsministern Lange om att undersöka möjligheterna av en statlig bojkott tillsammans med andra västländer. Länge fick vi plädera för ett ökat svenskt bistånd åt Zambia och andra fria stater i södra Afrika nästan ensam och utan något rejält stöd för våra åsikter. Vårt krav på ökningar av anslagen, på långsiktighet och större planmässighet i stödet till befrielseörelserna i södra Afrika mötte – det tror jag

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

är riktigt att säga – ett ganska svalt intresse från socialdemokratin sida.

Om jag så går till de krav Olof Palme reste i sitt Broderskapstal, vill jag kommentera dem på följande sätt; det var ju samma krav som han ville upprepa här i dag.

Det första kravet gällde FN-beslut om stopp för all vapenexport till Sydafrika. Det har vi krävt i FN.

Det andra gällde stöd till befrielseströrelser och till de redan självständiga staterna i södra Afrika. Jag har redan varit inne på det. Där råder stor samstämmighet nu.

Det tredje var en effektiv isolerings- och sanktionspolitik inom FN:s ram mot Sydafrika. Det är också regeringens politik; arbetet på att få fram en rekommendation i FN mot nyinvesteringar vittnar om detta.

Det fjärde var skärpta sanktioner mot Rhodesia och full tillämpning av dessa sanktioner. Där råder total enighet.

Det femte var slut på den illegala ockupationen av Namibia och stöd till SWAPO. Där råder också full enighet.

Det sista gällde "studium på allvar", som herr Palme sade, av frågan om företagetablering och nyinvesteringar i Sydafrika och diskussion av den attityd "vi skall inta". I dag sade herr Palme att vi måste "seriöst ta itu" med investeringarna i Sydafrika. Jag tycker också att man seriöst skall ta itu med investeringarna i Sydafrika, och vi får väl nu pröva de förslag som socialdemokratin har lagt fram.

Herr talman! Jag vill också ta upp två ting i den regeringsdeklaration som utrikesministern föredrog. För det första är det ytterst angeläget att nord-syddialogen i Paris avsätter konkreta resultat – annars kan, som utrikesministern sade, "en växande u-landsotållighet leda till en allvarlig förtroendekris mellan u- och i-länder". De förhoppningar som väcktes av diskussionerna i FN om den nya ekonomiska världsordningen kan bara bli förverkligade, om i-länderna nu gör konkreta åtaganden. Det är att hoppas att de tecken som i dag finns på att man inom EG och i USA börjar inse detta kommer att bestå och även ge utslag direkt i förhandlingarna i Paris. Ty det behövs en genomtänkt och annorlunda helhetssyn på i-ländernas relationer till u-länderna, en samordnad u-landspolitik, som innebär att i-länderna i sin näringspolitik, handelspolitik och över huvud taget i sin ekonomiska politik också väger in rimliga hänsynstaganden till u-ländernas situation och behov.

För det andra vill jag understryka vikten av att vi inte förtrötts att kräva respekt för mänskliga rättigheter, för rätten att fritt ge uttryck åt sina åsikter, och att vi inte förtrötts att påtala och kritisera övergrepp och kränkningar av dessa rättigheter, varhelst de inträffar – i Pinochets Chile, i Amins Uganda, i Castros Cuba, i Parks Korea, i Giereks Polen eller i Husáks Tjeckoslovakien. Alla vet vi att listan på länder kunde göras mycket längre. Går vi in i de konkreta fallen, möter vi mycket av ofrihet, förtryck och mänskligt lidande.

I dagarna nås vi t. ex. av nyheterna om tilltagande rättslöshet i Etiopien: husundersökningar, skärpt utgångsförbud, jakt på oppositionella, av-

rättningar, för att nu inte tala om ingreppen på opinionsbildningens område som medfört att The Voice of the Gospel, den lutherska radio-stationen, inte längre kan fortsätta sitt arbete som förut. Och ur en appell om mänskliga rättigheter i Argentina citerar jag: "Fackföreningsledare arresteras, kidnappas och mördas – präster, pastorer, nunnor och biskopar arresteras, förföljs ---. Antisemitism är på frammarsch ---. Internationella organisationer uppger att 20–30 000 personer hålls fångna av politiska skäl. Över 2 500 har mördats sedan militärkuppen. Tortyren utförs vetenskapligt och systematiskt."

Utrikesministern sade att arbetet på att trygga mänskliga rättigheter möter stora svårigheter. Därför måste vi stärka de instrument vi har – se till att FN-konventionen om de mänskliga rättigheterna verkligen blir undertecknad av FN:s medlemsstater, att frivilligorganisationernas arbete för att främja dessa rättigheter får ett starkare stöd – jag tänker bl. a. på Amnesty Internationals och den Internationella juristkommissionens värdefulla insatser. Helsingfordokumentet är ett sådant instrument, som bör kunna åberopas.

Hur det sker är viktigt, eftersom Helsingfordokumentet har två syften, båda lika viktiga att uppnå: dels att skydda mänskliga rättigheter, dels att skapa en fastare grund för freden i Europa.

Vi bör fortsätta att påtala övergreppen mot de grupper som står upp för att försvara sin medborgerliga frihet i Östeuropa och som direkt åberopar detta dokument, t. ex. Charta 77-gruppen i Tjeckoslovakien och medborgarrättsrörelsen i Sovjet. Detsamma gäller förtrycket mot minoriteter, som slåss för sina rättigheter – jag tänker på de religiösa eller nationella minoriteterna i Sovjet, inte minst på de sovjetiska judarnas strid för rätten att utvandra.

Vi bör i FN fortsätta att driva på debatten, så att de länder som begår de värsta övergreppen känner sig observerade och så att den internationella solidariteten i dessa frågor stärks. Det är här fråga om att på lång sikt skapa ett starkare internationellt medvetande.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! De regelsystem på det handels- och valutapolitiska området som på grundval av erfarenheter av 1930-talets kaotiska förhållanden under efterkrigstiden steg för steg byggdes upp har givit en grund för en snabb välständsökning i industriländerna. Inte minst för de små länder, vilka i likhet med Sverige varit intensivt engagerade i den internationella specialisering som utrikeshandel medger, har fördelarna varit stora.

Under senare år har världsekonomin utsatts för allvarliga påfrestningar. Orsakerna härtill är flera.

I början av 1970-talet utlöste stora underskott i Förenta staternas bytesbalans ett sammanbrott av det valutasystem som gällt sedan andra världskriget. Det gamla systemet med fasta växelkurser ersattes av ett nytt med mer rörliga växelkurser.

De kraftiga oljeprishöjningarna under år 1973 ledde till att industriländerna fick stora betalningsbalansunderskott gentemot oljeländerna. Dessa underskott har inte kunnat undvikas eftersom oljeländerna haft en begränsad förmåga att använda sina ökade inkomster till en i motsvarande mån ökad import. Oroade av dessa betalningsbalansunderskott, som kom på toppen av en redan ansträngd betalningsbalansstruktur, har många i-länder fortsatt att föra en åtstramande ekonomisk politik. Detta har kraftigt försvagat konjunkturen i i-landsvärlden. Åtstrammingspolitiken har i många länder förts som ett led i kampen mot inflation, som även den haft en del av sitt ursprung i oljeprishöjningarna.

Samtidigt som arbetslösheten vuxit till högre tal än tidigare under efterkrigstiden har likväl inflationstakten kommit att ligga högt. Genom att länder i denna belägenhet bl. a. kommit att inrikta sin ekonomiska politik mot olika mål och genom att länderna mött olika framgång i sina ekonomisk-politiska ansträngningar har utfallet i deras utrikeshandel blivit mycket olika. Ökande svårigheter att bedriva en framgångsrik stabiliseringspolitik har lett till spänningar inom handels- och valutapolitiken. Stora risker är förenade med dessa störningar.

Den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren har dessutom kommit att medföra ökade strukturella svårigheter i industriländerna. Inte minst konkurrensen från länder med helt andra kostnadsstrukturer har lett till starka påfrestningar på vissa sektorer av industrin i de väst-europeiska länderna. Generellt kan konstateras att problemen på det strukturella området numera har en omfattande inverkan på handelspolitiken. I vissa fall har detta begränsat möjligheterna att ge u-länderna bättre villkor på handelns område.

Inom handelspolitiken finns inget sådant alternativt system som rörliga växelkurser utgör på valutapolitikens område och som rimligen skulle kunna ersätta den fria världshandelns princip, fastlagd framför allt i de olika regler och avtal som GATT utgör. Det är därför av allra största vikt att de påfrestningar som kännetecknar även det handelspolitiska systemet inte leder till dettas urholkning.

Protektionism i handelspolitiken kan, om den tillämpas av allt flera länder, inte leda till en förbättrad stabilitet utan endast till en välståndsminskning till följd av en sämre resursanvändning. Inre och yttre balans och fortsatt välståndsökning kan därför nås endast med andra medel. Insikten om detta har också under de senaste åren visat sig anmärkningsvärt stark och avhållit flertalet länder från att söka ensidiga fördelar i en protektionistisk politik. För ett litet land som Sverige är detta en stor fördel.

Mot denna bakgrund kommer regeringen att inom OECD verka för att de åtaganden, som medlemsländerna gjort i den s. k. trade pledge att inte införa handelsrestriktioner av betalningsbalansskäl, upprätthålls och senare i år förnyas. Regeringen kommer likaledes att målmedvetet söka medverka till att de pågående GATT-förhandlingarna leder till en fortsatt frigörelse av världshandeln.

Tyvärr har den fortsatta lågkonjunkturen och valet i USA haft en fördröjande inverkan på dessa förhandlingar, som syftar till en fortsatt liberalisering av världshandeln. Det vid ministermötet i Tokyo i september 1973 uppsatta målet att förhandlingarna skulle vara avslutade år 1975 har successivt förskjutits i tiden. I dagens läge kan man räkna med att de skall kunna vara avslutade först år 1978.

I förgrunden står nu diskussioner kring en formel för tullsänkningar. Sverige har förordat största möjliga sänkning av industrivarutullarna med sikte på en framtida fullständig avveckling. Den underlättas enligt svensk uppfattning bäst genom en harmonisering av i-ländernas tullar, som innebär att höga tullar sänks mer än låga.

Vid en långtgående målsättning beträffande tullsänkningar blir också behovet av en välbalanserad skyddsklausul accentuerat. Framför allt gäller det en avvägning mellan intresset att effektivt kunna ingripa i fall av marknadsstörning och en strävan att åstadkomma så få ingrepp i världshandeln som möjligt. För ett litet land med stor utrikeshandel är det av särskild vikt att man får internationell disciplin på detta område för att så långt möjligt begränsa störningar i utrikeshandeln.

Sverige har inom ramen för förhandlingarna bl. a. också betonat vikten av framsteg i arbetet på att eliminera tekniska handelshinder samt att åstadkomma realistiska normer för tullvärdeberäkning.

Vid ministermötet i Tokyo rådde enighet om att särskild hänsyn skulle tas till u-ländernas intressen. Det förutsattes att förhandlingar rörande tropiska produkter skulle ges företräde. Detta har också skett. Sverige tog således bort tullen för ytterligare ett antal varor, bl. a. kaffe, till förmån för u-länderna den 1 januari 1977. Andra i-länder har vidtagit eller är i färd med att under året likaledes vidta åtgärder för att sänka eller ta bort tullar på tropiska produkter. Genom att kaffetullen nu är borta är samtliga tropiska produkter tullfria i Sverige liksom 90 % av den totala u-landsimporten samt 99 % av importen från de minst utvecklade u-länderna.

I förhandlingarna har påbörjats ett arbete som syftar till en översyn av GATT:s regler för handeln mellan i-länder och u-länder. Detta är ett politiskt och principiellt viktigt område. GATT:s regelverk till stöd för frihandeln utgörs av ömsesidigt balanserade rättigheter och skyldigheter att tillämpas utan diskriminering mellan avtalets parter. Det kan sägas ha sin teoretiska utgångspunkt i ett samspel mellan jämställda parter. Man har härav på sina håll velat dra slutsatsen att GATT:s principer endast är till för i-länderna. Detta är enligt vår uppfattning ett alltför begränsat synsätt. Mycket talar till att börja med för att u-länderna från ekonomisk synpunkt har fördelar av att tillämpa GATT-avtalets principer i sin inbördes handel.

Vad gäller förhållandet mellan i-länder och u-länder måste regelsystemet självfallet tillämpas så att u-länderna där det är möjligt beviljas undantag och särskilda förmåner till stöd för sin ekonomiska utveckling. Det allmänna preferenssystemet är exempel på en sådan åtgärd. En annan

fördel är att en stor del av i-ländernas åtaganden gentemot u-länderna binds genom GATT-reglerna och att därmed en större säkerhet vinnas i u-ländernas exportansträngningar. Sverige stöder aktivt de fortsatta ansträngningarna att inom GATT:s ram stärka u-ländernas ställning.

Vid förhandlingar under fjärde sessionen med FN:s konferens för handel och utveckling (UNCTAD IV) i maj 1976 förelåg stora meningskiljaktigheter mellan u-länderna och framför allt de större i-länderna i vad avser bl. a. råvarufrågorna och u-ländernas skuldbörda. Endast genom betydande ansträngningar kunde konferensen räddas från ett totalt sammanbrott. Kopplingen till den samtidigt pågående s. k. Parisdialogen var uppenbar. Dialogen, i vilken 27 länder deltar, 19 u-länder och 8 i-länder (varav EG är en förhandlingspart), var vid denna tid inne i sin första fas. Genom sina kommissioner för råvaru-, utvecklings- och finansfrågor täcker den samma breda område som UNCTAD-konferensen och behandlar dessutom energifrågor i en särskild kommission.

Det är naturligt att intresset under senare tid främst har knutits till Parisdialogen. Hittills har förhoppningarna att denna speciella förhandlingsform skulle leda till vissa konkreta resultat och också underlätta förhandlingar i andra fora inte infriats. Svårigheterna under sommaren 1976 att enas om hur det fortsatta arbetet skulle läggas upp försenade den avslutande fas som skulle ha ägt rum under hösten och avslutats med ett ministermöte i december.

Ny tidpunkt för detta möte är nu utsatt till månadsskiftet maj-juni. Förhandlingarnas senareläggning och utgången av valet i USA torde ha ökat u-ländernas förhoppning om konkreta framsteg. Riskerna för en stark försämring i relationerna mellan i-länder och u-länder om sådana framsteg inte nås är uppenbara. Som förhandlingspart har Sverige funnit det angeläget att aktivt föra ut vår uppfattning om hur en slutuppgörelse borde kunna uppnås.

I ett slutpaket i CIEC krävs enligt vår uppfattning bl. a. i-landsåtaganden om ökat bistånd, åtgärder för att lätta de fattigaste u-ländernas skuldbörda, samt reformer på råvaruområdet i form av buffertlagerfinansiering och stabilisering av u-ländernas råvaruintäkter. Sverige har lagt konkreta förhandlingsförslag på dessa områden och kommer att verka för att överbrygga skiljaktiga positioner mellan u- och i-länder.

F. n. pågår en förhandling i UNCTAD om en gemensam fond för finansiering av råvarubuffertlager. Vi inriktar oss på att positivt befordra framsteg på detta område i UNCTAD, vilket i sin tur har betydelse för förhandlingsklimatet inför Pariskonferensens avslutande ministermöte.

En nära samverkan mellan industriländerna framstår i dagens ekonomiska situation som oundgänglig. Inom OECD pågår ett kontinuerligt samarbete i en rad ekonomiska frågor mellan dessa länder. Det är för Sverige, som inte deltar i de toppmöten i ekonomiska frågor som sedan en tid äger rum mellan de stora industriländerna, av stor vikt att detta arbete fortsätter och intensifieras.

Vid OECD:s ministermöte i juni förra året träffades en överenskom-

melse om internationella investeringar och multinationella företag. Det viktigaste beslutet avsåg en uppförandekod för de multinationella företagen. Arbetet med att övervaka tillämpningen av koden har nu börjat i OECD. Strävandena att vidareutveckla och stärka samarbetet ytterligare på detta område fortsätter. Inom ramen för FN har man börjat utarbeta en världsvid uppförandekod för de multinationella företagens verksamhet. Sverige deltar aktivt i detta arbete.

Inom det internationella energiorganet IEA har under år 1976 överenskommelse träffats om ett program för långsiktigt energisamarbete. Avtalet härom har redovisats för riksdagen i årets budgetproposition. Mot bakgrund bl. a. av OECD:s nyligen publicerade långtidsprognos, som pekar på kraftigt ökad oljeimport, pågår f. n. arbete på att inom ramen för detta avtal söka minska beroendet av importerad olja. Av särskilt intresse för Sveriges del är organisationens forskningssamarbete och arbete beträffande åtgärder för energihushållning.

Inom OECD och i andra internationella sammanhang har man sökt motverka de ogynnsamma verkningarna av ett långtgående utnyttjande av exportkrediter och kreditvillkor som konkurrensmedel. Som ett led i detta arbete har ett antal större industriländer nyligen enats om att tillämpa vissa regler vid exportkreditgivningen bl. a. i fråga om kredittider och räntevillkor. Regeringen har nyligen beslutat att dessa regler också skall tillämpas för Sveriges del.

I regeringsförklaringen den 8 oktober 1976 framhålls att förbindelserna med Europa skall fördjupas.

Den 1 juli i år kommer de sista tullsänkningarna för de allra flesta industrivarorna i handeln mellan å ena sidan Sverige och övriga EFTA-länder och å andra sidan EG att ha genomförts. Ett frihandelsområde mellan 16 västeuropeiska länder har därmed förverkligats. 70 % av vår utrikeshandel sker med dessa länder.

Ett av EFTA:s mål kommer därigenom att ha realiserats. Mot denna bakgrund hålls i maj ett möte i Wien mellan EFTA-ländernas regeringschefer. Det kan ses som en manifestation av det framgångsrika arbete som EFTA har utfört för att främja det västeuropeiska samarbetet. Syftet med överläggningarna mellan regeringscheferna är att uppmärksamma ekonomiska frågor där EFTA-länderna har gemensamma värderingar och gemensamt intresse och att ge impulser till fortsatt samarbete.

Ett uttryck för det ökade intresset för EFTA och en intensifiering av EFTA-samarbetet är även den konferens om ekonomiska frågor som hölls av EFTA:s rådgivande kommitté i Stockholm i februari i år. Konferensen, som var det största möte EFTA hittills har arrangerat, hade tillkommit på initiativ av fackföreningsrörelsen. Den samlade deltagare från EFTA-ländernas regeringar, näringsliv och arbetsmarknadsparter. Vid mötet rådde allmän enighet om att högsta prioritet måste ges åtgärder för att nå målet full sysselsättning samtidigt som en jämn tillväxt och ekonomisk stabilitet främjas. Det betonades allmänt att länder i en starkare ekonomisk position borde låta inhemsk efterfrågan expandera tillräckligt

för att bidra till en livskraftig internationell återhämtning utan att sätta den ekonomiska stabiliteten i fara. Man var enig om att den internationella ekonomiska situationen krävde fördjupade konsultationer mellan regeringarna om ekonomisk politik.

Av särskild vikt är här också våra relationer till de Europeiska gemenskaperna, EG. Den lösning som uppnåddes genom vårt frihandelsavtal med EG år 1972 bedöms allmänt på båda sidor som tillfredsställande. Avtalet har visat sig utgöra en lämplig grund för ett konkret samarbete av det slag vi önskar.

Frågor inom ramen för frihandelsavtalet har behandlats i den blandade kommittén Sverige-EG. Vissa reformer på ursprungsreglernas område har genomförts, men behovet av ytterligare förenklingar kvarstår, framför allt med tanke på de kostnader som tillämpningen medför för exportföretagen. Diskussioner med EG pågår på grundval av de förslag som Sverige har lagt fram tillsammans med övriga EFTA-stater.

För två viktiga exportbranscher, papper och stål, sker tullavvecklingen enligt avtalet långsammare. För papper uppnås frihandeln den 1 januari 1984 och för stål den 1 januari 1980. Under senaste lågkonjunkturen har EG:s pappersindustri sökt påverka EG-kommissionen att utnyttja de möjligheter avtalet erbjuder att tillämpa tredjelandstull för import över vissa kvantitetsramar och att begränsa tillväxten för dessa. De beslut som kommissionen senare efter kontakter med Sverige fattat har emellertid fått en begränsad omfattning. Vi kommer även fortsättningsvis att verka för att övergången till frihandel för dessa branscher får fortgå störningsfritt.

Mellan EG och Sverige har samarbetet utvecklats på flera områden utanför avtalets ram. Samarbetet pågår på olika forskningsområden, på miljövårdens område, i sjöfartsfrågor och genom samråd i aktuella handelspolitiska frågor, exempelvis på stålområdet, och bygger på det ömsesidiga intresse som finns för sådana kontakter. Vårt önskemål är att ytterligare bredda och utveckla detta pragmatiska samarbete.

Det kan i detta sammanhang erinras om att Sverige och EG nyligen undertecknat ett fiskeavtal. Genom avtalet får svenska fiskare rätt till fortsatt fiske i EG:s fiskezon i Nordsjön.

EG har påbörjat eller förbereder anslutningsförhandlingar med vissa Medelhavsländer. Den dag dessa länder får fullt medlemskap kommer våra relationer med dem att regleras genom vårt frihandelsavtal med EG. Man måste emellertid räkna med en övergångstid innan dessa länder når fullt medlemskap.

Det kan finnas risk för att vår handel utsätts för en ökande diskriminering under denna period. Tillsammans med de övriga EFTA-länderna utreder vi f. n. möjligheterna att undanröja en sådan diskriminering.

Den nordiska samhandeln har blivit en hörnsten i den svenska utrikeshandeln. Den nordiska marknaden, som i alla de nordiska länderna numera allmänt har kommit att betraktas som en utvidgning av hem-

mamarknaden, utgör en betydelsefull del i det allmänna nordiska samarbetsmönstret. Sedan EFTA:s tillkomst har Norden successivt kommit att svara för en allt större andel av de nordiska ländernas utrikeshandel.

Vi fäster stort avseende vid det nära handelspolitiska samarbetet i olika internationella sammanhang mellan de nordiska länderna och avser att även fortsättningsvis söka fördjupa detta.

Vår handel med statshandelsländerna har utvecklats gynnsamt under 1970-talets första hälft. Under 1976 har dock en minskning av vår export till detta länderområde ägt rum. Den mer restriktiva importpolitiken i statshandelsländerna sammanhänger sannolikt med dessa länders försämrade betalningssituation som medfört en starkt ökad skuldsättning under senare år. Orsaken härtill är bl. a. avsättningssvårigheter i väst som sammanhänger med den internationella lågkonjunkturen. Regeringen som lägger stor vikt vid handelsförbindelserna med statshandelsländerna utgår från att nedgången i vår export till dessa länder endast blir tillfällig.

I det fortsatta arbetet att vidga de ekonomiska relationerna med statshandelsländerna har den s. k. Helsingforsdeklarationens rekommendationer på det ekonomiska området stor betydelse.

Regeringen strävar efter att förankra dessa rekommendationer i de bilaterala handelsavtalen med statshandelsländerna. Förhandlingar om sådana nya avtal har förts under år 1976 och kommer att fortsätta under år 1977. Med Sovjetunionen har ett nytt femårigt handelsavtal undertecknats. Ett nytt långtidsavtal har också träffats med Vietnam.

Inom ramen för den blandade svensk-japanska kommittén har behandlats frågan om åtgärder för att underlätta den svenska exporten till Japan.

USA upprätthåller sedan juni 1976 restriktioner mot importen av specialstål. De särskilda importkvoter för olika kategorier av specialstål som Sverige erhållit har visat sig otillräckliga. Regeringen har därför på nytt begärt att restriktionerna snarast avvecklas och därvid bl. a. åberopat den mycket svåra situationen för den svenska specialstålindustrin.

Målet för svensk handelspolitik är att eftersträva friast möjliga handel. Ett uttryck härför är regeringens beslut att under året upphäva de temporära importrestriktionerna för skor och den nuvarande globalkontingenten för gummistövlar. Samtidigt gör det besvärliga läget för svensk tekoindustri och nödvändigheten att bibehålla produktion av tekovaror inom landet det nödvändigt att begränsa en fortsatt ökning av särskilt känslig lågprisimport. Sverige har därför ingått en serie bilaterala begränsningsavtal inom ramen för GATT:s s. k. multifiberavtal. Detta avtal, som innehåller föreskrifter om hur handeln med textilvaror får bli föremål för restriktioner, löper ut den 31 december 1977. F. n. pågår överläggningar i syfte att utröna om det finns förutsättningar för att förlänga avtalet eller träffa ett nytt avtal.

För att de mål som har ställts upp för den ekonomiska politiken i vårt land skall nås krävs en kraftig ökning av vår export. En förutsättning härför är att svenskt näringsliv kan bättre hävda sig i en hårdnande

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

internationell konkurrens. Förutom fortsatt bearbetning av våra traditionella marknader bör särskild uppmärksamhet ägnas åt ansträngningarna att åstadkomma en ökad avsättning av svenska varor och tjänster på nya marknader. Regeringen har därför förelagt riksdagen förslag i syfte att förbättra vår exportfrämjande verksamhet. En särskild utredning har också tillsatts för att pröva om åtgärder bör vidtas för att ge svenska företag ökade möjligheter att på lika villkor med utländska företag konkurrera i fråga om krediter vid export.

Herr talman! Jag övergår härmed till att redogöra för den svenska valutapolitiken.

Under senare år har vårt lands handelsutbyte med utlandet inkl. nettot av tjänster och transfereringar visat ett tilltagande underskott. För perioden 1974–1976 uppgick underskotten sammanlagt till mer än 20 miljarder kronor. I årets finansplan beräknas underskottet enbart för innevarande år komma att uppgå till drygt 11 miljarder kronor.

Regeringen har i finansplanen angett de närmare riktlinjerna för politiken på olika områden i syfte att återställa balansen i våra utrikesbetalningar.

I fråga om finansieringen av underskotten är det i första hand med hjälp av de kreditpolitiska instrumenten som det erforderliga kapitalinflödet från utlandet kan åstadkommas. Situationen har emellertid skärpt kraven även på valutapolitiken. Regeringen har sålunda bedömt det nödvändigt att förlänga valutaregleringen ytterligare ett år. Proposition härom kommer inom kort att föreläggas riksdagen. Regeringen är samtidigt medveten om den kritik som från olika håll har riktats mot den nuvarande regleringen. En utredning kommer därför att tillsättas med uppgift att pröva hur valutabestämmelserna bör vara utformade i framtiden.

Tidigare har kapitalinflödet skett genom näringslivets och kommunernas utlandsupplåning. För åren 1974–1976 har riksbanken beviljat tillstånd för långfristiga lån i utlandet med omkring 28 miljarder kronor. Företagen och till någon del också kommunerna bör även fortsättningsvis kunna svara för en betydande del av den erforderliga täckningen av vårt bytesbalansunderskott.

I årets finansplan förutskickades att även staten kommer att bidra till finansieringen av underskottet. Ett avtal har nyligen träffats mellan staten och ett antal utländska och svenska banker om ett första lån på den s. k. eurodollarmarknaden. Lånet uppgår till 1 miljard dollar. Lånevillkoren, som tidigare har offentliggjorts av riksbanken, bedömer jag som tillfredsställande. En fördel med att staten går ut på den internationella kreditmarknaden är att dess anspråk på den svenska marknaden minskar i motsvarande mån till förmån för särskilt de mindre företagen, som inte har förutsättningar att själva ta upp utlandslån.

Den svenska utlandsfinansieringen har skett utifrån en förhållandevis stark valutaställning gentemot utlandet. Sveriges internationella kreditvärdighet är alltså mycket god. Jag bedömer därför att en fortsatt utlandsupplåning i erforderlig omfattning inte bör möta några svårigheter.

En förutsättning är självfallet att tillräckliga resurser sätts in under denna tid för att förstärka vårt näringslivs internationella konkurrenskraft.

Sverige deltar i det europeiska växelkurssamarbetet inom den s. k. valutaormen, som omfattar Beneluxländerna, Förbundsrepubliken Tyskland och de skandinaviska länderna.

Erfarenheterna av ormsamarbetet, som nu har fungerat under flera år, är goda. Problem i samband med valutaoro till följd av att D-marken inom ormen har förstärkts i förhållande till vissa andra valutor har kunnat bemästras.

När det gäller det monetära samarbetet inom Internationella valutafonden kommer en överenskommelse om ett reviderat valutasystem att träda i kraft senare i år. Det nya systemet omfattar bl. a. allmänna riktlinjer för medlemsländernas politik på växelkursområdet och beträffande guld och andra reservtillgångar. I överenskommelsen ingår också en förstärkning av Valutafondens resurser att bistå medlemsländer i betalningsbalanssvårigheter.

Regeringens allmänna uppfattning är att samarbetet inom Valutafonden bör på sikt kunna leda till en mer stabil utveckling i det internationella valutasystemet. Därigenom motverkar man också tendenserna till nya hinder mot världshandeln. Regeringen har nyligen föreslagit riksdagen att Sverige skall ansluta sig till överenskommelsen.

Herr LIDBOM (s):

Herr talman! Efter denna valuta- och handelspolitiska exposé skall jag återgå till det under förmiddagspasset livligt diskuterade ämnet moral och utrikespolitik. Men i och för sig finns ett visst samband. Också ekonomi och handel har någonting med utrikespolitik och moral att göra. Jag hoppas att det skall finnas något litet att lyssna på även för herr Burenstam Linder.

Det är historiskt sett en ganska ny tanke att ofriheten, otryggheten och nöden i andra länder angår oss alla. Den fick sitt genombrott när FN bildades och kom till uttryck både i organisationens stadga och i deklarationen om de mänskliga rättigheterna.

Numera finns ett omfattande internationellt regelsystem till skydd för de grundläggande politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Men verkligheten har knappast förändrats till det bättre.

I stora delar av världen försvarar de härskande sina privilegier med våld. Godtyckliga frihetsberövanden, tortyr, mord och avrättningar är flitigt använda metoder i förtryckets tjänst. Listan över brutala regimer är lång. Den upptar både kommunistiska länder och reaktionära militärdiktaturer stödda av inhemskt och utländskt kapital.

I den storpolitiska hanteringen har de mänskliga rättigheterna alltid suttit trångt. Militärstrategiska och ekonomiska intressen har bedömts som viktigare. I Moskva och Washington har de politiska realiteterna handlat om supermakternas intressesfärer snarare än om människornas välfärd eller den enskildes frihet och värdighet. Förståelsen har inte varit

stor för små nationers krav på oberoende. Inte heller har man velat inse att social rättvisa i längden är en förutsättning för internationell fred.

Mot den bakgrunden förvånar det inte att president Carters nya utrikespolitik har gjort många amerikanska och internationella bedömare osäkra. Talet om moral och mänskliga rättigheter som väsentliga inslag i utrikespolitiken har uppkallat skeptikerna till tvivlande frågor: Kan inte kritik av missförhållanden i andra länder komma att motverka sitt eget syfte och leda till ökat förtryck? Kan inte avspänningspolitiken och nedrustningsförhandlingarna komma i fara, om USA underblåser missnöjet i öststaterna? Och hur skall kampen för mänskliga rättigheter kunna förenas med USA:s globala intressen?

Men det dominerande intrycket är att presidentbytet i USA uppfattas som ett efterlängtat löfte om förnyelse. Den internationella politiken skall tillföras en dimension av medmänsklighet. Det är ingen tvekan om att Carter snabbt har vunnit ett betydande stöd för sin politik i amerikansk opinion. För många amerikaner känns de nya signalerna som en befrielse efter alla skandalerna och det cyniska maktspelet under epoken Nixon-Ford-Kissinger. Efter Watergate, Vietnam och Chile vill USA vända bladet.

Hittills är det president Carters uttalande stöd till oliktankande i Tjeckoslovakien och Sovjet som har väckt mest uppseende. Sin största betydelse borde emellertid en ny amerikansk politik kunna få i områden där USA har direkta och påtagliga möjligheter att påverka utvecklingen – i Latinamerika, i södra Afrika och i delar av Asien. Men i så fall måste kampen för mänskliga rättigheter förenas med respekt för de berörda folkens rätt att själva välja sin framtid. Den får inte bli ett nytt korståg mot kommunism och socialism i McCarthys och Dulles anda, och den måste ta hänsyn till att mänskliga rättigheter utanför den industrialiserade världen i första hand är en fråga om rätten att överleva, att få mat för dagen, tak över huvudet, arbete, utbildning och hälsovård.

För en liten nation som Sverige är problemen av ett annat slag än för en stormakt med globalt ansvar för fred och säkerhet. I vår utrikespolitik har kampen för mänskliga rättigheter länge varit ett väsentligt inslag. Den är en del av en politik för internationell solidaritet som är fast förankrad i folkopinionen.

Ibland ställs frågan konkret, om vi är villiga att låta omsorgen om mänskliga rättigheter fälla utslaget vid avvägningen mellan våra nationella ekonomiska intressen och den internationella solidaritetens krav. Två sådana frågor är aktuella i riksdagen nu i vår. Den ena rör de svenska investeringarna i Sydafrika och den andra Sveriges förhållande till den interamerikanska utvecklingsbanken, IDB. Jag tänkte försöka att utan alltför många upprepningar av förmiddagens debatt behandla just dessa två frågor.

Först då till Sydafrika. Utsugningen av den svarta arbetskraften är ju själva kärnan i Sydafrikas apartheidssystem. En högt utvecklad teknologi, god tillgång på kapital och svårtlöner för de svarta arbetarna

är grunden för den vita minoritetens välstånd. Politisk och facklig aktivitet bland de svarta möts med spöstraff, fängelse och tortyr. Polis och hundpatruller garanterar vid behov ordningen på arbetsplatserna.

Sydafrika har under lång tid med framgång försökt dra till sig utländskt kapital. Regimen har kunnat locka med att apartheid garanterar hög avkastning och ger företagen god konkurrenskraft. Bakom den politiken ligger naturligtvis en önskan att utnyttja landets ekonomiska resurser, men ännu viktigare är de politiska motiven. Utländska investeringar ökar handelsutbytet och väver samman Sydafrikas ekonomi med de rika industriländernas. USA, Japan och de västeuropeiska stormakterna får ekonomiska intressen att försvara som är direkt knutna till Vorsterregimen och dess raspolitik.

Det öppnar skrämmande perspektiv att konflikten i södra Afrika håller på att internationaliseras i takt med de utländska investeringarna. Risken för ett raskrig med stormakter inblandade rycker allt närmare. Mot den bakgrunden borde det vara en självklar plikt för FN:s säkerhetsråd att stoppa kapitalströmmarna till Sydafrika och Namibia.

Vi utgår ifrån att den borgerliga regeringen med kraft kommer att fullfölja de FN-initiativ i den här saken som förbereddes av den socialdemokratiska regeringen, och så tolkar jag också Karin Söders uttalanden här i dag.

Därmed är emellertid inte frågan om de svenska investeringarna och de svenska företagens verksamhet i Sydafrika uttömmande besvarad. Det är sant att vad ett litet land som Sverige gör på egen hand inte kan få någon stor betydelse som påtryckning på Vorsters regering. Men frågan om en begränsning eller avveckling av de svenska intressena i raspolitikens länder är inte bara en politisk fråga om vad som kan tänkas utgöra effektiva påtryckningsmedel. Det är också en moralisk fråga, om svenska företag skall tillåtas att delta i utsugningen av den svarta arbetskraften.

Det är visserligen en allmän princip i svensk internationell ekonomisk politik att tillåta fria kapitalrörelser över gränserna, och f. n. finns inte några lagliga möjligheter att stoppa kapitalexport av politiska skäl. Men detta hindrade inte på sin tid den socialdemokratiska regeringen att avråda svenska företag från att investera i Sydafrika och Namibia. Och den borgerliga regeringen har ju offentligt sagt ifrån att denna rekommendation står fast. Så långt är allt gott och väl.

Då vi socialdemokrater i en motion till årets riksdag har återkommit i ämnet och ställt krav på ytterligare åtgärder för att förmå svenska företag med fabriker och kontor i Sydafrika att successivt dra sig ur landet, är det främsta skälet härtill inte att företagen skulle ha satt sig på tvären och trotsat rekommendationerna. Visserligen har det förekommit en viss kapitalexport även på senare tid, men det rör sig om mycket begränsade belopp. Nej, det väsentliga skälet ligger i utvecklingen av själva ras konflikten. Olof Palme här tidigare i denna debatt skildrat läget i södra Afrika sådant det ter sig i dag.

Som han framhöll blev massakern i Soweto förra sommaren en vändpunkt. Det gick inte som i Sharpville för 16 år sedan, då den svarta befolkningen kunde skrämmas till tystnad och underkastelse. Mordet på de demonstrerande skolbarnen blev i stället upptakten till strejker och oroligheter över hela landet. Motståndsviljan bland de svarta har stärkts, breddats och fördjupats, samtidigt som förtrycket har blivit ännu brutalare. Och i raskonfliktens första frontlinje befinner sig arbetsplatserna. Där konfronteras den svarta arbetskraften dagligen med sina vita herrar och förmän.

Vittnesbörden är helt samstämmiga. Ingen i Sydafrika förnekar att konflikten nu har gått in i ett allvarligare skede. I den situationen har vi socialdemokrater frågat oss: Riskerar inte svenska företag som har verksamhet i Sydafrika att hamna i en helt orimlig situation? Enligt sydafrikansk lag måste de tillämpa apartheidregler på sina arbetsplatser, och därmed tvingas de också att ställa sig på förtryckarnas sida i en kamp mellan svarta och vita som blir allt våldsammare och blodigare. Kan vi verkligen tillåta detta?

Svaret har vi för vår del givit i vår motion. Vi kräver där både lagstiftning och andra åtgärder för att stoppa och successivt avveckla svenska engagemang i Sydafrika. Vi hoppas att den borgerliga regeringen inte av prestigeskäl skall motsätta sig våra förslag. Och jag uppfattade Karin Söders uttalanden under förmiddagen så, att dörren till fortsatta samtal i utrikesutskottet står öppen. Då vill jag bara påpeka att saken inte är så komplicerad som det kan låta. Det talas om utredningar och om folkrättsliga hänsyn och mycket annat, men detta är väsentligen en politisk fråga. I Norge har man t. ex. lyckats fatta ett beslut utan några långrotande utredningar.

Så till Sydamerika och interamerikanska banken. I fallet interamerikanska banken föreligger ett regeringsförslag om svenskt medlemskap. Förslaget har författats i handelsdepartementet, och det presenteras under rubriken Exportfrämjande åtgärder. Det ställer en intressant principfråga på sin spets: Skall handelspolitiken avskärmats från utrikespolitiken, eller finns det fall då statsmakterna av utrikespolitiska skäl bör avstå från ett internationellt ekonomiskt samarbete som i och för sig skulle kunna gynna våra exportintressen?

Jag menar att detta i hög grad är en utrikespolitisk fråga, och det vore bra om utrikesministern – om hon har för avsikt att återvända till kammaren – ville klargöra regeringens inställning. Hittills har den offentliga debatten i denna fråga från regeringens sida skötts av handelsministern. Han har inte visat sig vara någon nyansernas mästare. Utrikespolitik förefaller att vara honom ett främmande ämne.

Den filosofi som handelsministern har fört till torgs är klar och enkel: Kan vi handla med öststaterna, kan vi handla med vilka diktaturstater som helst. Kan vi vara med i Världsbanken, kan vi vara med i vilken internationell bank som helst. Och har vi ett i princip generellt system för exportkreditgarantier, kan vi satsa skattemedel på vilka exportfräm-

jande åtgärder som helst. Någon förståelse för att det rör sig om ett svårt avvägningsproblem eller att det kan finnas betänkligheter av det ena eller andra slaget har inte märkts.

För min del utgår jag ifrån att ett medlemskap i IDB skulle medföra vissa fördelar för svensk exportindustri, även om jag tror att handelsministrernas förhoppningar om massor av feta exportorder till svenska industriföretag är betydligt överdrivna.

Men för mig är det omöjligt att stanna vid detta. Det går inte att bortse från vad det är för slags bank det är fråga om och vilken typ av länder den arbetar i. Det gäller dock att ansluta Sverige till en internationell organisation, och ett medlemskap bör rimligen förutsätta att vi inte har alltför allvarliga invändningar mot organisationens verksamhet. Att ansöka om medlemskap i en internationell organisation är knappast jämförbart med att skydda svenska företag mot kreditförluster genom ett exportkreditgarantisystem.

IDB:s verksamhet är helt koncentrerad till Latinamerika. Och det lär inte kunna undgås att bankens pengar även i framtiden huvudsakligen kommer att satsas på länder med regimer som är främmande för social rättvisa och mänskliga rättigheter. Det helt övervägande antalet länder i Latinamerika styrs av ökända militärjuntor eller andra diktaturregimer. Det lär inte heller kunna bestridas att det är USA och ett antal multinationella storföretag som bestämmer i banken. Bankens lånepolitik gentemot Allende resp. Pinochet är bara ett exempel – om också det mest flagranta – på att banken ibland bedriver en politik som enligt svenska värderingar är djupt osympatisk. Det är möjligt att det blir bättre nu när Carter har blivit president i USA. Men det är sannerligen alldeles för tidigt att ha någon bestämd mening om det.

Karin Söder drog ganska stora växlar på presidentskiftet just i detta sammanhang, men man måste ha klart för sig att Carter får en gigantisk uppgift och enorma svårigheter, om han skall förvandla den latinamerikanska kontinenten och ge den ett nytt ansikte. Vad den interamerikanska banken beträffar vill jag säga att om den skall koncentrera sig på länder som har något sinne för mänskliga rättigheter och social rättvisa, så blir det i stort sett bara Mexico och Venezuela den kan låna ut pengar till, och Venezuela behöver f. ö. inga pengar.

Jag medger att frågan om medlemskap i den interamerikanska banken ställer oss inför besvärliga bedömnings- och avvägningsfrågor. Men i den socialdemokratiska riksdagsgruppen har vi, när vi prövat fakta i målet, kommit till slutsatsen att övervägande skäl talar för att Sverige inte bör gå in som medlem.

Jag väntar mig inte att utrikesministern skall ta avstånd från en proposition som regeringen nyligen lagt på riksdagens bord. Men jag hoppas att fru Söder ändå, i tillbörligt diplomatiska ordalag, skall ta avstånd från herr Burenstam Linders fyrkantiga filosofi om total boskillnad mellan utrikes- och handelspolitik. Det är en förhoppning som jag tycker mig kunna grunda på det faktum att både partistyrelsen och det högsta be-

slutande organet i utrikesministerns eget parti i ett tidigare skede avvisat tanken på svenskt medlemskap i IDB. Och fru Söder har ju i annat sammanhang visat att hon kan konsten att med fasthet och auktoritet tillrättavisa en regeringskollega som trampat fel i utrikespolitiken.

Herr talman! Utrikesministern brukar begagna varje tillfälle som erbjuder sig att tala om att den borgerliga regeringen fullföljer den socialdemokratiska utrikespolitiken. Det är en utmärkt ambition. Men vi lever inte i en stillastående värld. Det inträffar ständigt nya ting som kräver nya ställningstaganden. För att kunna fullfölja vår utrikespolitik måste man dela våra värderingar. Det gör kanske centern i långa stycken. Om folkpartiet gör det är mera osäkert. Moderaterna gör det absolut inte. Vi minns alla hur herr Bohman och hans företrädare genom åren förfasat sig över den socialdemokratiska "världssamvetespolitiken". Moral och utrikespolitik hör inte ihop, anser moderaterna.

En tystare, diskretare och mer kommersiellt betonad utrikespolitik är vad moderaterna önskar sig. Den internationella solidariteten skall tonas ned. Dagens debatt har inte skingrat farhågorna för att vi är på väg att få en utrikespolitik som passar moderaterna bättre än den gamla socialdemokratiska.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Herr Lidbom har hållit ett anförande som i hög grad utgick från den nära sammankoppling som kan göras mellan moral och utrikeshandel. Det kan naturligtvis vara betydelsefullt att få synpunkter framförda på detta område. Men varför gjorde inte herr Lidbom någon enda kommentar över huvud taget till detta från hans synpunkt så intressanta problem när han för ett år sedan redogjorde för den dåvarande regeringens syn på handels- och valutapolitiken? Om man läser herr Lidboms anförande i samband med den redogörelsen finner man inte en rad om det som nu dominerar hans framställning.

Vad beträffar frågan om investeringar i Sydafrika har ju denna redan diskuterats. Utrikesministern har framfört regeringens synpunkter på detta. Herr Lidbom polemiserar nu mot utrikesministern och säger att det inte finns några komplikationer här, utan det är bara att klippa till med sanktioner; det behövs inte den minsta eftertanke. Men om den borgerliga regeringen skall kritiseras för att den anser att man – om åtgärder skall sättas in – måste fundera över hur detta skall ske, då måste ju, herr talman, samma kritik drabba socialdemokraterna själva oerhört hårt. Det är ju en kritik som går rakt emot vad ett enigt utrikesutskott sade så sent som för några månader sedan. Då skrev utrikesutskottet helt enhälligt i sitt betänkande nr 10:

"Utskottet har därvid hänvisat till uppfattningen att påtryckningarna på Sydafrika att ändra sin raspolitik kan bli verkligt effektiva först om FN:s säkerhetsråd tar ställning för världsomspännande sanktionsåtgärder i någon form och att isolerade svenska åtgärder skulle bli verkningslösa
---"

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Det är en tankegång som också finns redovisad i ett tidigare sammanhang, nämligen i utrikesutskottets betänkande nr 9 år 1975. Jag finner inte herr Lidboms oerhörda gestikulerande lika övertygande som herr Lidbom kanske själv tror att det är. Man skall ju inte vidta åtgärder som man själv anser vara verkningslösa. Det är ett sätt att försvaga, icke att förstärka sin trovärdighet, och det har utrikesutskottet alldeles enhälligt framhållit tidigare. Utskottet har t. o. m. skrivit på följande sätt: "Försök att insätta sanktioner som saknar stöd av en eller flera av Sydafrikas huvudsakliga handelspartners skulle bli ineffektiva. De skulle kunna inleda Sydafrika i tron att landet utan påföljd kan fortsätta sin raspolitik. FN:s prestige skulle i så fall kunna ta allvarlig skada."

Nu stod herr Lidbom här och viftade i talarstolen och menade att vi inte ens behöver tänka oss för i fem minuter. Det är bara att klippa till med åtgärder vars genomförande, enligt vad han själv har sagt, skulle skada FN:s prestige. Behöver man inte längre tänka ett ögonblick på sådant, herr Lidbom?

Vidare ställer herr Lidbom frågor om IDB. Herr Lidbom är kokett och vill gärna att utrikesministern på nytt skall upprepa sitt ståndpunktstagande. Jag vet inte om herr Lidbom lyssnade, men utrikesministern redogjorde flera gånger för sitt betraktelsesätt i frågan om IDB. Hur skall man då betrakta IDB, och hur ser den enligt herr Lidbom så ryslige handelsministern på IDB?

Jag kunde inte riktigt finna att herr Lidbom gjorde en ordentlig analys av frågan om herr Schmidt i Västtyskland är lika ruskig som jag. Och hur är det med herr Kreisky i Österrike och med regeringscheferna i Holland, i England och i Danmark, för att ta några exempel på socialdemokratiska regeringschefer som har låtit sina länder gå med i IDB? Är dessa representanter för vad herr Palme så högtidligt har talat om i dag, nämligen eurosocialismen som den drivande kraften i världen, lika ruskiga som handelsminister Burenstam Linder, herr Lidbom? I så fall skulle jag föreslå herr Lidbom att inte lika energiskt umgås i det ruskiga sällskapet.

Jag tror vidare att det var herr Palme som förkunnade att fru Söder och hennes parti hade gjort en så tvär omsvängning i synen på IDB. Men hur är det då med herr Lidbom själv och socialdemokratin i den frågan? Man lyssnade noga när herr Lidbom sade att det inte kan vara alldeles problemfritt att gå med i IDB. Det kan också jag fullständigt hålla med om. Det fordrar förvisso eftertanke. Men när man har tänkt färdigt, vilken slutsats kommer man då fram till? Ja, vilken slutsats jag har kommit fram till vet vi ju. Men vilken slutsats kom herr Lidbom fram till när han var handelsminister? Det skulle vara oerhört intressant att från denna talarstol få höra det.

Vill herr Lidbom förneka att han som handelsminister i den dåvarande regeringen drev idén att Sverige skulle gå med i IDB? Den frågan är ju mycket enkelt att svara på. När man talar så oerhört mycket om moral som herr Lidbom har gjort i sitt inlägg, är det onekligen också en fråga

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

som fordrar ett moraliskt uppbyggligt svar, herr Lidbom.

Låt oss titta på detta med moralen. Det är den stora frågan.

Jag fann inte riktigt i herr Lidboms analys varför man utan att fundera skulle nå slutsatsen att man skulle ge exportgarantistöd till ett antal länder som har synnerligen olikartade regimer i förhållande till den svenska och som inte ligger i Latinamerika. Finns det inget problem alls här? Dessutom är det så när det gäller s. k. u-garantier, dvs. exportkreditgarantier till u-länder, att om det hela fallerar så belastar det biståndsanslaget. Skulle det bli så att t. ex. Nordkorea inte helt betalar igen sina skulder till Sverige, så vet herr Lidbom att med de regler som ni själv har varit med om att genomföra, så skulle det kunna komma att belasta biståndsanslaget.

Vi skall här inte gå in på någon värdering av olika regimer – det hör ju till utrikesministerns fögderi – men känner herr Lidbom oerhört starkt för en rad av regimer som till äventyrs kan få stöd från Sverige, stöd som belastar biståndsanslaget? Det är det ju faktiskt inte fråga om i den proposition som jag har lagt fram. Där är det i stället fråga om att av exportbefrämjande medel ställa pengar till förfogande och att det skulle bli fråga om kontantbetalning till svenska leverantörer.

Till slut, herr Lidbom: Det är anmärkningsvärt att socialdemokraternas ledande talesman här efter den handelspolitiska deklARATIONEN inte har ett ord att säga om så viktiga frågor som Sveriges samarbete i EFTA, EG, GATT – de stora handelspolitiska frågorna. Vi svenskar lever ju ändå inte i ett grannland till, säg, Tanzania. Man får ibland det intrycket.

Herr LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har det litet otacksamt, för det är inte mycket som herr Burenstam Linder fattar av vad jag säger.

Vad först beträffar Sydafrika och investeringar där så noterade jag med tacksamhet att Karin Söder höll dörren öppen för fortsatta samtal i utrikesutskottet. Jag lade till: Tro inte att den här frågan behöver långhalas, att det behöver tillsättas stora utredningar, att det är förenat med enorma problem att genom att täppa till en lucka i lagstiftningen göra det möjligt att förbjuda kapitalexport till Sydafrika. Problemen och svårigheterna ligger i själva den politiska bedömningen, och den kan man inte klara ut genom statliga utredningar.

Herr Burenstam Linder tror att det är en poäng att hänvisa till vad utrikesutskottet har sagt om ensidiga åtgärder såsom verkninglösa. Men mitt resonemang gällde inte det. Jag säger att jag medger att det har inte stor effekt vad Sverige ensamt gör. Men det är ju inte det som är skälet till vår motion, utan skälet är att när konflikten i Sydafrika håller på att övergå till ett öppet raskrig, när apartheidregimen blir allt brutalare, får man till sist ställa sig frågan: Blir det inte för ruskigt att svenska företag skall vara verksamma där? De är ju tvungna att tillämpa sydafrikansk lag. Enligt sydafrikansk lag är de tvungna att tillämpa apartheidregler. Skall vi inte helt enkelt försöka avstyra att svenska företag

ger sig in i något sådant, att de automatiskt blir bundsförvanter till regimen där nere? Även om det inte har den minsta effekt på Vorster så är det en alldeles fristående moralisk bedömning som det är fråga om.

När det gäller IDB är det viktigaste i det här sammanhanget själva filosofin. Såvitt jag begriper håller herr Burenstam Linder fast vid sin filosofi. Det finns tydligen inga bekymmer: så fort det rör sig om handel och exportfrämjande åtgärder är det fritt fram. Man skall inte först behöva se efter vad det är för regimer, och vad det är för bank spelar över huvud taget ingen roll!

Jag vill säga att detta är ödesdigert, eftersom vi då har tagit ett stort kliv bort från den politik som det tidigare har rått stark uppslutning omkring i riksdagen.

Sedan medger dock herr Burenstam Linder att om man tillämpar en annan filosofi än "vår" filosofi, så att säga, får man väga de utrikespolitiska hänsynen mot de handelspolitiska fördelarna varje gång för sig och att det här är ett problem som inte är okomplicerat. Det är inte alldeles givet vilket resultat man skall komma till. För mig är det inte någonsin konstigt att herr Schmidt i Tyskland eller herr Anker Jørgensen i Danmark har intagit en annan ståndpunkt – det grovskäller jag inte på dem för. F. ö. har Sverige en viss tradition att ställa högre anspråk på sig självt än de flesta andra länder när det gäller internationell solidaritet. Vi har också varit värst i att bråka om Vietnam, Chile osv., men det skäms vi inte för. Det tycker jag är en riktig linje och en riktig tradition, som vi skall fullfölja.

Min tid tillåter inte att jag den här gången går in på det eviga temat att den gamla regeringen och att jag själv skulle ha varit för anslutning till IDB en gång i världen, utan det får jag återkomma till.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Att jag återvänder till vad utrikesutskottet har sagt om de investeringar som vi talar om nu berör helt enkelt på att man inom socialdemokratin själv för mycket kort tid sedan tyckte någonting helt annat än vad man nu säger sig tycka. Det är intressant att man är så oerhört moraliserande att man skäller och gestikulerar och kallar andra för reaktionärer och i det närmaste förtappade, när man själv hade en helt annan föreställning om hur saker och ting skulle skötas för bara några månader sedan.

Lyssna på mig här ett ögonblick, herr Lidbom! Hur är det egentligen – har det socialdemokratiska partiet när det var i regeringsställning någonsin gjort några avsteg från det handelspolitiska regelsystem som nu finns av utrikespolitiska skäl annat än när det partiet tillsammans med andra partier i riksdagen drev igenom sanktioner mot Zimbabwe? Kan herr Lidbom ge något annat exempel vore det mycket bra. Har man gjort avsteg från de handelspolitiska regler som gäller av dessa utrikespolitiska skäl?

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Sedan hade herr Lidbom i sin replik "inte tid" att gå in på den fråga som det bara behövdes ett ja eller ett nej på, nämligen när herr Lidbom som handelsminister drev idén att Sverige borde ansluta sig till IDB, utan herr Lidbom återkom till att det är en problemfylld fråga som fordrar eftertanke och att man borde kunna förstå det. Men vad blev slutsatsen? – Nu har emellertid herr Lidbom sagt att vi skall få höra det i nästa replik. Det skall bli utomordentligt intressant.

Jag upprepar till sist att jag finner det anmärkningsvärt att den främste oppositionstalesmannen – för det var väl det som herr Lidbom var tänkt att utgöra – efter regeringens handels- och valutapolitiska deklaration inte har en synpunkt på de egentliga valutafrågorna och Sveriges handelspolitik i stora avseenden. Detta är när allt kommer omkring frågor som i hög grad intresserar svenska folket, som vill veta var oppositionen befinner sig någonstans. Om herr Lidboms tystnad är betingad av att han tycker precis som regeringen, är det utmärkt om han säger det. Det är ju en information, och det är därför vi för denna debatt.

Herr LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att det inte verkar som om den borgerliga regeringen var särskilt stolt över sitt förslag när det gäller den interamerikanska banken. I den långa regeringsdeklarationen på området nämns inte detta – som dock bör vara en av handelsministerns viktigaste åtgärder under det här året – annat än under den diskreta beteckningen "exportfrämjande åtgärder". Och när ni i kammaren skall argumentera för er uppfattning flyr ni allt vad ni orkar ifrån att ta en sakdebatt. I stället börjar ni argumentera om vad enskilda socialdemokratiska regeringsledamöter kan ha ansett vid en given tidpunkt. Jag tycker att detta är botten av ömklighet. Men för all del – för hundra gången skall jag svara här.

För det första: Den socialdemokratiska regeringen hade inte fattat något beslut över huvud taget i denna fråga. Det utfördes ett arbete på en promemoria i handelsdepartementet. Den promemorian var inte justerad av någon politiskt ansvarig person och den var inte föredragen i regeringen. F. ö. skulle ju det viktiga beslutet i sakfrågan icke fattas förrän efter remissbehandlingen. I och för sig är det rätt ointressant om vi hade tänkt skicka en promemoria på remiss; man tar ju ställning först när man har hela materialet. Redan av det skälet borde diskussionen vara totalt out.

För det andra: Beträffande min egen uppfattning vill jag säga, att jag vägrar att krypa in i herr Burenstam Linders kategorier. Han har bara "för" och "emot". Allting skall uttryckas i förgrovade termer. Jag har hela tiden sett saken så, att det kan vara vissa exportfördelar med en anslutning; hur stora är det svårt att värdera, så det fick man väl se. Jag har hela tiden känt betänkligheter mot en anslutning från utrikespolitiska utgångspunkter, inte minst med tanke på att denna bank är allt annat än sympatisk.

Jag skall medge, om det kan trösta herr Burenstam Linder, att mina betänkligheter har vuxit och lett i riktning mot att skälen för att ta avstånd från medlemskap i banken har förstärkts. Jag har tagit ett visst intryck av remisskritiken – och vad är det för fel på det? Är det en uppoffring att stå utanför banken, så kommer det att drabba – förutom Sverige som nation när det gäller valutainkomster osv. – framför allt våra löntagare, som mister sysselsättningstillfällena som de annars kunde ha fått, om nu de stora fördelar som herr Burenstam Linder målar ut är möjliga. Men dessa löntagare säger ju att de inte vill att vi skall gå in i banken. LO säger det alldeles klart. TCO har en argumentation som är utomordentligt kritisk mot hela banken men slutar i ett svårförståeligt ja. Jag avstår från att försöka uttolka detta närmare. Men det här är naturligtvis också element i bedömningen.

Skall det nu vara så oerhört intressant att veta hur mina tankeprocesser har utvecklats från sommaren 1976 till dess remissyttrandena kom fram? Vi har inte plågat er med några frågor om vad den ena eller andra tyckte, vi har inte frågat er vad ni tyckte ens när remissyttrandena kom. Vi har inte frågat er: Vad sade fru Söder vid den lunchberedning ni hade? Vad sade herr Ullsten? Vad sade herr Olof Johansson? Vi tycker att detta är ett utomordentligt lågvattenbetonat sätt att föra en politisk debatt.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Den sakdebatt som vi skall ha i den här frågan får vi gott om tillfällen att föra. Den proposition som är förelagd riksdagen kommer att behandlas i utskott, och preliminärt är det sagt att den skall debatteras i kammaren och beslut fattas den 1 juni. Då har vi ju mycket god tid på oss för att gå igenom de olika sakfrågorna.

Om denna proposition omnämns på ett par rader i regeringsdeklarationen i dag beror det dels på att saken verkligen är väl känd, dels på att det – även om herr Lidbom förefaller skäligen ointresserad av handels- och valutapolitik – finns en lång rad frågor av utomordentligt stor betydelse som behöver få sin belysning i deklarationen. Märkvärdigare än så är det inte.

Varför finns det faktiskt stor anledning att fundera på vad t. ex. herr Lidbom har drivit för idéer om anslutning av Sverige till IDB och på vad regeringen för egen del har gjort för ställningstagande vid en lunchberedning? Ja, det är inte därför att vi vill bedriva någon sorts sängkamarartat tittande genom nyckelhål, utan därför att herr Lidbom gör en huvudpoäng av att socialdemokratin av moraliska skäl är starkt emot en anslutning till IDB. Men moral är inte någonting som ändras från dag till dag. Moral skall vara en styrka och en ledning i en människas inre liv, inte någonting som man flaxar omkring med i debatten av taktiska skäl. Av den anledningen finns det stora skäl att fundera på vad den tidigare regeringen faktiskt hade tänkt. Det är inte därför att jag och regeringen inte vågar stå på egna ben – för det vågar vi verkligen göra – utan därför att man i någon mån behöver belysa den moraliska

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

halten i vad t. ex. herr Lidbom nu går omkring och fäktar om.

Det säger sig självt att en tillträdande departementschef informerar sig om vad det är för något arbete som har bedrivits i departementet och vad det är för sorts ställningstaganden som bör göras. Det är också självfallet att en departementschef som tillträder försöker informera sig om vad företrädaren ungefär hade för uppfattningar, särskilt i ett sådant sammanhang som gäller handelspolitik, och än mer naturligtvis när det gäller utrikespolitik, eftersom det finns ett starkt intresse av kontinuitet i denna verksamhet. Herr Lidbom kan ju själv förstå att det alltså inte bara är av någon sorts osäkerhet eller nyfikenhet som jag då intresserar mig för vad den tidigare handelsministern här hade för utgångspunkt.

En sak är absolut säker, herr talman. Endera är herr Lidbom en mästare i att försöka lura svenska folket, eller också var han som departementschef en mästare i att försöka lura dem som fanns på departementet om vad som är hans uppfattning i den här frågan. Det är bara att välja mellan de två möjligheterna. Och jag, herr talman, väljer för min del att tro att herr Lidbom är en mästare i att försöka lura svenska folket.

I den regeringsdeklaration som avgavs förra året om handelspolitik konstaterades det att regeringen arbetar på ett program för åtgärder för att befärma exporten till u-länder. Vad var det för slags åtgärder ni egentligen hade i tankarna då? Jag tror säkert att det är riktigt att tänka sig att man då, i mars eller april eller när det nu var, kanske arbetade med idén att vi skulle se om man skulle gå med i IDB men senare kunde ha bestämt sig för att det inte var det lämpliga. Men i handelsdepartementet fanns ju ändå den här promemorian, som argumenterar för att Sverige borde gå med i IDB. Och varje person som har någon erfarenhet av hur ett departement arbetar vet att det icke ligger departementspromemorior färdiga att skickas utanför departementsväggarna om det inte är så att departementschefen har varit ganska engagerad i de förslag som läggs fram i departementspromemoriorna. Men någon nödvändighet för att promemorian visar att han verkligen har tagit slutlig ställning – det skall jag gärna erkänna – behöver det inte vara.

Men det har sagts mig att regeringen resonerade om dessa ting vid en lunchberedning. Herr Lidbom försöker alltid säga att regeringen har ej "beslutat". Det har jag aldrig sagt att den gjort, för regeringen i regeringssammanträde är en helt annan sak. Men regeringar tar ställning även på andra sätt, t. ex. – som herr Lidbom mycket väl vet – vid de luncher som den gamla regeringen hade varje dag och som den nuvarande också har, där man resonerar om många frågor och där man alltså tar ställning.

Jag gör således gällande att den tidigare regeringen vid ett sådant sammanträde – eller vid en sådan lunch – fattade beslut om att man skulle söka inträde i Interamerikanska utvecklingsbanken. Vid detta sammanträde var, såvitt jag begriper, alla de s. k. tunga statsråden närvarande, utom herr Feldt. Att denna idé inte kan vara alldeles förflugen visas väl också av att statssekreteraren i biståndsavdelningen på utrikesde-

partementet, som var motståndare till det här, som tyckte att regeringen hade tagit en tokig ställning, ju skrev en promemoria som har varit citerad i pressen. Där konstaterar alltså herr Klackenbergs att regeringen har vid lunchsammanträde beslutat att Sverige skall ansöka om medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken. Det är en promemoria, daterad i juli. Socialdemokraterna försöker bara, när det här kommer på tal, att svänga sig med att under valrörelsen, när man hade ont om tid, resoneras det om detta, men man kom aldrig till någon slutsats och man skulle vänta till efter valet. Sakfrågan får vi tillfälle att debattera i början av juni. Men herr Lidbom, som går omkring och moraliserar, har ju haft flera tillfällen att ge ett mera entydigt svar än vad han hittills har gjort i debatten om hur han själv och den tidigare regeringen sett på detta.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Lidbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att notera att det är en oerhörd debatteknisk övermakt som i den här debattomgången ges herr Burenstam Linder gentemot herr Lidbom. Jag tycker inte att det är korrekt.

Herr talman! Utrikespolitik har förblivit ett reservat för ganska små grupper ur överklass och etablissemang. Demokratiska strömningar har där aldrig riktigt brutit in. Utrikesdepartementen i väst har blivit samordningscentra för mycket av kampen mot sociala förändringar och mot folkens frigörelse ute i världen.

Utrikespolitik är också en klassfråga. De konservativa ville krig mot Norge 1905. Arbetarrörelsen ville folkförbrödring. Borgerliga tidningar tävlade i välvilja mot general Franco. Svenska arbetarungdomar stupade för den spanska republiken. Svensk arbetarrörelse sympatiserade med Salvador Allende. Svenska exportföreningen hatade honom.

Bakom den svenska neutralitetspolitikens formella mask har därför pågått en ständig strid. Engagemanget för folkens frigörelse hos breda skikt av arbetarklassen har stått i motsättning till de mäktiga ekonomiska intressenas uppknytning till USA och EG. Den svenska utrikespolitikens prestationer i detta fält av spänning har väl inte alltid hört till de mest ärorika från progressiv ståndpunkt.

Mot den bakgrunden var det med överraskning vårt parti tog del av den s. k. Söderdoktrinen, utrikesministerns utspel härförliden. Söderdoktrinen säger sig hävda de mänskliga fri- och rättigheterna. Vänstern här i Sverige har fått lära sig hur viktiga de rättigheterna är. Varenda gång de har inskränkts har det i första rummet varit vänstern som det gått ut över. Därför frågar vi oss: Vad är denna Söderdoktrin?

Söderdoktrinen hävdar att hot mot de mänskliga fri- och rättigheterna också är ett hot mot avspänningen. Det kan vara helt riktigt. Men Söderdoktrinen går ut på att det enbart är händelserna i vissa socialistiska

länder som hotar avspänningen. Något annat hot vill inte Söderdoktrinen erkänna.

Detta är ju inget annat än en kopia av USA:s diplomatiska spel. Men president Carter har ju den ursäkten att han har en reaktionär hemmaopinion, inför vilken han måste legitimera sig för att sedan kunna gå med i avspänningspolitiken. Fru Söder har däremot inget sådant skäl för att gå med i ett diplomatiskt dubbelspel.

Vänsterpartiet kommunisterna menar alls inte att inte kritik kan riktas mot förhållandena i socialistiska länder. Men går man in för de mänskliga fri- och rättigheterna skall man göra det på ett ärligt, konsekvent och trovärdigt sätt. Det är vår kritik mot regeringen. Den är inte trovärdig. Den kritiserar åt ett håll och skyler över åt andra. Den gör heller inte klart från vilken grundvärdering den kritiserar. Allting är bara spel.

Vietnamkriget var ett grovt förtrampande av mänskliga rättigheter. Ändå tog ledande borgerliga politiker här i landet USA:s parti mot det vietnamesiska folket. Kuppen i Indonesien ledde till att 700 000 civila vänsteranhängare mördades. Jag hörde aldrig att de borgerliga då var oroad över de mänskliga rättigheterna. Handelsministern besökte schahens Iran för kort tid sedan. Jag hörde aldrig att någon företrädare för regeringen talade om dödsdomarna, tortyren, terrorn mot de fattiga, de politiska fångarna i det fruktade fängelset Gasel Galeh.

Men det ingår inte i det diplomatiska spelet att visa intresse för de mänskliga rättigheterna i schahens land. Han är ju ett bålverk mot den förfärliga socialismen. Därför måste han behandlas med särskild tolerans.

I Nordirland trycks en hel befolkningsgrupp ner och förmenas viktiga mänskliga rättigheter. Hundratals personer sitter internerade på obestämd tid. Man slår och misshandlar dem under förhören. Jag har aldrig hört att dessa brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna bekymrar den svenska regeringen. Jag har aldrig hört den kritisera premiärminister Callaghan för hans Irlandspolitik.

Och samma sak är det över hela linjen. Yrkesförbudet i Tyska förbundsrepubliken. De nya straffbestämmelserna mot förgripliga yttranden i tryck. Skådeprocesserna mot vänsteranhängare i Italien för att täcka över de fascistiska attentaten. Förhållandena för de politiska fångarna i det israeliska fängelset i Ashkelon, som rapporterats i svensk press. – Inget av detta har någonsin intresserat den svenska regeringen.

Nyligen kidnappades ett barn på öppen gata i Göteborg av agenter för en amerikansk detektivbyrå. Är man ärligt intresserad av att familjemedlemmar återförenas – då är en diplomatisk framställning till USA om detta grova brott mot ett barns frihet och integritet naturlig. Men när man frågar utrikesministern om fallet låter hon en annan minister svara. Någon aktion är inte påtänkt.

I Latinamerika kränks grovt demokrati och mänskliga rättigheter. Men det hindrar inte regeringen att föreslå stöd åt Interamerikanska utvecklingsbanken, ett organ för USA:s utrikespolitik, en uppbackning åt internationella finanstruster och åt de fascistregimer de vill stärka.

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna godkänner inte detta slags dubbelspel. Mänskliga fri- och rättigheter är inte leksaker för diplomatin. Det är fråga om konsekvens och grundläggande ideologiska principer. Därför skall de försvaras överallt.

Hur ser då ett parti som vårt på de socialistiska länderna och deras problem? Jag tänkte, herr talman – även om det faller en aning utanför ramen – beröra det, därför att jag tror att det intresserar allmänheten.

De socialistiska länderna är en mäktig progressiv kraft i världen. Deras landvinningar på det ekonomiska, sociala och kulturella området, den demokratiseringsprocess som pågår där, kommer i desto skarpare relief mot bakgrund av hur tillståndet i dessa länder var före socialismen – på Hitlers, Miklos Horthys, Antonescus eller Ulmanis tid. Sovjet och de socialistiska länderna var det vietnamesiska folkets enda verkliga stöd under krigsåren. T. o. m. Olof Palme, som dock 1965 talade klartext, gjorde inte så förrän kriget hade pågått i 19 år. Cuba var det land som på den revolutionära folkregeringens begäran ställde upp för att slå tillbaka de sydafrikanska legoknektarna i Angola. Det socialistiska blocket är redan genom sin blotta existens ett stöd åt tredje världens frigörelsesträvanden. Imperialisternas krigspolitik hade i annat fall totalt saknat hämningar.

Vpk är solidariskt med alla människor som arbetar för socialism och nationell befrielse. Det är själva grunden för vår politik. Detta är vad vi kallar proletär internationalism. Men det vore en märklig form av proletär internationalism ifall den lät ansvaret för socialismens innehåll och kvalitet stå tillbaka för hänsyn till enskilda partier, partiledningar eller administrativa intressen.

Vår kritik har inget gemensamt med den borgerliga. Den borgerliga kritiken vill skada socialismen och gynna imperialismens ståndpunkter. Vår kritik däremot är inte uttryck för avståndstagande utan för ansvar. Den vill befordra en sådan öppen syn på brister och felaktigheter som kan främja socialismens innehåll och slagkraft.

Socialister och kommunister i alla länder är våra bröder och systrar. Inför en bror eller syster känner man alltid tillgivenhet, förbundenhet och omsorg. Man visar dålig omsorg om man tiger inför vad man menar vara en felaktighet i sin brors eller systers handlande. Förtrolighet och solidaritet förutsätter öppenhet. Öppenheten gör i verkligheten förbundenheten ännu djupare.

Det finns nu de som menar att vårt parti borde tåga om problem i socialistiska länder. Att vi borde iaktta en tystnadens solidaritet om sådant som inte taktiskt passar oss.

De som resonerar så har ingenting förstått av marxismen och av den kommunistiska världs rörelsens villkor. De har heller ingenting förstått av de svenska arbetarnas tänkesätt och politiska tradition.

Skulle vi stå inför Sveriges arbetare och säga: "Här och nu skall vi slåss för demokratiska fri- och rättigheter, men under socialismen skall

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

vi godta begränsningar i dem"? Sade vi på det sättet, skulle det vara en moralisk och politisk bankrutt.

Marxismen är en vetenskaplig teori. I all vetenskaps natur ligger att den måste kunna erkänna även sådana sanningar som är obehagliga och kontroversiella. Undanlidande och tigande medför djupgående skador på teorins utveckling.

Den kommunistiska världs rörelsens partier är likaberättigade och självständiga. De har alla en skyldighet att göra självständiga analyser utifrån sina resp. erfarenheter. Detta måste vi ta på allvar. Ty självständigheten kan ju inte gälla bara så länge man håller tyst.

Enheten mellan kommunistiska partier främjas inte genom tigande och undvikande. Den främjas inte av lakejens solidaritet. Enhet förutsätter öppenhet. Fanns inte öppenheten skulle påfrestningarna på enheten bli övermäktiga.

Allt fler människor världen över ser kapitalismens orimlighet. Dess rovdrift, kortsiktighet och ansvarslöshet. Dess ökade klasskillnader. Dess lilla överklass av finastruster som när sig på mänsklighetens elände. Dess befordran av fascism, krig, egoism och likgiltighet för andra.

I den situationen vänder sig människorna, trevande och frågande, till socialismen. Med förhoppningen att den skall kunna föra upp den mänskliga civilisationen på en ny nivå.

Vi menar att socialismens förmåga att engagera, dess slagkraft, enbart kan vinna på att den ärligt och utan inskränkningar gör upp med sina fel. Socialismen vinner på att frige de politiska fångarna i Tjeckoslovakien. Den vinner på att inte utsätta enskilda oppositionella för byråkratiska småaktigheter. Den vinner på att låta konstnärer uttrycka sig i en fri och utvecklande konstnärlig stil. Den vinner på att ta en öppen debatt med sina kritiker. Avskaffande av privat kapitalmakt, av pengarnas makt över åsiktsbildningen, skall också leda till ökad personlig frihet. Kollektiv demokrati förutsätter stärkta möjligheter till individuell frigörelse – individens fria utveckling genom allas fria utveckling, som Friedrich Engels uttryckte det.

Som det kommunistiska partiet i Sverige är det vårt självklara ansvar att driva diskussionen om socialismen och dess problem vidare. När övergången till socialismen kommer här i landet – och den dagen är inte avlägsen – då skall vi delta i dess uppbyggnad på ett sådant sätt att vi kan se kommande generationer i ögonen utan fruktan för deras dom.

Herr statsrådet ULLSTEN:

Herr talman! Man skall vara konsekvent i sin kritik av dem som bryter mot de mänskliga rättigheterna, sade Jörn Svensson. Jag vill hälsa Jörn Svensson och det renade vpk välkomna i den krets av partier som mycket länge hävdade just den principen.

Herr talman! Afrika är f. n. den världsdelen som på ett alldeles särskilt sätt står i centrum för vår uppmärksamhet. Det har inte minst debatten i dag visat. Inom flera regioner av den afrikanska kontinenten präglas

situationen av instabilitet och förändring. Vad allt detta vittnar om är givetvis att Afrika befinner sig i ett dramatiskt utvecklingskede i sin politiska historia. Vi upplever och kommer länge än att få uppleva åtskilliga konvulsioner innan de nya staterna utvecklat mera stabila samhällsstrukturer.

Detta skede av förändring märker vi nu i stora delar av östra Afrika. Etiopien genomgår en plågsam process i brytningen mellan ett föråldrat feodalt samhälle och någonting nytt. Samtidigt utsätts den etiopiska statsbildningen för svåra påfrestningar till följd av inre slitningar och spänningar i regionen över huvud taget. I Uganda utsätts en värnlös befolkning för upprörande behandling som åsidosätter de mest elementära mänskliga rättigheter.

Huvudintresset knyts dock till södra Afrika, där kränkningar av de mänskliga rättigheterna accepterats och legaliserats som en del av själva samhällssystemet. Alltmer desperata krav från befolkningsmajoriteten i dessa länder och ett tilltagande opinionstryck från omvärlden har inte lett till någon ändring. Genom att upprätthålla ett bålverk av raslagar, som alla bygger på skillnaden i hudfärg, har de vita försäkrat sig om fortsatt dominans på samhällslivets alla områden.

Men den politiken bär inom sig fröet till sin egen undergång. 1950- och 1960-talen betydde kolonialmaktens sönderfall i större delen av Afrika. Med 1970-talets inbrott avslutades den process som inneburit en långsam söndervittring av det portugisiska väldet. Portugal självt blev fritt från den fascistregim som inte längre förmådde stå emot en ny tids krav. Nu väntar vi på att förändringen i första hand skall nå Rhodesia och Namibia.

Ändå är det, herr talman, Sydafrika som utgör kärnan i problemkomplexet södra Afrika.

Det är där vi möter apartheidsystemets värsta uttrycksformer, men Sydafrika får genom sin ekonomiska och militära styrka ett avgörande inflytande även på utvecklingen i Rhodesia och Namibia.

Ian Smith i Rhodesia hade givetvis aldrig kunnat hålla ut så länge mot en samlad omvärlds försök att helt isolera den rhodesiska ekonomin, om han inte haft ett livsviktigt ekonomiskt stöd från regimen i Pretoria.

Situationen i Namibia skulle i dag teta sig helt annorlunda för majoriteten av landets invånare, om inte Sydafrika i strid med upprepade FN-beslut utövat en faktisk administrativ och ekonomisk dominans i det området.

Det är därför situationen i själva Sydafrika och de förändringar som sker där betyder så mycket för regionen i dess helhet.

Vi har länge men förgäves väntat på förändringar i apartheidsystemet. Kanske trodde vi att den blodiga massakern i Sharpeville 1960, då polisen öppnade eld mot och dödade fredliga demonstranter, skulle ha blivit en klar och tydlig varning för de vita makthavarna. Men Sharpeville blev inget uppvaknande för apartheidregimens bärare och försvarare, bara

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

en ny symbol för ondska och rashat. Förtrycket fortsatte, förnedringen förblev lika outhärdlig.

Man fortsatte att fängsla människor, vars enda brott var att de talat för en fredlig förändring.

Man fortsatte att fösa samman majoriteten av landets befolkning till förslumning och förnedring i tron att det skulle gå att bevara ett system där de svarta förvägrades rätten att bo i sitt eget hemland.

Man fortsatte att förstärka bålverket av raslagar och man förblev fånge i den egna föreställningen om den andra rasens underlägsenhet på alla områden.

I stället för att söka utveckla landet till den nation med välstånd för alla som Sydafrika har så rika naturliga förutsättningar att bli, har den vita regimen envist valt att snöra in sig i den förkvävande tvångströja som rasåtskillnaden innebär. Detta har inte bara lett till minskad rörelsefrihet och frånvaro av naturlig samvaro mellan landets medborgare. Det har också fått till följd otaliga mänskliga och sociala tragedier. Det har betytt i längden helt omöjliga förhållanden på det ekonomiska samhällsområdet. Det har medfört en ökad brutalisering av polisvåldet. Under de senaste veckorna har det också resulterat i hot om allvarliga inskränkningar i den hittills relativt fria sydafrikanska pressen.

Mot denna mörka bakgrund hjälper det sedan föga att den sydafrikanska regeringen försöker framhålla vissa små ljuspunkter i form av närmast kosmetiska åtgärder för att få rasåtskillnaden att verka mera smaklig utåt. Man tar bort skyltar från parkbänkar, man öppnar ett och annat lyxhotell för de få svarta som har råd att besöka sådana, man låter en och annan icke-vit få avancera ett begränsat stycke på samhällsstegen. Men alla inser att detta inte räcker, att vad som krävs är en förändring i grunden av hela det sydafrikanska samhällssystemet. Någonting annat kommer aldrig att accepteras av majoriteten av svarta och färgade. Detta blev Soweto-massakern 16 år efter Sharpeville ett övertygande och brutalt bevis för.

Men Sydafrikas dominerande roll i hela området gör också, som jag redan har sagt, att dess hållning till utvecklingen i Rhodesia och Namibia är av vital betydelse.

Skulle Sydafrika välja att fortsätta att stödja Smith, kanske t. o. m. genom militär intervention, riskerar man att hamna i både en blodig upptrappning och spridning av konflikten.

En sådan utveckling borde vara ett fruktansvärt perspektiv också för Sydafrika självt. Även de vita i Sydafrika borde vara bäst betjänta av att övergången till majoritetsstyre och självständighet sker snarast och i så ordnade former som möjligt. Det borde därför ligga i Sydafrikas intresse att medverka till realistiska lösningar på problemen i såväl Rhodesia som Namibia.

Kanske finns det också kretsar inom den sydafrikanska regimen som inser att detta är den enda rätta hållningen. Premiärminister Voersters tidigare försök till avspänning med vissa afrikanska länder och hans ac-

cepterande av tanken på ett formellt självständigt Namibia kan kanske också ses som ansatser i den riktningen. Men syftet bakom den politiken har föga överraskande visat sig bara vara att söka bevara de vitas maktställning och dominans i hela området.

Ett belägg för detta är ju att Sydafrika vid den s. k. Windhoek-konferensen, där Namibias enda nationella politiska parti SWAPO ej deltar, förbehållit sig att även i framtiden kontrollera alla de viktigaste samhällsfunktionerna inom utrikespolitik, försvarspolitik, finanspolitik etc.

Ett annat belägg för detta är att Sydafrika, trots att man säger sig vilja ge Namibia självständighet, anser det nödvändigt att hålla en ockupationsstyrka på upp emot 50 000 man i Namibia för att slå ner de befrielsestyrkor som söker åstadkomma en seger för SWAPO:s nationella krafter.

Det är ju också klart att Sydafrika, i den mån man alls är beredd att sätta nytt tryck på Ian Smith för att få honom att acceptera någon form av majoritetsstyre, bara gör det i sitt eget intresse i tron att man den vägen kan ge sitt eget apartheidsystem ännu en tidsfrist.

En fortsättning av denna politik kommer – den saken torde vara helt klar – att omöjliggöra varje försök till en fredlig förändring. Den har redan lett till att befrielse- och befrielse- rörelserna i desperation gripit till vapen. Det är ändå mitt intryck, efter de samtal som jag har haft med befrielse- rörelsernas ledare i dessa områden av Afrika, att man tvärtemot vad som ofta sägs i pressen utanför Afrika är beredd att fortsätta att diskutera samtidigt som man givetvis är inställd på att betala det höga pris som en fortsatt väpnad kamp innebär. I denna uppfattning stöds befrielse- rörelserna av frontstaterna och deras politiska ledningar, som dessutom under senare tid har lagt ner stora ansträngningar på att stärka strävandena till enighet mellan de olika befrielse- och befrielse- rörelserna i dessa områden. Om man till fredliga förändringar skall utnyttja denna beredskap, som finns både hos befrielse- och befrielse- rörelserna själva och hos de omgivande staternas politiska ledningar, måste det ske en omläggning av politiken ganska snabbt. Smiths förhållningstaktik i Rhodesia, de egendomliga konstitutionella förslagen i Namibia och den omfattande polisterrorn i Sydafrika har redan gjort läget mycket explosivt. Voerster borde inse att den pågående processen innehåller alltför många pådrivande krafter för att han skall kunna lyckas i sina strävanden att bevara något slags status quo.

Insikten om vad denna dynamik kommer att innebära för de vita borde få dem att ändra sin politik, innan det är oåterkalleligt för sent. När förhoppningarna hos befolkningsmajoriteten väl har tänts, när fördämningarna bakom vilka apartheidsystemet upprätthålls har börjat brista, när det upptrappade gerillakriget lett till allmän fruktan hos den vita befolkningen, när siffrorna över vit utvandring börjat stiga så som nu sker i Rhodesia, när det utländska kapitalet börjar sky dessa marknader som nu sker i Sydafrika och när hotet om internationella sanktioner rycker närmare, då påbörjas en process med en egen dynamik. Till slut måste denna process tvinga de vita inse de bittra följderna av många

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

års försummelse och en förvriden människoupfattning.

Det internationella samfundet har genom ett starkt opinionstryck och på många andra sätt sökt tvinga fram denna insikt hos de vita rasistregimerna. Sverige deltar aktivt i dessa ansträngningar och försöker samtidigt att mera direkt bistå dem som direkt eller indirekt drabbas av de vita minoritetsregimernas politik.

Det är därför som regeringen har koncentrerat en mycket stor del av biståndet till de s. k. frontstaterna: Tanzania, Moçambique, Zambia, Botswana och Angola.

Det är därför som regeringen kraftigt har höjt anslagen för humanitär hjälp till befrielseörelserna och gjort betydande extrainsatser för att klara de svåra flyktingproblem som finns i det här området.

Det är därför som regeringen i dagarna har beslutat – vi gjorde det just i anslutning till minnesdagen av Sharpeville – att anslå över 4 milj. kr. till hjälp åt apartheidpolitikens offer samt till Namibiainstitutet i Lusaka. Detta institut har som bekant till uppgift att bekosta utbildningen av de namibier som vi hoppas snart skall förvalta ett fritt Namibia.

Det är därför som vi i FN:s säkerhetsråd – vilket utrikesministern utförligt uppehöll sig vid – vill få till stånd en resolution för att hejda utländska nyinvesteringar i Sydafrika. Vi inte bara fullföljer den gamla regeringens politik utan går faktiskt ett bra stycke längre.

Det är därför slutligen som vi uppmanar våra egna företag att avstå från att göra nyinvesteringar i Sydafrika och inte utesluter möjligheten av lagstiftning mot kapitalexport till Sydafrika.

I sitt tal har utrikesministern sammanfattat hela det program till åtgärder med vilka regeringen i praktisk handling engagerar sig för problemen i södra Afrika. Detta program grundar sig på två fundamentala principer som Sverige av tradition värnat om, nämligen principen om folkens självbestämmanderätt och om rätten till majoritetsstyre. Jag är övertygad om att en mycket bred svensk folkopinion stöder detta handlingsprogram.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattade saken rätt kom statsrådet med någon mystisk välkomsthälsning. Det gör det angeläget för mig att säga att vi inte har någonting gemensamt med herr Ullstens parti när det gäller kampen för demokratiska fri- och rättigheter. Vi anser inte att ert parti är trovärdigt och konsekvent i den frågan. Tvärtom beklagar jag att jag inte kan hälsa herr Ullsten välkommen i den konsekventa kampen.

Under årens lopp har jag varit med i många Vietnamdemonstrationer. Jag har aldrig sett herr Ullsten eller hans anhängare vara med där. De har varit mycket noga med att hålla sig borta under en lång följd av år. Jag har deltagit i aktioner här i Stockholm mot förtryck i Iran. Det var samtidigt som den regering i vilken herr Ullsten ingår skickade sin handelsminister till Iran för att förhandla. Det talades vid det tillfället tyst om de mänskliga fri- och rättigheterna i schahens diktatur. Jag hade

önskat att jag hade kunnat hälsa herr Ullsten välkommen i demonstrationerna mot förtrycket i Iran, men han höll sig borta även där.

Hur är det i kampen mot IDB, den interamerikanska utvecklingsbanken? Man stöder en institution, vars ändamål är att backa upp auktoritära regimer, förhindra sociala framsteg samt ekonomiskt stötta upp de militärdiktaturer som det ligger i USA:s och västvärldens intresse att ha kvar för att omöjliggöra att folkens frigörelse genomförs.

Jag hade önskat att jag kunnat hälsa herr Ullsten välkommen i kampen mot det IDB som är ett stöd åt militärjuntan i Chile. Men det är ju så med er tyvärr, och det är därför man inte kan vara i ert sällskap, att ni stöder frigörelsen i ord och ni stöder den så länge inte mäktiga affärsintressen är inblandade. Så fort det kommer till ett val mellan kommersiella intressen å ena sidan och kampen för människornas sociala befrielse och fri- och rättigheter å den andra, då tar ni ställning för kapitalismen och mot rättigheterna. I det stycket kommer vi aldrig någonsin sams, herr Ullsten.

Herr LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var väldigt så omaka personer det finns i regeringen – herr Ullsten med hans sakliga, lågmälda och sympatiska framtoning och herr Burenstam Linder med hans arrogans och fyrkantighet.

Jag sade förut att jag tycker inte herr Burenstam Linder är någon nyansernas mästare, och det var ett understatement. Men han är tarvlighetens mästare. Han lägger upp debatten så att när han vet att jag inte har någon repliktid och hans ord skall få stå oemotsagt, då kommer han med en massa tarvligt skvaller, rykten och insinuationer och försöker framställa det som om den förra regeringen har ljugit i denna affär.

Han kom med påståendet att den gamla regeringen hade fattat beslut om att Sverige borde gå med i Interamerikanska banken. Han låtsas som om vi försöker slingra oss undan sanningen genom att påstå att det inte hade fattats något beslut i formell mening, men i realiteten hade vi suttit vid lunchbordet och bestämt oss, och där var ju alla de tunga statsråden med.

Förlåt, herr Burenstam Linder, men detta är fel. Det fördes ett samtal vid en lunch sommaren 1976 om detta. Vad herr Burenstam Linder kallar de tunga statsråden var med – statsministern, herrar Sträng och Sven Andersson och ett par till – men vid den lunchen fattades inget som helst beslut. I sällskapet sagnades personer som var nära berörda. Gertrud Sigurdson, som i hög grad var berörd, var inte närvarande. Det var inte möjligt att i en regering med den sammansättningen ta upp en saksdiskussion. Vi kom underfund med att så bråttom var det inte, att vi för den här sakens skull måste kalla in en fulltalig regering mitt i sommaren. Sedan kom valet emellan och spolade över detta.

Det här är den enkla sanningen, och det får herr Burenstam Linder finna sig i, vad hans skvallerkällor än säger för någonting.

När jag har ordet måste jag passa på att säga ifrån en sak till. Det

är ju bedrövligt med den här fyrkantigheten hos handelsministern. För honom finns det inga nyanser på färgskalan. Allt är svart eller allt är vitt. Antingen tar man moraliska hänsyn också i handelspolitiska sammanhang, och då kan man inte handla med någon – öststater t. ex. är totalt utdömda – eller också tar man inte sådana hänsyn, och då är det fullkomligt fritt fram för allting. Kan Sverige vara med Världsbanken, skall man inte börja dilla om IDB.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN lät nu klubban falla och yttrade:
Jag får erinra talaren om att replik har begärts på statsrådet Ullstens anförande.

Talaren fortsatte:

Jag kommer till herr Ullsten.

Men hur är det med konsekvenserna? Exportkreditgarantierna är ett generellt system, men vi har faktiskt sedan en tid sett till att det blir inga exportkreditgarantier för affärer på Sydafrika. Skall herr Burenstam Linder med sin filosofi återuppliva den formen av stöd till affärer med Sydafrika? Ni har kanske redan gjort det i hemlighet. Jag vet inte, men vart handelsministerns fyrkantighet kan leda är rätt förfärligt. I så fall är det mycket värre än jag trodde. Jag trodde att det var en menings- skiljaktighet om den här banken, men det är tydligen en djup menings- skiljaktighet om en viktig handels- och utrikespolitisk princip.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Om den tidigare regeringen önskade övertyga svenska folket om de verkliga förhållandena borde den enligt min uppfattning ha skickat fram någon annan än herr Lidbom för att tala i den sakfråga som herr Lidbom hade goda tillfällen att yttra sig om för en stund sedan och som han får gott om tid att yttra sig om när vi senare för den debatten.

Jag kan inte förstå talet om att jag skulle ha förfallit till att citera skvallerkällor. Jag gör gällande att ett statsråd som tillträder sitt ämbete och det då gäller så viktiga frågor som relationerna till andra länder har skyldighet att informera sig om hur tänkandet varit i den tidigare regeringen. Jag redovisade bara den slutsats som jag kom till när jag omedelbart satte i gång att informera mig på den punkten. Men låt mig försäkra herr Lidbom att det var långt innan socialdemokraterna gjorde affär av denna fråga på det sätt som nu har skett.

Det kan väl inte heller vara att anlita skvallerkällor, om man i tidningen läser om den uppteckning som gjorts av vad som allmänt uppfattades som ett ställningstagande från den tidigare regeringens sida i början av sommaren. alltså att man skulle söka medlemskap i IDB. Och när jag läste denna uppteckning av en statssekreterare i ett departement, så fick det mig att tro att det verkligen var riktigt.

När herr Lidbom sedan säger att det inte var så bråttom med att sammankalla regeringen för att fatta ett formellt beslut, så kanske det berodde

på att man enligt den gjorda uppteckningen skulle fatta ett sådant formellt beslut först till hösten. Jag antar att det då var underförstått efter valet. Och orsaken till att man ville vänta till efter valet var kanske att denna fråga inte är alldeles okomplicerad, som herr Lidbom också sade. Men det kan å andra sidan inte vara något exempel på herr Lidboms fantastiskt högstående moral, som vi har hört så mycket talas om i dag, att man på det sättet ville vänta med att annonsera beslutet till efter valet.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Lidbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund inledde för något år sedan en informationskampanj under temat Sverige i världen. Avsikten var att stimulera till en sammanhållen diskussion om vårt lands ställning, villkor och handlande i en värld där kraven på förändringar växer sig allt starkare. Bakom denna uppfordran till analys och diskussion låg också en önskan att få var och en att se till sammanhangen mellan de olika element i vår politik som här är aktuella – utrikespolitiken naturligtvis men också biståndspolitiken och försvarspolitiken – vilka alla kan inrymmas under begreppet säkerhetspolitik. Och där finns också u-landspolitiken, ett tämligen nytt begrepp som det gällde att infoga i sitt sammanhang.

Inledningsvis vill jag i detta inlägg i den utrikespolitiska debatten erinra om detta kvinnoförbundets initiativ, och det gör jag av ett par speciella orsaker. Först och främst vill jag påstå att flera liknande initiativ har tagits inom svensk arbetarrörelse, vilket tyder på att dessa frågor just nu av stora grupper upplevs som angelägna. Dessutom har kopplingen mellan de politiska delområdena visat sig vara riktig. Kunskaperna har vidgats, diskussionen har stimulerats, och ensidigheten i betraktelsesätt och läsningen av intressena vid ett område har övervunnits.

Om vi vill se efter hur vi kan påverka situationen i vår omvärld behöver vi använda oss av många olika infallsvinklar, men vi måste också kunna se sammanhangen. Riksdagens debatt i dessa stycken far också väl av om vi ser våra olika bemödanden – nationellt och internationellt – i ett sammanhang och att vi lägger fast vår ekonomiska politik och vår handelspolitik så att det stämmer inte bara med vår utrikespolitiska målsättning utan också med våra biståndspolitiska bemödanden. Det senare skulle då kunna sägas vara uttryck för en rimlig u-landspolitik – för att här något förtydliga det begreppet.

Vi kan ju heller aldrig koppla bort förhållandena inom vårt eget land. Det är givande att försöka sig på en tillämpningsövning med ett sammanhållet synsätt på politiken som berör Sveriges förhållande till omvärlden just nu, bl. a. av det enkla skälet att så många frågor är aktuella för avgörande. Jag tänker på försvarspolitiken, och därmed säkerhetspolitiken, som snart skall läggas fast för flera år framåt. Jag tänker vidare

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

på den prövning av biståndspolitiken som kan förväntas börja om någon månad, när biståndspolitiska utredningen blir offentlig. Det är min förhoppning att vi då även får fart på debatten om en u-landspolitik.

Men ett praktikfall har vi på bordet redan i dag, nämligen frågan om eventuellt bidrag till den interamerikanska utvecklingsbanken IDB. Vill vi i fortsättningen se och ta hänsyn till ett sammanhang mellan bistånds-, utrikes- och handelspolitiken kommer det flera sådana frågor som IDB-fallet som vi får ta ställning till. Vad gäller IDB vill jag medge att vissa handelspolitiska motiv skulle kunna tala för en svensk anslutning. Men de positiva effekterna för den svenska exporten synes bli mycket begränsade, och därjämte anser vi socialdemokrater inte att denna fråga om anslutning till IDB kan ses som en ren handelspolitisk fråga. Ett medlemskap i IDB skulle strida mot de värderingar som varit vägledande för vår utrikespolitik. Vi har och kommer att ha handel med länder vilkas politik och samhällssystem vi tar avstånd från. Det är en annan sak att ta steget att ansluta Sverige till en internationell organisation vars verksamhet vi inte gillar och inte kan påverka; en sådan beslutsordning gäller ju inom IDB.

Jag beklagar för min del att handelsministern lyckats övertyga inte endast folkpartiet utan också centerpartiet i denna fråga, trots beslut på centerns stämma och uttalanden som har gjorts av utrikesministern på ett tidigt stadium samt de vilda protester som har kommit från medlemmarna inom partiet. Jag kan inte finna att herr Burenstam Linders inlägg här i dag på något sätt har stärkt hans ställning i den här frågan och i politiken.

Jag skulle f. ö. gärna vilja säga, med hänsyn till vad som har uttalats i Sydafrikafrågorna och den behandling som de har underkastats i december månad förra året från utrikesutskottets sida, att jag tror att de citat och referat som har getts är missledande. Visst fanns det ett allmänt uttalande i detta utskottsbetänkande om att internationella påtryckningar på Sydafrika, för att detta land skulle ändra raspolitiken, kunde bli verkligt effektiva först om FN:s säkerhetsråd tar ställning till världsomfattande sanktionsåtgärder i någon form. Man skall också lägga märke till att utskottet säger att utskottet förutsätter att regeringen noga följer den fortsatta utvecklingen i Sydafrika och såväl på det internationella som på det nationella planet vidtar lämpliga åtgärder, bl. a. för att motarbeta en utbyggnad av de utländska företagsengagemangen där.

Jag kan avslöja att när vi behandlade detta i utskottet och gjorde det här ställningstagandet från socialdemokraternas sida, hade vi redan diskussioner om hur vi skulle ta nästa steg, och det tog vi redan i januari månad. Det kan inte vara fel att ett parti arbetar på det sättet med en fråga som är angelägen och som faktiskt, med hänsyn till vad som hände under 1976, förändrats till sin innebörd från den tidpunkt då motionen väcktes i januari fram till dess att den behandlades i december.

För att sedan fortsätta med att belysa sammanhangen i politiken vill jag ta upp försvarsfrågan och sätta den i förhållande till de säkerhets-

politiska avvägningar man kan göra. Jag anser dessutom att det är självklart att man i säkerhetspolitiken skall väga in ett hänsynstagande till utvecklingsländerna. Med den utgångspunkten har jag sökt granska hur dessa sammanhang beaktats i den av regeringen nyligen framlagda försvarspropositionen. Jag finner då att det har skett stora förändringar i dessa stycken när jag jämför försvarsutredningen, som i enighet hade åtskilligt att säga om säkerhetspolitiken, med det som nu återfinns i propositionen.

Jag skall ge några exempel. Till att börja med kan jag konstatera att framhävandet av problemen i utvecklingsländerna, enligt min mening värda all uppmärksamhet, i den internationella utvecklingen och i nuläget så gott som helt har fallit bort. Ett tidigare långt avsnitt om behovet av en ny ekonomisk världsordning återfinns inte alls. Frågan har tydligen inte fått gensvar hos försvarsministern och därmed inte i regeringen. I propositionen sägs angående en ny internationell ekonomisk världsordning – som behandlats mycket utförligt av försvarsutredningen – endast att det kommer att bli fråga om en lång och allvarlig process. Inte heller återfinns ett avsnitt om de multinationella företagen och deras roll i maktspelet i världen, som utredningen likaså tar upp men som alltså inte finns omnämnt i propositionen. Ännu mer överraskande är att utredningens uttalande om större öppenhet länderna emellan i säkerhetspolitiska frågor fallit bort, liksom utredningens understrykande av FN:s strävanden att öka informationen i rustningsfrågor.

Varför? kan man fråga sig när man hör utrikesministerns tal i dag. Har man ingen avstämning departementen emellan, eller regeringspartierna emellan? Eller är det rent av så att man ser olika på dessa frågor? De många ändringarna eller luckorna i det här sammanhanget ger en faktiskt anledning att tro det senare.

Ett ursprungligen långt avsnitt om avspänningspolitiken och sambandet mellan nedrustningen och strävandena att skapa en ny internationell ekonomisk ordning har som sagt fallit bort. Inte heller uttalandet om avspänningspolitiken finns kvar i den lydelse som fanns i utredningen. Uttalandet att det är "naturligt att vi på alla sätt söker stärka FN:s möjligheter att förebygga och lösa konflikter" saknas likaså.

Jag kan inte finna någon annan förklaring än att försvarsministern ser på dessa frågor på ett sätt som inte stämmer med försvarsutredningen 1976 och inte med vad utrikesministern säger 1977.

Från socialdemokratiskt håll beklagar vi att regeringens försvarspolitik inte står i klart samband med internationella strävanden på olika områden. Vi vill hävda att för u-landspolitiken liksom för biståndspolitiken är solidariteten en ledstjärna, och samordningen med utrikespolitiken syftar till att minska klyftan mellan rika och fattiga länder och därigenom minska spänningen samt verka fredsbevarande.

Vi kommer senare att få diskutera försvarsfrågan, men i dag vill jag ändå få lov att säga att det militära försvaret fått en så dominerande roll i den försvarspolitik som regeringen fastlagt att det undanskymmer

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

andra mycket viktiga element i en svensk säkerhetspolitik.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis ta upp nedrustningsfrågorna.

I dessa dagar syns det som om president Carter och den nya administrationen i USA har tänt förhoppningar om nya initiativ på nedrustningsområdet. Som situationen nu är i världen är det förklarligt att varje antydan till initiativ tas emot positivt och väcker förväntningar.

Man bör dock hålla i minnet från vilken utgångspunkt ansträngningarna för en nedrustning – eller rättigare en dämpning av upprustningen – skall starta. Kostnaderna i nuläget för vapen, vapenutveckling och andra militära ändamål är så höga att talen knappast är fattbara.

En avrustad värld är avlägsen, men det betyder inte att vi får vara passiva. Tvärtom kräver situationen största uppmärksamhet.

I den s. k. RIO-rapporten kan inhämtas följande uppgifter. 1974 var världens samlade militärutgifter 210 miljarder dollar. Vidare framgår att dessa utgifter på en 20-årsperiod från 1954 hade ökat i fasta priser med 68 %. Motsvarande totala kostnader för 1975 har beräknats ha ökat till 300 miljarder dollar. Var och en kan räkna ut att det betyder utlägg av hundratal miljoner kronor varje timme dygnet om året om för militära ändamål.

10 % av totalsumman satsas på forskning och utveckling av vapen och vapensystem. En alldeles för stor del av tillgängliga mänskliga resurser, kvalificerade forskare och tekniker tas i anspråk i dessa sammanhang, särskilt om vi beaktar det utomordentliga behov som föreligger för att finna medel och metoder att bekämpa orsakerna till underutveckling, nöd och fattigdom i världen.

Världsbanken har gjort en kalkyl som visar att för 5 % av de medel man satsar på vapen under en kommande tioårsperiod skulle man kunna i huvudsak lösa sådana för mänskligheten viktiga problem som försörjning med livsmedel och med friskt vatten, vidare utbildning, slum-sanering, transportfrågor och utvecklandet av hälsovård kombinerad med befolkningspolitik. Nog vore det värt att sträva efter att använda en tjugondel av rustningskostnaderna till sådana för människorna helt enkelt outhärliga nyttigheter, som nu inte finns.

Merparten av militärutgifterna faller naturligtvis på stormakterna. 1974 beräknades USA och Sovjet stå för 60 %, och NATO-blocket och Warszawapaktsländerna beräknas sammantagna ha en andel av 80 %.

Värd att uppmärksamma är emellertid den under senare år kraftigt ökade del som faller på länderna i tredje världen, vilkas andel under åren 1965 till 1974 har ökat från 6 % till 17 %, utan att deras andel av världens ekonomiska resurser ökat i motsvarande grad. Med all respekt för dessa länders rätt att själva bedöma och besluta om sina säkerhetssystem är ändå utvecklingen t. ex. av vapenförsäljningen till dessa länder så betydande att den förtjänar uppmärksamhet.

Distributionen av vapen över gränserna till u-länderna är numera vinstgivande affärer där vapenindustrin har stora intressen. Ofta säljs vapen till andra länder innan de tagits i bruk i tillverkningslandet. Det är från

fyra länder – USA, Sovjet, Frankrike och England – som huvudparten eller 90 % av försäljningen till utvecklingsländerna sker. Vill man söka begränsa spridningen av nya konventionella vapen finner man här en uppslagsända.

Jag är väl medveten om hur svårt det är att angripa och lösa detta problem. Men jag vill ändå hävda att det i FN:s nya informationsuppgifter när det gäller rustningsfrågorna borde naturligen ingå att belysa hur kommersiella intressen utvecklas på säljarsidan. Jag vill i detta sammanhang anmäla denna fråga för uppmärksamhet och åtgärder inför förberedelserna för den extra generalförsamlingen om nedrustningsfrågor 1978. Det bör vara angeläget för regeringen att pröva om man möjligen kan ta upp denna fråga.

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Det har skett åtskilliga förändringar i svensk politik under de senaste 25 åren. Regeringar har växlat, partiledare har växlat, och i de politiska frågorna har det fattats många viktiga beslut och skett stora förändringar. Men även om det har förekommit mycket inom svensk inrikespolitik, så kan det konstateras att utrikespolitiken i vårt land har karakteriserats av stabilitet och kontinuitet. Den svenska alliansfria linjen, som syftar till neutralitet under krig, har hela tiden legat fast, och den gör så också i dag.

Den svenska alliansfriheten har som bekant inte betytt att Sverige undvikit att delta i det internationella arbetet eller att ta ställning i viktiga internationella frågor. Om officiella ställningstaganden har i stort sett enighet rått.

Regeringsskiftet har inte medfört någon förändring av den officiella svenska ståndpunkten. Det hindrar emellertid inte att en debatt förs om de internationella problemen i allmänhet.

I dagens debatt om Sveriges anslutning till Interamerikanska banken har det förekommit uppgifter som är förvånande. När det talas om memorian i handelsdepartementet kan man inte annat än göra reflexionen: Utarbetade tjänstemännen PM hur som helst, eller var det någon som sade till dem att det här var av intresse och gav dem order att utarbeta en PM? Hur arbetades det i handelsdepartementet på den tiden?

Fru Lewén-Eliasson tog upp uttalandet på centerns stämma. Citera inte bara halva uttalandet! Citera litet mer, så blir bilden en helt annan! Fru Lewén-Eliasson citerade visserligen inte nu, men hon hänvisade till vad som stått i tidningarna, och eftersom tidningarna i allmänhet bara tar med den ena hälften blir det en helt annan mening i det hela.

I IDB är f. n. 22 latinamerikanska länder samt USA och Canada medlemmar. Utomregionala medlemmar är Belgien, Danmark, Israel, Japan, Jugoslavien, Nederländerna, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Västtysk-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

land och Österrike. Italien har förklarat sig berett att vidta de erforderliga åtgärderna för medlemskap, men de parlamentariska procedurerna är ännu inte avslutade. Finland och Frankrike har också beslutat ansöka om medlemskap.

Mot den bakgrunden är det förvånande att herr Lidbom inte på något sätt kan ge någon klarhet i vad vi skall tänka om socialdemokraternas ställningstagande. Skall vi tro på socialdemokraterna i Danmark, Storbritannien, Västtyskland och Österrike, eller skall vi tro på de svenska socialdemokraterna, de svenska socialdemokrater som ständigt talar om solidariteten och enigheten mellan socialdemokrater i Europa? Vem skall vi egentligen tro på? Har socialdemokraterna i Österrike, Västtyskland, Storbritannien och Danmark – som också handelsministern hänvisade till – fullkomligt fel? Även om inte herr Lidbom befinner sig i kammaren just nu, finns det kanske andra socialdemokratiska talare som kan upplysa oss om det finns någon konsekvens i de ställningstaganden som gjorts i olika länder i Europa med socialdemokratiska regimer.

Målet för internationella strävanden bör vara att varje land får frihet och självständighet och att det får oinskränkt förfoga över sina naturresurser. Den internationella säkerheten bör tryggas så att inget land känner sig hotat och därmed tvingat att hålla en omfattande militär beredskap. Dessa önskemål om internationell fred och säkerhet är förvisso inte lätta att genomföra. Krutdurkar finns på många platser i vår värld, och de kan lätt bringas att explodera och följas av en världsbrand. Det är heller inte lätt att alltid fastställa territoriella områden där under mångtusenåriga strider herraväldet växlat mellan olika länder.

Under denna halva av det århundrade vi lever i har dock åtskilliga framsteg gjorts. Detta återspeglas i viss mån av medlemskapen i Förenta nationerna. I början av 1950-talet fanns det endast ett 60-tal medlemmar i FN, men nu är siffran uppe i 147. Det är glädjande att universaliteten vunnit alltmer terräng. Ännu existerar dock kolonialförtryck i vissa delar av världen, t. ex. i Sydafrika och Rhodesia. I andra delar av världen finns förtrycket i andra former, t. ex. i Chile och mer eller mindre i en rad andra diktatorländer, främst i dem som i internationella sammanhang själva kallar sig socialistiska. I många fall har friheten vunnits efter en lång och många gånger blodig kamp. Det är så mycket mera beklagligt som i många av de länder, där befrielsekampen förts så intensivt och slutligen resulterat i seger, man bara har flyttat över systemet i en ny form av diktatur. Befrielsekampen är slut, och befrielsekampen kan börja igen för att få frihet inom det område som befriats från utländsk dominans. En utmärkt riktlinje för vad som menas med frihet är Förenta nationernas konventioner om de mänskliga rättigheterna.

Utrikesministern ägnade i sitt anförande stor uppmärksamhet åt frågan om de mänskliga rättigheterna, och även herr Palme m. fl. har talat om detta. Jag finner det glädjande att frågan om de mänskliga rättigheterna under senare tid kommit alltmer i förgrunden i den internationella debatten. Detta kan delvis bero på att FN:s båda konventioner om mänskliga

rättigheter trädde i kraft under förra året. Dessa konventioner innebär rätten till liv, rätten till religions-, tanke- och yttrandefrihet, rätten att fritt flytta och emigrera även från sitt eget land, rätten att bilda och fritt ansluta sig till fackföreningar och rätten att strejka – för att nu nämna några exempel ur dessa konventioner.

I sin helhet innebär konventionerna skydd för mänskliga rättigheter och skydd mot godtycke, vilket är principer som borde kunna antagas av varje land. Det är i högsta grad beklagligt att vissa länder, bland dem Sovjetunionen, börjar schackra med dessa rättigheter och använder dem som en bricka i det storpolitiska spelet. Mänskliga rättigheter som de definierats i FN:s konventioner är orubbliga och kan inte bortförklaras med att man inte tillåter ingripanden i ett lands inre angelägenheter. Det är dock inte första gången vissa diktaturländer försöker sätta krokben för utövandet av mänskliga rättigheter. Det kan ju också herr Svensson i Malmö observera, som anmärkte på att man ofta vänder sig emot de socialistiska länderna för brott mot mänskliga rättigheter. Redan vid antagandet av konventionerna drev man igenom att 35 länder, vilket är ett ovanligt högt tal, skulle ratificera konventionerna innan de trädde i kraft. Detta medförde att det tog tio år innan konventionerna kunde träda i kraft.

Det borde vara självfallet att ett visst mått av kontroll skulle tillåtas för att rättigheterna skall bli verklighet, men detta har förhindrats av ett stort antal länder. Vid antagandet av konventionerna lyckades Sovjetunionen med stöd av en rad andra diktaturländer förhindra att kontrollparagrafer togs in i konventionstexterna. I stället upprättades ett fakultativt protokoll, men det bör nog samt noteras att bara ett litet antal av de länder som ratificerat konventionerna också skrivit på protokollet, som ju medger kontroll. Det är bara 13 länder som accepterat kontroll medan 38 länder totalt anslutit sig till och ratificerat konventionerna. Inget av de socialistiska länderna har accepterat kontroll. Sovjetunionen röstade inte heller för antagande av deklARATIONER om mänskliga rättigheter 1948. Förenta staterna har inte alls anslutit sig till konventionerna.

Det kan, som utrikesministern sade, uppstå vissa konflikter mellan konventionen och utövandet av ett lands rätt att bestämma över sina inre angelägenheter, men det kan bara gälla temporärt. Man måste se till att konventionerna om de mänskliga rättigheterna genomförs överallt i vår värld.

Jag sade tidigare att det kan vara svårigheter att få enighet om vilket territoriellt område som bör utgöra ett land. Det kan vara så att någon del av landet anser sig själv vara en självständig enhet, och det kan vara stridigheter inom landet som gör att området delas i två enheter. Enligt min uppfattning är Förenta nationerna det forum som bör söka lösa konflikter och undanröja hot mot freden, och därför finner jag det egendomligt att vissa länder eller delar av länder dels vägrar att hänskjuta en tvistefråga till FN, dels vägrar att erkänna att den andra parten existerar. Det är dåliga förutsättningar för att lösa en konflikt om man

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

uppträder på det sättet. Sådana länder borde ju betänka att en konflikt inte varar för evigt, utan att det kan finnas en lösning på ett eller annat sätt. I avvaktan på en lösning borde man i varje fall kunna erkänna den andra delen som motpart. Centern har den uppfattningen att vårt land bör erkänna varje land som de facto är existerande.

Redan på ett tidigt stadium förordade jag att Sverige skulle erkänna Nordkorea och Östtyskland. Det fanns ingen anledning att vänta på en återförening av Öst- och Västtyskland, eftersom en sådan förening är skjuten på en oviss framtid. Förhållandet är liknande i Korca. Både Östtyskland och Nordkorea tillhör den kommunistiska gemenskapen, om vilken Sovjetunionens utrikesminister Gromyko sagt, att man aldrig kommer att lämna en kvadrattum av den kommunistiska regionen till ett land med annat ideologiskt system. Det måste i klartext betyda att återföreningar endast kan ske om den andra delen underordnar sig den kommunistiska diktaturen. Under sådana förutsättningar kan var och en förstå hur lätt det är att återförena länder där den ena delen är kommunistisk. Med god vilja kan dock förbindelserna mellan sådana länder utvecklas, som också i viss utsträckning skett mellan de båda delarna av Tyskland. Det är meningslöst när Nordkorea vill låtsas som om Sydkorea, ett land med 35 miljoner innevånare, inte existerar. Detta gäller oavsett vad man nu tycker om regimen. Förhandlingar mellan dessa båda delar av ett land borde under FN:s överinseende kunna upptagas.

I Mellersta Östern är motsättningarna hårda, så hårda att världsfreden kan hotas. Sverige har alltid vädjat till parterna att försöka nå samförstånd, och Sverige har med humanitära åtgärder t. ex. i flyktingfrågorna försökt att hjälpa.

Vid nedrustningsförhandlingarna såväl i Genève som senare under FN-sessionen i New York har Sverige tagit en mycket aktiv del. Under FN:s senaste generalförsamling antogs ett tjugofemtal resolutioner i nedrustningsfrågan, vilket i och för sig inte innebär några större framsteg i nedrustningsfrågan, eftersom resolutionernas innehåll och framför allt ländernas fullföljande av resolutionerna är det viktigaste.

Herr talman! Det bör inte underlåtas att i denna debatt påpeka faran av att, som också utrikesministern sagt, ju mera den s. k. fredliga kärnkraften utbyggs, desto större blir faran för kärnvapenkrig. Arsenalen av förbrukat atombränsle som kan omvandlas till kärnvapen växer alltmer, också med hjälp av de svenska atomkraftverken. Ju större mängder det finns, desto svårare blir det med kontrollen och desto större blir risken att kärnvapnen kommer att innehas av allt fler länder. Sverige kan också bli mera åtråvärt för en potentiell fiende som önskar få råvara till kärnvapen.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga att det viktigaste i fredsarbetet inte består i att hålla konferenser och anta resolutioner utan i att fattade beslut åtföljs, i god vilja att förstå, respektera och tolerera andras uppfattningar.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer till anförandet av herr Torsten Bengtson.

Först vill jag ställa frågan: Har aldrig herr Bengtson hört talas om att man i olika sammanhang utarbetar arbetspromemorior som inte accepteras av dem de riktas till? Jag har inte några kontakter med regeringsarbetet och vet inte vad som förevarit, men detta tycker jag är en fråga som är berättigad efter diskussionen om den här s. k. promemorian.

Sedan vill jag säga: Torsten Bengtson vill väl inte påstå att det funnits tveksamhet i centerpartiet inför anslutningen till IDB? Så mycket har väl ändå framkommit i den allmänna diskussionen att detta torde vara ganska klart. Men det skulle vara intressant om herr Bengtson vill bestrida denna tveksamhet.

Sedan vill jag upplysa honom om – om han inte förstått det – att Sveriges socialdemokratiska parti faktiskt är ett parti som tar självständig ställning i sådana här utrikespolitiska frågor. Vi har gjort det i andra sammanhang, precis som vi har gjort nu. Det skäms vi inte för. Och inte något av våra broderpartier kommer med anmärkningar eller klankar på oss för det.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Om det utarbetas en promemoria så måste det väl finnas intresse för frågan. Annars låter man väl bli att utarbeta promemorian? Det är alltså detta som visas av att den förra regeringen lät utarbeta en promemoria i fråga om IDB.

Sedan om tveksamheten ifrån centern: Det är riktigt, det fanns tveksamhet. Jag kan säga fru Lewén-Eliasson att det är just för att banken har gett en del lån som vi anser är olämpliga. Det var det som orsakade tveksamheten. Har inte någon sagt det tidigare så kan jag upplysa fru Lewén-Eliasson om att vi inte gillar alla lån som getts ifrån banken. Vi anser ändå att Sverige skall ansluta sig till IDB.

Sedan om den självständiga ställning för socialdemokratiska partier i Europa som fru Lewén-Eliasson har talat om tidigare: En sådan kan för all del vara bra, och visst kan ni handla självständigt. Men då frågar jag fru Lewén-Eliasson: Innebär ert ställningstagande således kritik mot socialdemokraterna i Danmark, Storbritannien, Västtyskland och Österrike, att de har handlat fel i fråga om IDB?

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Lika väl som vi är ett självständigt parti är också dessa länders socialdemokratiska partier självständiga och tar ställning utifrån sina utgångspunkter. Vi har ingen anledning att kritisera dem för det.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Men på tal om IDB och den tveksamhet som tydligen rått hos centern i alla fall, så kanske det vore bra för informationen i den här debatten att konstatera, när man talar om att det skulle vara fördelar för fattiga länder osv., att 27 % av bankens resurser under de senaste åren gått till fattiga länder. De stora mottagarna av stödet är sådana länder som Brasilien och Argentina. Detta tror jag mig veta är en av anledningarna till att centerns folk varit tveksamt. Jag beklagar att denna tveksamhet inte lett till ett avståndstagande.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara en sak att konstatera i det här fallet: Finns det 22 latinamerikanska länder som är medlemmar i IDB och ett stort antal länder från Europa så måste man säga att det finns ett intresse att IDB existerar.

Sedan är det ju bra att socialdemokraterna tar självständig ställning i Sverige. Men då är det bara att konstatera att det föreligger djup oenighet mellan socialdemokratiska partier i olika delar av Europa.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det har blivit ett honnörsord att tala om moral som en viktig grund för internationell politik. Och det är bra. Låt oss hoppas att det kommer att leda till verkliga förändringar i deras beteende för vilka detta tal är något nytt! Det är ju så att många av dem som nu talar om moral för inte så länge sedan hånade och förlöjligade oss som hävdade att moral, humanitet och solidaritet måste spela en roll och som arbetade för att sådana saker också skulle få göra det.

Bakom det nymornade intresset för moralen som grund för den internationella politiken ligger säkerligen också det faktum att det har visat sig att moralen har varit en kraft som har kunnat förändra verkligheten och att det har varit och är meningsfullt att arbeta på det sättet. Det är de som haft moralen på sin sida, och inte den överlägsna tekniken, som har segrat i befrielsekampen runt om i världen.

Det är moralen som har haft framgångar i det internationella samarbetet, i FN-familjen t. ex. Det kommer att visa sig, inte minst i tredje världen, att det är de länder där moraliska värderingar om rättvisa och solidaritet tillåts spela en roll som kommer att kunna visa på möjligheter att förändra verkligheten till det bättre för människorna.

Vi hälsar det nymornade intresset för moral med tillfredsställelse, och vi hoppas också att vi inte varje gång vi får anledning att påminna om vad moralen kräver av oss i enskilda ställningstaganden skall bli bemötta med samma ringaktning som hittills. Ändå är det ju precis det som har hänt, när man på borgerligt håll talar om våra ställningstaganden när det gäller IDB eller vårt krav på förbud mot svenska investeringar i Sydafrika.

Låt mig också säga att jag hoppas att de stormaktsföreträdare som nu säger att de företräder moraliska värderingar när de granskar vad

andra har för sig också låter moraliska värderingar spela en roll för sitt eget handlande.

Herr talman! Jag hade nyligen tillfälle att för tredje gången besöka Vietnam och Indokina. Mina tidigare besök där hade ägt rum under krig. Redan då hade jag med sorg och även med vrede kunnat konstatera krigets verkningar. På sätt och vis var det här besöket i ett Vietnam i fred ännu mer skakande och gav ännu mer upprörande vittnesbörd om de skador och de lidanden som kriget åsamkat Vietnam. Detta gäller naturligtvis först och främst alla dem som dödats eller lemlästats eller skadats för livet och alla de familjer med anhöriga som drabbats på det sättet. Det gäller också de materiella skadorna: att bostäder, skolor, sjukhus, kommunikationer, industrier och jordbruk slagits ut i stora delar av landet. Det gäller den svåra förstörelsen av själva naturen i stora delar av landet, som innebär att det kommer att ta decennier och generationer innan landet blir fullt återuppbyggt.

Men jag vill också säga att ett minst lika djupt intryck gjorde de skador – särskilt i södra Vietnam – som kriget och den amerikanska närvaron orsakat. Vad det var frågan om var en förstörelse av den nationella kulturen och av de sociala traditionerna. Då tänker jag inte bara på cocacolakulturen och Hondakulturen, som man ibland talar om, utan på de miljoner arbetslösa, på den miljon föräldralösa och på de förvildade barn, på de hundratusentals prostituerade och narkotikaskadade samt på de människor som fick sina liv förstörda av den narkotikahandel som regimens män levde på – och fortfarande lever på – där de sitter i exil i Europa och USA. Jag tänker naturligtvis också på den splittring som drabbat landet under kriget.

Det var i sanning oerhörda problem som det vietnamesiska folket ställdes inför efter kriget. Därför gjorde det ett väldigt gripande intryck på oss som deltog i det här besöket att man nu med sådan uthållighet, sådan visdom och sådant mod satsar på försoning, återanpassning och återuppbyggnad – och att den försonliga inställningen gäller också dem som tidigare var fienden både inom landet och i USA.

I det här arbetet med att bygga upp Vietnam och hela Indokina igen har, som utrikesministern också till min glädje sade, Sverige och det internationella samfundet en moralisk skyldighet att delta. Den moraliska skyldigheten gäller naturligtvis i synnerhet USA, som ju är den som i första hand är skyldig till förödelsen, både genom den krigföring som man bedrev och som direkt syftade till att drabba det civila samhället och människorna och genom den arbetslöshet och prostitution som man skapade i landet och som förstörde många människors liv. Om president Carters tal om en ny, moralisk utrikespolitik skall ha någon trovärdighet alls, är det första som han måste göra att åtminstone leva upp till de formella förpliktelser som han har enligt Parisavtalet. Jag måste säga att jag blev besviken över att inte utrikesministern med större kraft kunde understryka den skyldigheten.

Nu har herr Hernelius med sedvanlig tarvlighet och slarvighet uttalat

sig om situationen i Indokina i den här debatten. Jag tror att jag ändå har vissa möjligheter att bemöta de värsta felaktigheterna i vad han sade.

Låt mig då först säga att vi betraktar det som en oförsämdhet att ens insinuera att vi skulle se genom fingrarna, om man kränkte de mänskliga rättigheterna i Vietnam nu efter kriget. Vi tycker också att vi, som är de som mer än några andra har fått ta kampen mot kommunismen både i vårt eget land och utomlands, inte skall behöva få smäll på fingrarna av herr Hernelius som ju brukar läxa upp oss när vi tar i för hårt t. ex. i våra angrepp mot stormakterna.

Vi har ju en annan samhällssyn än kommunistpartiet i Vietnam, och det är ingen hemlighet – inte för vietnameserna heller. Men det som är intressant att ta reda på är om Vietnam och Laos i dag är polisstater där det begås mord och oförrätter, om de är länder där människor lever i skräck. Vi har därför – inte minst på grund av alla de anklagelser som har riktats mot Vietnam det senaste året – med mycket stor noggrannhet undersökt sanningshalten i anklagelserna, och vi använde mycken tid under vårt besök till att pröva den. Låt mig få nämna några ting!

För det första: Vi har kunnat konstatera att det i ett stort antal fall rör sig om rena förfalskningar, inkl. förfalskningar av människors namnteckningar som sägs ha stått under upprop i sådana här sammanhang. Jag kan inte yttra mig om det uttalande av Mitterand som herr Hernelius nu återopade och som skulle ha gjorts för några veckor sedan, men vi har kunnat belägga förfalskningar där han har varit indragen under föregående år.

För det andra: För oss som besökte Vietnam och Laos står det klart att det inte är fråga om polisstater, där människor lever i skräck. Det är inte heller fråga om att ett parti eller en del av landet håller resten av landet i ett järngrepp. Tvärtom finns det en väl utvecklad lokal självstyrelse, där företrädare för olika meningsriktningar i samhället har del.

För det tredje: Vi fick väldigt många vittnesbörd om att talet om försoning är någonting som man menar allvar med; det är inte bara en fasad. Vi fick beskrivet för oss hur man har beslutat att all omskolning och t. o. m. all bestraffning av dem som begick krigsförbrytelser skall ha avslutats senast den 1 maj 1978. Det är betydligt tidigare än man någonsin i Europa hade avslutat bestraffningar av dem som begick krigsförbrytelser under andra världskriget.

Vi talade med företrädare för både de katolska och de buddistiska kyrkorna, som förklarade för oss att de till skillnad mot vad som gällde under kriget hade fullständig religiös frihet och också frihet att verka i andra avseenden, t. ex. beträffande socialvård och skolor. Vi talade också med f. d. officerare, som hade varit på omskolningsläger och som beskrev att de inte hade blivit utsatta för vad man här har talat om.

Den mycket kända advokaten Madame Ngo Ba Thanh, som under kriget framstod som en symbol för motståndskampen men som tillhörde tredje kraften, förklarade mycket uttryckligt för oss, i närvaro av andra

vietnameser, att hon inte var och inte är kommunist. Men hon ville med bestämdhet varna alla dem som i dag tror på de rykten som sprids om att man i Vietnam skulle förtrycka de mänskliga rättigheterna. Hon uttryckte sig bl. a. på följande sätt: "Jag är inte kommunist. Jag har fått min juridiska utbildning enligt västerländsk tradition vid Columbiauniversitetet i USA, och jag trodde på vad jag där lärde mig om den västerländska demokratin. Men jag fick lära mig att det bara var hyckleri. Och de som under decennier har förtryckt alla demokratiska rättigheter i vårt land skall inte nu genom lögner komma och förstöra vårt arbete för försoning och återanpassning."

Herr talman! Vi hade i vår delegation en facklig representant som f. ö. i sitt dagliga arbete bl. a. har att bekämpa kommunister. Han är född i Tyskland på 1930-talet, han bodde där under kriget som pojke och ung man, och han upplevde Tyskland under och efter kriget. Hans reaktion var att situationen i Vietnam två år efter kriget i alla avseenden var mycket bättre än vad den var i Tyskland, och att i synnerhet det sätt varpå man lyckats hålla tillbaka alla hämndaktioner var någonting väldigt gripande. Jag måste säga att det också var min upplevelse. Där mötte vi människor som hade suttit i koncentrationsläger i årtal, som torterats, vars anhöriga mördats, och som dagligen sysslade med att rehabilitera krigets offer. Det var i sanning gripande att se att de på det sätt som nu skedde kunde stryka över vad som hade varit och gå vidare.

Vi reste, herr talman, från Vietnam, där man sysslade med att på detta sätt reparera krigets skador, till Thailand. Där mötte vi allt elände – slummen och lyxen i blandning, miljöförstöringen, föräldralösa barn, prostituerade, narkotikaskadade, polis och beväpnad militär överallt, människor som flydde för sina liv. Det är alldeles uppenbart att medan Carter talar om den nya moraliska utrikespolitiken så är USA i stor stil på väg in i Thailand. Den jagade oppositionen sade till oss: Hjälp oss i tid, ingrip i tid, innan det här landet är fullständigt förlorat och innan freden i hela Vietnam hotas!

Jag har, herr talman, vid det här laget tagit upp situationen i Thailand här i kammaren och direkt för utrikesministern vid många tillfällen. Jag har informerat om situationen, senast efter hemkomsten från min resa, och jag har krävt åtgärder. Tidigare har jag kritiserat utrikesministern och regeringen för brist på handling i den här frågan, och jag har så småningom kommit till den uppfattningen att Karin Söder visserligen var sen att reagera och då gjorde sig skyldig till försummelse, men att hon nu kommit till insikt och har god vilja i den här frågan. Då trodde jag att hon skulle vara beredd att handla. Desto mer förvånad blev jag över att hon också denna gång, liksom t. ex. i sitt FN-tal, underlät att ta upp Thailandfrågan. Karin Söder sade i en replik att tiden inte tillåtit det. Men om hon verkligen hade ansett att den här frågan var angelägen skulle hon ju ha sett till att den fått plats under en begränsad tid. Jag kan, herr talman, inte underlåta att dra den slutsatsen att det nog snarare är moderaternas inflytande än bristen på tid som har hindrat fru Söder

att ta med den här frågan i sitt tal, för jag har, som sagt, av våra tidigare diskussioner fått det intrycket att fru Söder var medveten om betydelsen av att dessa frågor behandlas.

Får jag så till slut bara säga en sak som gäller vad som anförs om betydelsen av internationellt samarbete på energipolitikens område, inte minst för att garantera att konflikter om energin inte leder till storkrig eller för att garantera att vi handskas med energifrågorna på ett ansvarsfullt sätt internationellt sett. Jag instämmer helt i att detta är betydelsefullt och konstaterar att regeringen nu också inser det man inte insåg under valrörelsen, nämligen att detta internationella samarbete är viktigt. Desto mer förvånande är det då att Karin Söders partivän energiministern i budgetpropositionen med, som jag förmodar, hela regeringens stöd stoppar forskning som har varit av oerhört stor betydelse för oss i nedrustningsarbetet och i arbetet på att förhindra spridning av kärnvapen. Det är knappast ansvarsfull politik från deras sida som betraktar energifrågorna som mycket allvarliga frågor, och vi kan inte godta detta.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall inte gå i sakdebatt med fru Dahl om situationen i Indokina. Jag vill emellertid gärna, eftersom herr Hernelius har farit till Nordiska rådet i Helsingfors, opponera mig mot fru Dahls personliga angrepp på honom, varvid hon karakteriserade hans framförande som gjort med "sedvanlig tarvlighet och slarvighet". Jag har, herr talman, svårt att tro att någon i kammaren skulle instämma i denna del av fru Dahls anförande.

Dessutom skulle jag när det gäller fru Dahls diskussion om IDB vilja hänvisa till det anförande som herr Wirmark höll tidigare i dag.

Jag vill däremot säga att genom sitt deltagande i Förenta nationernas säkerhetsråds arbete gavs Sverige goda förutsättningar att klargöra sin inställning till Mellersta Östern-frågan. Genomgående har vårt lands inställning varit grundad på att säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338 skall ligga till grund för kommande förhandlingar. Det innebär bl. a. när det gäller frågan om Israels gränser att dessa måste vara säkra och erkända.

Frågan om gränserna i Mellersta Östern är inte bara en intern fråga mellan direkt berörda stater. Det ständiga hotet mot freden och de berörda staternas kapprustning kan få konsekvenser för hela världen, vilket också utrikesministern i dag påpekade. Säkerhetsrådet har känt sitt ansvar och genom olika åtgärder försökt att undanröja krigshandlingar, men alltför många gånger har man misslyckats. För mig var det glädjande att konstatera utrikesministerns bedömning att förutsättningarna för förhandlingar har ljusnat. Ett resultat i Mellersta Östern-frågan kan emellertid inte förväntas förrän parterna gemensamt upptar sådana förhandlingar och kommer till ett resultat. Situationen försvåras av att PLO icke har godtagit Israel som självständig stat. Och Israel ser ingen möjlighet att förhandla med en organisation som inte erkänner det egna landets existens. För-

handlingar brukar ju normalt resultera i eftergifter, men när det gäller kommande förhandlingar om fred i Mellanöstern krävs det eftergifter från båda sidor, innan förhandlingarna kan komma till stånd. Det finns emellertid olika tecken på att man från PLO:s sida har fått en mjukare inställning, och det är väl också bakgrunden till utrikesministrernas förmodan här i dag.

Herr talman! Jag tycker mig emellertid skönja en liten men dock förändring när det gäller svensk syn på palestiniernas rättigheter. Medan Sveriges representanter i internationella sammanhang tidigare talat om palestiniernas rätt till ett hemland gavs första gången i utrikesminister Söders tal i FN uttryck åt en svensk uppfattning om palestiniernas rätt till en egen stat. I och för sig kan det vara en fråga om ord, men trots allt har vi här gjort ett förtydligande som möjligen kan uppfattas som en förändring. Jag skall inte ge uttryck för en annan mening än utrikesministern, men jag vill gärna tillägga att tillkomsten av en sådan stat måste ske på palestiniernas uttryckliga önskan, och tillkomsten får inte åsidosätta kravet på erkända och säkra gränser för Israel. Från svensk sida har ju gränsfrågan betonats kraftigt. Att erkänna ett lands gränser innebär att själva orsaken till territoriella gränstvister undanröjs. Säkra gränser å andra sidan innebär att gränserna inte behöver vara fullt beväpnade järnridåer. Vi har i vårt land under sekler levt under fredliga förhållanden, och det är naturligtvis omöjligt för oss att föreställa oss hur det är att leva under de förhållanden som råder i Israel – med en ständig oro för själva existensen av sitt land.

Under ett besök där nere hörde jag en av företrädarna för israeliska staten säga: Alla länder kan föra krig och efter kriget finns det vinnande och förlorande stater. Men för Israel gäller inte detta. Israel har inte råd att förlora ett krig, därför att i så fall finns inget Israel längre.

Naturligtvis är detta den innersta orsaken till upprustningen. Sverige har i olika sammanhang och inte minst i nedrustningsdelegationen aktivt arbetat för en fortgående nedrustning.

Herr talman! Jag vill här gärna göra en avstickare och kommentera vårt agerande i nedrustningsfrågorna. Jag tycker att det var beklämmande att höra såväl herr *Palme* som fru *Lewén-Eliasson* i dag antyda att svenska regeringens försvarspolitik inte skulle vara förenlig med ett fortsatt starkt och kraftfullt agerande i nedrustningsförhandlingarna i Genève. Oppositionen fick det att låta som om den lagda försvarspropositionen för Sveriges del skulle innebära en upprustning. Men, herr talman, de diskussionerna kommer vi att föra senare, i samband med behandlingen av den propositionen.

Beträffande Israel vill jag gärna tillägga att vi borde ta avstånd från den handelsbojkott som arabländerna utövar mot företag som handlar med Israel. Handelsministern svarade för inte länge sedan på en fråga huruvida det vore angeläget att vi följde upp denna bojkott mer noga än vad hittills varit fallet. Jag delar hans uppfattning att en registrering av bojkottåtgärder är omöjlig därför att det inte går att få ett säkert un-

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

derlag för vilka motiv, företagsekonomiska eller politiska, som legat till grund för våra företags ställningstaganden vid export till Mellersta Östern. Ändå anser jag att Sverige som till fullo har anammat principen att endast ansluta sig till sådana ekonomiska sanktioner som godkänts av FN:s säkerhetsråd i högre grad kunde motarbeta arabbojkotten. I engelska parlamentet har bland enskilda parlamentsledamöter vuxit fram ett starkt motstånd mot den flathet man anser att engelska regeringen visar. Den nye foreign secretary, Mr. Owen, gjorde vissa uttalanden före sitt tillträde, som medfört att det finns orsak att tro att man inom engelska utrikesdepartementet kan komma att öka motståndet mot arabbojkotten.

I vårt land vore det önskvärt att man från regeringens och också från industrins sida klarare uttalade att handel med Israel i sig inte medför omöjlighet att handla med arabstaterna. Många företag har emellertid diffusa uppfattningar om vad bojkotten egentligen innebär och de måste få information från handelsdepartementet och utrikesförvaltningen. Det är nämligen så att bojkotten för Israel medför stora svårigheter. Inte minst ekonomiskt har Israel drabbats hårt genom att inte fritt kunna välja importland.

Herr talman! Jag skulle vilja beröra en sak till. Sverige gör i olika FN-organ insatser, som av många länder möts med respekt. Vår neutrala ställning, vårt aktiva bistånd till de underutvecklade länderna och vår höga tekniska standard gör att man lyssnar till våra åsikter. Vi å vår sida kan konstatera att utvecklingen i flera av FN-organen går i en riktning som medför en minskad effektivitet samtidigt som de administrativa kostnaderna tenderar att öka i allt snabbare takt. Under UNESCO:s generalkonferens i Nairobi i höstas verkade Sverige för en ökad koncentration av UNESCO:s arbete, och jag anser detta vara ett ytterst lovvärt initiativ. Dubbelarbete mellan olika FN-organ förekommer i allt högre grad samtidigt som man inom de olika organen blir alltmer angelägen att tillfredsställa krav från olika länder. Följden blir en ökad splittring och därmed minskad effektivitet eftersom den totala anslagssumman inte ökar i samma grad som antalet projekt. Inför ett kommande europeiskt regionmöte i Helsingfors har Sverige föreslagit att UNESCO i sitt arbete i fortsättningen skall göra det bästa av tillgängliga resurser, koncentrera dessa på att tillfredsställa basic needs och ta särskild hänsyn till förhållandena i de minst utvecklade länderna.

Jag finner det viktigt att vi får gehör för dessa våra krav. Diskussionen om basic needs förs olika i olika organ – givetvis har varje organ sitt intresse att ta till vara. Den tidigare diskussionen om att sätta tillfredsställandet av basic needs i förhållande till den ekonomiska tillväxten och bruttonationalprodukten har kritiserats alltmer. Det svenska UNESCO-rådet föreslår inför det kommande sammanträdet att basic needs som grund för UNESCO:s fortsatta arbete skall bygga på

1. rätten att överleva, dvs. fred och säkerhet;

2. rätt till materiella nödvändigheter som kläder, mat, husrum, hälsovård och skolgång;

3. grundläggande mänskliga rättigheter av typen yttrandefrihet och mötesfrihet, kultur, utbildning och arbete;

4. rätten att känna glädje, att känna livet meningsfullt och uppleva sig ha en uppgift.

Åtskilligt av UNESCO:s arbete går in under dessa krav. Mänskliga behov är bundna till mänskliga rättigheter, och det är viktigt att se dessa senare inte bara som en bild av ett bättre samhälle utan också som en grund för utveckling.

Herr talman! Jag har velat redogöra för dessa svenska insatser i UNESCO därför att jag tror att de kan bli av betydelse. De stämmer väl med den ideologiska grund på vilken vårt biståndsarbete vilar samtidigt som de kan utgöra en riktpunkt för UNESCO:s fortsatta arbete. UNESCO skiljer sig från övriga FN-organ därigenom att UNESCO sätter in sina åtgärder i ett större kulturellt sammanhang – människan lever dock inte av bröd allena. Vi hoppas därför att UNESCO:s arbete i fortsättningen kommer att präglas av de insatser för koncentration som det svenska UNESCO-rådet arbetar för.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Den internationella kapprustningen fortsätter och slår varje år nya rekord. Fredsforskare vid olika institut runt om i världen kan regelbundet ta fram nya siffror, nya data som visar hur allt större resurser satsas i den vansinniga rustningskarusellen.

Världens totala militärutgifter lär uppgå till över 300 miljarder dollar. Det motsvarar bruttonationalprodukten i ett högindustrialiserat land med omkring 50 miljoner invånare. Eller det är 25 gånger mer än det bistånd som utvecklingsländerna får.

Den samlade sprängkraften av världens kärnvapenlager beräknas till 15 ton per världsinvånare. 20 gram trotyl i en trampmina räcker till för att döda en människa.

Man kan fortsätta att stapla siffror och uppgifter av detta slag på varandra. Det fattas inte kunskaper eller insikter om dessa förhållanden. Men ändå fortsätter rustningarna och dessutom med ökad intensitet.

Vi har under något decennium försökt skjuta tanken på kärnvapenkrig åt sidan. Det har sagts att de strategiska makthavarna inte skulle våga använda sig av detta definitiva utplåningsinstrument. Men det är farligt att låta sig sövas ner av ett tänkande som går ut på att ett eventuellt kommande krig kommer att föras med "konventionella" vapen och inte med kärnvapen. I och med att allt fler länder förfogar över alltmer förfinade och effektiva vapensystem och med allt större lager av kärnvapen ökas förstas ständigt risken för kärnvapenkrig. Det förhållandet att kärnkraftens fredliga användning ökat har också underlättat tillverkningen av kärnvapen.

Bakom rustningarna ligger den helt vanvettiga tanken att det går att rusta sig till säkerhet och överlägsenhet. Alva Myrdals uttalande om att "alla nationer syndar genom att hålla så tyst om kapprustningens

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

vanvett och genom att delta i världens militarisering om ock i blygsammare skala" är i allra högsta grad fortfarande aktuellt och gäller också vårt land. Bakom rustningarna ligger också de stora ekonomiska intressena inom vapenindustrin.

Vapentillverkarna driver fram nya och "bättre" vapen som sedan varje land känner sig tvingat att skaffa till sin vapenarsenal för att – som man säger – öka säkerheten. Denna process pågår i nära nog varje land, och varje land tror sig tydligen ensamt om att bli "säkrare". Enorma helt onödiga satsningar på militärforskning görs också för att få fram mer effektiva vapen att döda människor med. Forskningen borde i stället inriktas på t. ex. världens problem att lösa livsmedelsförsörjningen för de miljontals människor som svälter och saknar all livets nödtröft. Den internationella vapenhandeln omsätter miljardbelopp och spekulerar i varje konflikt för att öka sin profit. Och det har den alltid gjort. Nu kan vapentillverkarna tillhandahålla alla moderniteter och även kärnvapen.

Sverige har i många sammanhang medverkat i internationella aktioner när det gäller nedrustning. Vi har under efterkrigstiden tagit många initiativ och stött många förslag som syftat till att minska spänningen och kapprustningen. Det har vi gjort bl. a. för att befästa vår ställning som neutral stat. Denna politik har också haft stöd hos den övervägande delen av det svenska folket.

Men nu är det viktigare än någonsin att intensifiera arbetet för avspänning och nedrustning. Bl. a. skulle frågan om en världskonferens om nedrustning kunna aktualiseras. Ett upplivande av FN:s nedrustningskommission kunde vara en annan åtgärd. Ökat stöd till freds- och konfliktforskning är ytterligare åtgärder som måste övervägas. Och här kan Sverige göra en än mer påtagbar insats. Sverige har per person räknat en av de dyraste krigsmakterna i världen. Ingen kan på allvar hävda att Sverige är en av världens mest hotade och utsatta stater. Sverige skulle därför kunna föregå med gott exempel, om riksdagen avslår de förslag till ökade rustningar som den borgerliga regeringen lagt fram och frigör resurser som kan användas för nyttiga ändamål. Det vore en konkret insats för att stoppa den vansinniga kapprustningen, som alla förlorar på.

Världens rika länder satsar oerhörda belopp för förintelsemedel. Över halva jordens befolkning lever i hunger och svält. De lever i hunger och svält till följd av förtrycket och utplundringen från de rika kapitalistiska staterna och de imperialistiska företagen.

Detta är den ekonomiska underutvecklingens huvudorsaker. De länder som tidigare förvandlades till kolonier och som sedan varit föremål för utländsk dominans och utplundring är underutvecklade. De ansatser som fanns i de flesta av dessa länder till industrialisering slogs sönder av kolonialmakterna. Och därefter har i många år rika, imperialistiska storföretag utnyttjat deras naturtillgångar och hämmat en inhemsk kapitalbildning. Dessa utländska storföretag har angripit alla försök till sociala förändringar som kunnat hota deras intressen. De har genom att monopolisera kapitalbildningen men också genom mutor eller direkta väp-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

nade aktioner, genom kupper och intriger förhindrat att u-ländernas ekonomier kunnat utvecklas på ett balanserat och mångsidigt sätt. Många u-länder befinner sig fortfarande i situationen att de är en- eller fåvaruproducerande och att en stor del av deras produktion går på export, samtidigt som den egna befolkningen lever i en mycket svår misär.

U-ländernas problem måste ses och diskuteras mot bakgrunden av dessa förhållanden. Det står då också klart, att man inte egentligen kan tala om u-länder i allmänhet som ett enhetligt block. Vissa av dessa länder har efter lång, segsliten och hård kamp lyckats slå sig fria från beroendet och underläget gentemot de rika kapitalistiska staterna. Detta har avslöjat hur imperialismen handlar. Vi har ännu de fruktansvärda bilderna från Vietnam, Laos och Cambodja för våra ögon. Vi minns väl hur USA där försökte slå ner folkens självständighet och deras rätt till en egen utveckling. Och vi vet i dag att samma klasser och skikt fortfarande styr USA, och vi vet att deras intressen av att slå ner folkens befrielsekamp fortfarande är desamma.

Sverige deltar också i plundringen av u-länderna. Svenska storföretag har placerat kapital och produktion i sådana länder för att utnyttja det förtryck som där råder, utnyttja underbetalda arbetare och leva av billiga råvaror. Svenska företag uppträder inte bättre än andra företag gentemot u-ländernas arbetare och folk.

Ingen svensk regering har försökt att tygla de svenska företagens imperialistiska ambitioner. Varken den förra eller den nuvarande regeringen har vidtagit några åtgärder för att minska svenska företags investeringar i militärdiktaturer som Brasilien, Chile och Argentina. Investeringarna i Sydafrika har man bara avrått från i ord. Men man har aldrig i konkret handling gått emot de svenska storföretagarnas intressen.

Sverige har ändå i vissa sammanhang gjort uttalanden och handlat på ett sätt som har uppskattats av folken i många u-länder. Sverige har givit och ger fortfarande stöd till befrielseströrelser och vissa progressiva u-länder. Även den nya regeringen säger sig i ord ha förståelse för folkens befrielsekamp.

Men, herr talman, när Angola på tröskeln till sin självständighet angreps av sydafrikansk militär och legoknektar och av CIA-understödda landsförrädare, då teg de partier som nu bildar regering. Och när det fattiga Cuba i solidaritet gjorde stora uppoffringar för att aktivt stödja Angolas kamp för självständighet, då svarade de borgerliga partierna med att driva igenom en minskning av det svenska biståndet till Cuba. När Cuba trots sin egen fattigdom aktivt stödde den befrielsekamp som åtminstone delar av regeringen ibland uttalar sin förståelse för, så svarade den nuvarande svenska regeringens partier med att straffa Cuba. Där gjorde de borgerliga partierna drängtjänster åt dem som angrep Angolas självständighet och som alltid försökt att kväva Cubas utveckling och frihet.

Folkopinionen och aktiva folkrörelser har lyckats pressa fram progressiva drag i svensk utrikespolitik. Mot den folkliga opinionen har stått

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

storfinansens intressen att underordna utrikespolitiken sina kommersiella intressen och sin profitjakt. När en bred folkopinion krävde stopp för USA:s angrepp på Vietnam, då talade storfinansens och dess politiska språkrör om att USA bombade för fred.

Nu när borgerlighetens partier fått regeringsmakten har den på grund av folkopinionen inte vågat att angripa alla de progressiva sidor som trots allt fanns i svensk utrikespolitik. Men det finns, herr talman, redan ansatser till sådana angrepp. Regeringen har föreslagit ökningar av Sveriges insatser i Världsbanken. Regeringen förespråkar en utvidgning av investeringsgarantisystemet – vilket är en uppmuntran till de svenska företagens kapitalexport. Regeringen förordar ett svenskt medlemskap i IDB – ett av USA-imperialismens redskap i Latinamerika.

Även om den borgerliga regeringen använder populära fraser när den presenterar sin utrikespolitik, varav politik gentemot u-länderna är en del, så har den under sin hittillsvarande regeringsperiod börjat vidta åtgärder som strider mot den progressiva folkopinionen och som i stället tillgodoser storkapitalets kommersiella intressen.

Herr talman! Under senare årtionden har imperialismen på vissa håll försökt byta ansikte. Det öppna och brutala koloniala förtrycket har ersatts eller kompletterats med ett mera raffinerat och mindre öppet förtryck. Men det är bara förändringar till formen. Innehållet i imperialismens förtryck har förblivit detsamma.

Det imperialistiska förtrycket har i u-länderna försämrat situationen också för kvinnorna.

När storföretagen börjat att härja i u-ländernas ekonomier har det inneburit att kvinnornas produktiva uppgifter tagits från dem. När storgods och plantager tvingat småbrukare från jorden, har det för kvinnorna inneburit att deras roll för sina familjers hushållning minskats. De har med sina män tvingats in till storstäderna och ofta till dessas slumområden. Där har deras traditionella och viktiga uppgifter varit omöjliga. Barnomsorg saknas och över huvud taget har kvinnorna svårt att få arbete. I städernas slumkvarter får därför kvinnor, som kanske tidigare haft en friare och bättre ställning, finna sig i att leva som helt underordnade hemmafruar eller också tvingas de till tiggeri eller prostitution för att klara sin egen eller bidra till familjernas försörjning.

I många kolonialt beroende länder har kvinnorna sedan länge haft en underordnad ställning. Detta har permanentats av imperialismens maktställning.

Mot hur kvinnorna tvingas leva i de av imperialismen ännu kontrollerade u-länderna kontrasterar klart kvinnornas villkor i de u-länder som erövrat sin nationella frigörelse och som bygger på socialism. Havanna och Saigon, städer som för några år sedan var som stora bordeller åt amerikansk överklass och militär, är nu städer utan prostitution och den kvinnoförnedring denna innebär. Vi har på senare år fått otaliga vittnesmål om hur kvinnornas ställning förbättrats i en rad av de socialistiska u-länderna; hur kvinnofrigörelse och barnomsorg nått mycket långt i

länder som Demokratiska folkrepubliken Korea, i folkrepubliken Kina, i Angola, i Vietnam eller på Cuba.

En fransk socialist på 1800-talet sade att ett samhälles utvecklingsnivå kan avläsas i kvinnornas ställning. Det ligger, herr talman, mycket i detta. Vi kan jämföra Havanna av i dag med Havanna före 1959. Vi kan jämföra Ho Chi Minh-staden i dag med Saigon för ett par år sedan, vi kan jämföra Peking med Hongkong, vi kan jämföra Pyong-yang med Söul, och vi ser vilken utveckling som gynnar kvinnornas och mänsklighetens frigörelse. Vi ser att det är den nationella befrielsens och socialismens väg.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lantz lämnade felaktiga uppgifter om det svenska biståndsanslaget till Cuba. Uppgifterna måste korrigeras. De motioner som låg till grund för det minskade anslaget var väckta av centern och folkpartiet. Motionernas motivering var att Cuba lyckligtvis hade fått en så pass mycket förbättrad ställning att inkomsten var 540 dollar per capita. Det var motiveringen till att man föreslog en sänkning av anslaget. Fru Lantz kan finna samma sak beträffande andra länder, som har kommit upp i tämligen hyggliga inkomster per capita. Som jämförelse kan jag nämna ur minnet att vid den tidpunkt då detta beslöts var inkomsten i Bangladesh 90 dollar per capita och i Tanzania 130 dollar. Indien och en del andra länder låg mycket lågt. Det var från den utgångspunkten man bestämde att anslagen skulle minskas, alltså inte alls av det skäl som fru Lantz tog upp.

Sedan sade herr Svensson i Malmö tidigare i dag att de socialistiska länderna är våra bröder. Det kanske är riktigt. Men hur är det med Jugoslavien som ju har anslutit sig till IDB? Går man imperialismens ärenden också i Jugoslavien? Hur är det med de socialdemokratiska regimerna i Danmark, Storbritannien, Västtyskland och Österrike?

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I debatten om biståndet till Cuba anfördes politiska skäl för att dra ner biståndet. Det sänktes från 70 till 40 milj. kr., alltså en mycket stor minskning för Cubas del. I praktiken fick det den effekten att planerade projekt som man hade tänkt genomföra på Cuba fick inställas. Man hade tänkt använda biståndspengarna till klart humanitära åtgärder: ett skolboksprojekt, ett livsmedelsindustriprojekt och ett projekt för framställning av antibiotika. Det var de politiska skälen, bl. a. talet om Angola, som gjorde att Cuba fick ett minskat anslag, något som de borgerliga partierna bär ansvaret för.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva korrigera fru Lantz igen. Det var inte en sänkning från 70 till 40 miljoner utan en sänkning från 60 till 40 miljoner. Det fanns förslag om 70 miljoner, men det belopp som

Nr 99

Ondsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tidigare hade utgått var 60 miljoner kr.

Inga projekt inhiberades, fru Lantz, utan enligt uppgift från SIDA genomfördes de projekt som Sverige hade utlovat. För det erfordrades just 40 miljoner, och det var vad vi gav. Jag rekommenderar fru Lantz att läsa utrikesutskottets betänkande. Genmälen bör användas för att korrigera felaktiga uppgifter, och det är därför jag har tagit till orda.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Eftersom den här debatten också spänner över det handelspolitiska området skall jag använda mina 15 minuter till att beröra frågor som sammanhänger med svensk exportpolitik.

Den under senare år negativa handelsbalansen har synbarligen väckt både förstämning och tankar på att med statliga stimulansåtgärder söka rätta till den olyckliga trend vi har råkat in i. Den förra regeringen uppställde som mål att vi 1980 skulle uppnå total balans i vår utrikeshandel. Utgångspunkten för den nya regeringen måste vara densamma, men den utveckling vi upplevt under senare år och som f. n. pågår pekar mot att detta mål icke kan uppnås. Flera omständigheter talar för det.

Den svenska konkurrenskraften tunnas ut allt mer och mer, och en utredning som Veckans Affärer presenterat konstaterar att våra arbetskostnader per producerad enhet nu ligger i topp. Detta kan på intet sätt underlätta för oss att nå det uppställda målet. Vi hade tidigare en unik kompetens, nämligen att kunna producera varor med högre kvalitet än man kunde i andra länder, men våra konkurrenter är på den punkten numera minst lika duktiga som vi. Inte heller marknadsföringsmässigt har vi några fördelar framför våra konkurrentländer.

Den för svenska företag negativa faktorn här är att andra länders regeringar är mer positivt inställda till stimulansåtgärder än vad som f. n. är förhållandet hos oss. Till det skall läggas några komponenter som gör vår exportekvation än mer svåröslig: samtliga våra stora avnämländer, som också är konkurrentländer, stimulerar sina egna industriers exportansträngningar och gör allt för att hålla importen tillbaka. Under sådana förhållanden är det inte lätt för oss att bibehålla och än mindre öka våra marknadsandelar. De flesta odds är emot oss.

Att fram till 1980 uppnå en total balans i den svenska utrikeshandeln bör alltså fortfarande vara det stora huvudmålet. Man kan då fråga sig: Hade vi tidigare en opposition som var bättre än den regering vi har i dag? Under den tidigare oppositionstiden deklarerade de nuvarande regeringspartierna mycket positiva inställningar till stimulansåtgärder för de svenska exportföretagen och för de mindre företagen. En viss förändring i attityden i riktning mot ett bättre företagsklimat kan vi konstatera har inträtt, men steget är fortfarande långt till att företagen skall känna en stimulerande uppbackning från statsmakterna. Visserligen måste man omgående konstatera att de insatser som kan göras för att hjälpa företagen enbart är på marginalen, men redan detta utgör en stor stimulans till ökade egna insatser.

En rad branscher åtnjuter statsmakternas stöd i olika avseenden, såväl i rena arbetsfrågor som när det gäller produktionsbidrag, strukturrationaliseringar etc. Det är nödvändigt att här sätta in olika hjälpinsatser för att bibehålla sysselsättningen, men det förefaller vara minst lika intressant och resultatgivande att man också ägnade sig åt en fördjupad "friskvård" och satsade på progressiva framtidsföretag, oavsett branschtillhörigheten. En sådan åtgärd skulle förhindra att företagen hamnade i stödbranschkategori och i stället gav ett utbyte för Sverige på såväl kort som lång sikt.

Regeringens proposition 1976/77:83 är ett positivt initiativ. De föreslagna åtgärderna – t. ex. stöd till konsultföretag för anbudskostnader samt bolag för export av tjänster, främst inom utbildningsområdet – syftar emellertid till ett mer långsiktigt resultat. Det råder inga tvivel om att långsiktiga insatser behövs på olika områden, men f. n. synes det vara minst lika aktuellt att satsa på stimulansåtgärder, som också ger kortsiktiga, snabba resultat.

För de större företagen, som redan är etablerade på de flesta exportmarknader, är kreditvärigheterna f. n. ett av de stora problemen. Införande av räntesubventioner – 4 % och 1 miljon per exportaffär – är naturligtvis ett steg som kan hjälpa en del företag. Emellertid krävs det att företagen skall kunna redovisa en vinst från vilken denna räntesubvention kan avräknas. Den nu sittande utredningen kommer, såvitt mig är bekant, att ta upp exportkreditfrågan. Det förtjänar här nämnas att mycket stor uppmärksamhet bör ägnas åt just detta problem, då de svenska företagen är i klart underläge i förhållande till sina utländska konkurrenter. Det har verifierats att många exportaffärer har gått de svenska företagen förbi enbart på grund av att konkurrenterna har kunnat bjuda ett bättre och förmånligare kreditalternativ.

För de mindre och medelstora företagen, som bara i ringa mån är exportföretag, kan åtskilliga stimulansåtgärder sättas in. Den förstärkning av företagarföreningarna som nu sker måste både på kort och lång sikt innebära att företagen här kan få stimulans och service som ger dem ett starkare konkurrensläge. Men företagarföreningarna är bara en länk i kedjan. Om vi skall stärka vår svenska export – och de mindre och medelstora företagen har här en roll att spela – måste också deras aktiviteter utanför Sverige stimuleras och stödjas.

Sveriges exportråd har i anslagsframställningar och på annat sätt deklarerat sin vilja att ge service för att därmed öka exporten från denna kategori. Men de resurser som ställs till Exportrådets förfogande är långt ifrån vad rådet självt önskar, och dessutom är de otillräckliga för att göra en insats för det stora antal företag som inte är rustade att på rätt sätt marknadsföra sina produkter utanför Sverige. Jag har många gånger tidigare sagt att de mindre företagen behöver stöd och hjälp redan vid marknadsföringen på de nordiska marknaderna, och jag kan nu med glädje notera att vi till slut lyckats få handelssekreterarkontor i Helsingfors och Oslo samt att vi fr. o. m. halvårsskiftet också får ett han-

delssekreterarkontor i Köpenhamn. Vi har också redan kunnat konstatera att de befintliga kontoren på ett bra sätt har kunnat hjälpa framför allt de mindre företagen in på marknader, som av många anses som hemmamarknader men som på grund av de många olikheter som trots allt förekommer definitivt hör hemma i kategorin exportmarknader.

Det finns i dag många företag av typen mindre och medelstora, som skulle ha förutsättningar att sälja sina produkter på olika utländska marknader men som inte är medvetna om möjligheterna och inte heller vet vilka vägar de skall gå för att nå kontakt med köpare och avnämare. Det behövs därför ökade resurser för den allmänna informationsverksamheten. Exportrådet eller fältorganisationen – dvs. handelssekreterarna – har i dag inte råd att bedriva en aktiv informationsverksamhet av det allmänna slaget, eftersom abonnemangsavgifterna och det knappa bidrag som staten nu ställer till förfogande inte räcker till för den typen av aktiviteter. Här borde insatser kunna göras för att såväl från fältet som från huvudorganisationen Exportrådet gå ut och ge en allmän information om olika marknader, gärna i samarbete med företagarföreningarna vid olika sammankomster med företagen.

Den viktigaste biten i informationen till företagen ligger naturligtvis på det individuella planet. Där har Exportrådet vid flera tillfällen framställt önskemål om ökade resurser för den uppsökande verksamheten, men vi vet alla hur dessa ansökningar har behandlats, och vi är i riksdagen väl medvetna om att det icke har varit något överflöd av pengar i det avseendet. Med ökade resurser på detta område kan tjänstemän vid Exportrådet och vid de olika handelssekreterarkontoren mer aktivt besöka företagen och bedöma dessas och produkternas förutsättningar att komma in på olika marknader.

Jag ser fram emot ett betydligt djupare samarbete med företagarföreningarna, då främst inom ramen för deras företagsservicestöd, som i och för sig inte är knappt tilltaget. F. n. har också s. k. projektmedel ställts till Exportrådets förfogande. Jag tror att en systematisk genomgång av företagens önskemål och behov automatiskt skulle föra med sig ett större sug från företagens sida att begära individuella undersökningar av deras chanser på olika marknader, men då förefaller det belopp som f. n. finns anslaget, 250 000 kr., vara tilltaget i underkant.

Vad avser marknadsundersökningar och andra företags speciella tjänster på våra handelssekreterarkontor tillämpar man där ett avgiftssystem à la konsultverksamhet. Det är i grunden riktigt att genom avgifter dels få möjlighet att prioritera arbetsuppgifterna, dels få ökade resurser för verksamheten. De mindre exporterfarna företagen har emellertid uppfattat detta system som i mycket hög grad hindrande och avstår i många fall från att skaffa riktigt beslutsunderlag för sitt handlande på grund av de höga avgifterna. Jag vill i det sammanhanget fråga handelsministern, eftersom han finns här i kammaren: Är det riktigt att ett kortsiktigt finansieringssystem skall hindra mindre företag från att anlita

fältkontorens tjänster? Hur skall informationen spridas för att man skall öka förståelsen för det här systemet?

Ett positivt inslag i bilden är den fördjupade verksamhet från Exportrådet sida som tagit sig uttryck i den aktivitet som kallas "Exportchef att hyra". Den innebär att en konsult från Exportrådet under en längre tid, oftast under en tvåårsperiod eller mer, arbetar för en grupp företag, dvs. sådana företag som inte har utrymme för en egen exportchef, men som behöver en expert för att på rätt sätt kunna handlägga sina utlandsaffärer. I det läge vi i dag befinner oss i med den negativa handelsbalansen borde ytterligare krafter sättas in för att öka denna verksamhet, då vi vet att en lång rad företag har produkter som lämpar sig för utlandsmarknaden men inte kvalificerad personal som kan handlägga dessa frågor riktigt.

Herr talman! Inledningsvis nämnde jag att mindre och medelstora företag inte är rustade för att på rätt sätt bearbeta utländska marknader. Det brister här i utbildning, såväl i grundutbildning som i vidareutbildning, och nationalekonomiskt sett skulle det vara väl investerade pengar att satsa på en bredare utbildning inom företagen i marknadsföring och internationell marknadsföring. Här liksom i många andra fall känner företagsledningen inte sitt verkliga behov, och även på denna punkt behövs en kraftfull information. Exportrådet har fått på sitt ansvar att fungera som centralt organ för vidareutbildning i internationell marknadsföring, och i detta ansvar ligger att se över det utbud som i dag finns av utbildning, att fastställa en mer långsiktig utbildningspolicy och att fördela de 900 000 kr. som är avsedda som ett stimulansbidrag.

Jag skulle, herr talman, innan jag slutar vilja ta upp en annan fråga. När jag har varit ute och rest och talat med människor som sysslar med handels- och exportfrågor har jag kunnat konstatera att de handelssekreterare vi har på olika ställen i världen är utomordentligt värdefulla. De kommer oftast från exportinriktade företag. Men deras tjänstgöringstid är som regel tre år, några karriärmöjligheter därutöver finns inte.

Handelssekreterarna arbetar alltså in sig på ett område, ett land eller en region men försvinner efter tre år. Sedan kommer en ny handelssekreterare som skall bygga upp kontaktnätet igen. Man kan fråga sig om det är alldeles riktigt att med så korta intervaller byta handelssekreterare. Det har omvittnats för mig av många handelssekreterare att det tar lång tid att bli känd i vissa länder. Därför har man ställt följande fråga till mig, och jag för den vidare till handelsministern: Är det riktigt i alla avseenden att så ofta byta handelssekreterare?

När det gäller befordringsmöjligheterna vill jag peka på att handelssekreterarna inte gärna stannar kvar inom statsförvaltningen utan går tillbaka till företagen. Tanken är väl också att de skall göra det, men man kan ifrågasätta – och jag ifrågasätter det starkt – om det inte skulle kunna inrättas tjänster som ger handelssekreterare möjligheter att efter avslutad tjänstgöringsperiod få befordran.

Ondsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Debatten om de multinationella företagen har ganska mycket handlat om deras möjligheter att kringgå och motverka intentionerna i olika staters lagstiftning och reformsträvanden – genom internprissättning som undandrar vinster från beskattning, genom kapitaltransaktioner som motverkar värdländernas konjunkturpolitik, genom produktionsomställningar som neutraliserar fackföreningarnas strejkvapen, genom omflyttning av resurser för forskning och teknisk utveckling, vilket kan skada den långsiktiga sysselsättningen i ett land, och genom monopolisering av vissa s. k. framtidsbranscher. USA-företagens dominans i EG-ländernas elektronikindustrier har anförts som ett exempel. Hårdast har debatten varit om de negativa effekterna för utvecklingsländer när multinationella företag opererar så att en social utjämning motverkas.

Men under de allra senaste åren har ett annat område skjutits i förgrunden, där de multinationella företagens betydelse kraftigt ökar, och det gäller de områden av politiken där företagens hemland – i regel USA – överlåter på privata företag vad som tidigare har varit samhällsåtaganden – med utrikespolitiska verkningar som följd. Jag skall ta några exempel.

Under 1970-talet har det skett en utveckling där det amerikanska offentliga finansiella biståndets roll successivt har minskat för u-länderna. Där har i stället privata multinationella banker trätt in och tagit över en dominerande del av kapitalexporten. I en rapport från Vita huset förra året angavs att offentligt utvecklingsbistånd under 1960-talet svarade för mer än hälften av all amerikansk kapitalexport till utvecklingsländer. Nu är mindre än 35 % offentligt bistånd. Utvecklingsbiståndet var 1974 lägre än ett decennium tidigare. I stället har nästan hela ökningen av kapitalströmmarna legat på privata transaktioner, särskilt bankernas utlåning. Det innebär att resursprioriteringar och länderval alltmer överläts på privata institutioner.

Ett exempel är Chase Manhattan Bank och dess utländska dotterbolag, där utvecklingen varit särskilt snabb. År 1970 kom 22 % av Chases vinster från utlandet. Andelen har ökat under 1970-talet till 64 % år 1975.

Den andra sidan av myntet är naturligtvis de icke oljeproducerande u-ländernas enormt snabbt ökade skuldbelastning som ett resultat först av den höga skuldsättningen för nyinvesteringar under 1970-talets början och sedan av den påtvingade skuldsättningen till följd av oljekrisen. En ökande andel av de internationella kapitalströmmarna går självfallet härigenom till redan förhållandevis ekonomiskt starka u-länder. De största USA-bankerna har gjort sådana prioriteringar att exempelvis Sydkorea fått lån under de senaste åren som är 14 000 % högre per capita än de lån som samtidigt gått till Indien.

En motsvarande förändring har skett när det gäller vapenhjälp resp. vapenexport. De privata USA-företagens vapenförsäljningar har ökat från 1 miljard dollar 1970 till 11 miljarder dollar 1974. Samtidigt har USA:s officiella militärhjälp fallit till mindre än tre miljarder. Två tredjedelar

av all amerikansk försäljning av militär utrustning går till utvecklingsländer. De privata företagens förtjänst på vapenförsäljningar utomlands är nu större än hela det amerikanska samhällets kostnader för alla militära utgifter utomlands.

Också när det gäller den utrikespolitiskt viktiga livsmedelshjälpen resp. livsmedelsexporten har det skett en liknande förskjutning. Under 1960-talet gick så gott som all livsmedelshjälp och det mesta av livsmedelsexporten till utvecklingsländer genom regeringsprogram. År 1975 har tre fjärdedelar av livsmedelsförsäljningarna utomlands skett genom privata företag.

På en rad områden som är vitala för de internationella relationerna ökar sålunda internationaliserade privata företags makt och betydelse. Härtill har kommit – under 1970-talets ekonomiska kris – att de multinationella företagen gjort mycket omfattande valutaspekulationer och därmed bidragit till och förstärkt de valutakriser som avlöst varandra på senare år.

I den ökade råvaruknapphetens spår har vidare kapplöpningen ökat för att försäkra sig om tillgång till viktiga naturresurser, mineraler och annat. Också här bidrar internationaliserade storföretag till en instabilitet i det utrikespolitiska systemet.

Sverige har spelat en aktiv roll för att ställa krav på och sätta upp villkor för de multinationella företagens arbete såväl genom nationella åtgärder i vårt eget land som genom internationellt samarbete. Inom FN bedrivs ett arbete för att skapa en kod för de multinationella företagens uppförande. Tyvärr finns det nu tydliga tecken på en begynnande reträtt från den nya regeringens sida när det gäller Sveriges engagemang för att ställa krav på de multinationella företagen – trots dessa företags väl dokumenterade, ökande betydelse i världspolitiken och världsekonomin.

Den borgerliga regeringen har i ett svar till FN i januari i år lagt fram sin syn på en uppförandekod i FN:s regi. Regeringens svar grundar sig på dokument som den förra regeringen tidigare lade fram i liknande sammanhang. De avvikelser som den borgerliga regeringen har gjort är emellertid intressanta. Det är kanske betecknande att man inleder sitt dokument med svepande, generaliserade formuleringar om de multinationella företagen som effektiva organisatörer av de produktiva resurserna och viktiga tillskapare av nya teknologier. Men viktigare är att där den förra regeringen mycket detaljerat och precist lade fram krav om det enda som rimligen kan bli effektivt i en internationell FN-kod på kort sikt – nämligen tvånget för företagen att lämna information till regeringar och till fackföreningar – där ersätts de tidigare preciseringarna av allmänna fraser. Tidigare lyfte man särskilt starkt fram de sociala effekterna av de multinationella företagens arbete. Arbetsplatsförhållandena och de fackliga rättigheterna var områden som särskilt underströks tidigare. Det finns mycket litet om ens något av dessa synpunkter i den borgerliga regeringens program.

En avgörande fråga är naturligtvis vilka områden som en kod om mul-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tionella företags uppförande skall täcka. Här har den borgerliga regeringen i sitt FN-svar släppt det tidigare kravet att koden skall ta upp även de problem som uppstår genom multinationella företags rent politiska inblandning i de länder där de arbetar. Det tycks inte vara någon tillfällighet att just detta krav har utelämnats. Det överensstämmer nämligen mycket väl med uppläggningsen av den borgerliga regeringens nyligen lagda försvarsproposition. Ramen för den propositionen är ju en säkerhetspolitisk analys som i stort har hämtats från försvarsutredningens i detta avseende enhälliga säkerhetspolitiska bedömning.

Också här har den borgerliga regeringen av någon anledning utelämnat just de avsnitt som berör inskränkningar i den politiska självständigheten hos nationerna som kan förorsakas av att utländska företag äger väsentliga naturresurser och på olika sätt ekonomiskt-politiskt dominerar de länder där de arbetar. Försvarsutredningen såg dessa aspekter av de multinationella företagens arbete som en av de faktorer som orsakar internationell spänning. Den borgerliga regeringen gör det inte – helt i linje med den inställning till de multinationella företagen som regeringen har redovisat i FN.

Särskilt centerpartiet har tidigare inom borgerligheten velat framställa sig som en vakthund i förhållande till internationella storbolag. Den nya regeringspolitiken ger i varje fall mig besked om att det också på det här området är moderaterna som tagit över befälet och får diktera politiken.

Det är beklagligt att Sveriges röst mattas i internationella sammanhang i dessa frågor, men vi förlorar också värdefull och dyrbar tid här hemma genom regeringens passiva hållning. En statlig utredning som arbetat med att skapa regler för på vilka villkor som utländska multinationella företag skall få operera i vårt land var i stort sett färdig med konkreta förslag, som direkt skulle kunna omsättas till lagstiftning, i slutet av förra året. Genom att kasta om majoritetsförhållandena i utredningen har den borgerliga regeringen i praktiken lagt locket på. Uppenbarligen sker nu en onödig långhalning i den utredningen. De förslag som är fullt mogna för genomförande får vi vänta på. Risken är uppenbarligen stor för att de förslagen kommer att uttunnas och urholkas så att vårt land inte får det effektiva stöd vi skulle behöva för att kunna möta negativa effekter av multinationella bolags arbete i Sverige. Detta är desto mer beklagligt som många bedömare är överens om att arbetet med att hävda den ekonomiska politikens självständighet, fackföreningsrörelsens manöverutrymme och mycket annat måste starta på det *nationella* planet.

Särskilt de länder som drabbats ovanligt hårt av multinationella företags negativa effekter på sysselsättning och teknologi – som t. ex. Canada – understryker att såväl när det gäller information som när det gäller skattelagstiftning, sysselsättningsvillkor, prispolitik och mycket annat måste kraven först ställas av varje regering nationellt, där hänsyn tas till de specifika problem som kan finnas inom varje nation; då finns realistiska möjligheter att skapa den samordning också på det interna-

tionella planet av regeringarnas politik som FN-arbetet syftar till. Internationella uppförandekoder kan sedan bli ett stöd för regeringarnas arbete särskilt när det gäller rätten till information.

Ju snabbare vi i Sverige genomför en lagstiftning där man kan sätta villkor i fråga om forskning, teknisk utveckling, sysselsättning, skattefrågor, fackliga frågor och arbetsplatsförhållanden, information från moder- och dotterbolag, desto bättre kan Sverige sedan också ge bidrag till det internationella samarbetet för att hävda nationernas ekonomiska och politiska självständighet över privata storföretag.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Jag förutsätter att vi som arbetar här gör det utifrån förutsättningarna att det skall bli bättre av det vi gör för vårt eget folk, och en sådan här dag erinrar jag också om att vi arbetar för att det skall bli bättre även för andra folk.

Vi kan ha olika uppfattningar om hur detta bör gå till, men jag vägrar tro att vi gör det utifrån andra förutsättningar än att vi vill skapa bättre förhållanden för människor. Därför reagerade också jag mot att fru Dahl angrep herr Hernelius mycket personligt. Jag har förmånen att arbeta i utrikesutskottet under herr Hernelius ordförandeskap, och det är en upplevelse att just se hans ambition att gå till grunden med förberedelserna för arbetet. Det brukar vara så i riksdagen att man talar om en utskottsordförande som ett utskotts *värderade* ordförande. Detta gäller i mycket hög grad herr Hernelius; det vill jag omvittna.

Herr talman! Ingen stat är i dag helt självständig i den meningen att den kan handla helt utan hänsyn till andra stater och till andra folk. Varje stat påverkas av andra stater. Därmed kan heller ingen stat längre göra anspråk på att allt som händer inom dess gränser bara är dess egen inre angelägenhet. Det som händer i andra länder påverkar oss, och det som händer i vårt land påverkar andra folk. Världen kan därmed inte gå vidare utan en växande solidaritet emellan folken. Vårt handlande som nation måste därför präglas av ansvar inte bara för vårt eget folks trygghet utan också för hela mänsklighetens välfärd.

Mänsklighetens ödesgemenskap blir allt klarare. I samma grad som vår nationella självtillräcklighet därmed tonas ned ökar vår rätt och vår skyldighet att uttrycka vår mening om det som händer i andra länder. Därmed har vi också en rätt och en plikt att efter våra förutsättningar påverka utvecklingen i riktning mot en bättre framtid för hela mänskligheten. Vår utrikespolitik har därmed inte endast att hävda nationella mål utan också att efter våra förutsättningar hävda internationella, för mänskligheten gemensamma mål. I enlighet med det stöder vi Förenta nationerna. I enlighet med det hävdar vi de fattigaste folkens rätt till en framtid. I enlighet med det reagerar vi emot att människor i olika länder utsätts för tortyr och kränkande behandling. I enlighet med det kräver vi av oss själva en solidaritet som kanske inte alla andra folk kräver av sig.

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag vill här kommentera ett uttalande som herr Jörn Svensson i Malmö gjorde tidigare i debatten och som i och för sig kan vara riktigt. Om jag minns hans ordval rätt, sade han att Sovjetunionen och de andra socialistiska staterna var de enda vänner Vietnam hade under en svår tid. Vidare sade han att goda vänner även skall tåla kritik. Därför, herr talman, vill jag påpeka att en stor del av Vietnams export i dag går som skuldbetalningar till Sovjetunionen. Vietnam har fortfarande livsmedelsbrist och har minskat ransonerna i år. Man uppger sig just nu ha en brist på omkring en miljon ton spannmål.

För en månad sedan besökte jag en s. k. ny ekonomisk zon utanför Saigon. På 3 500 hektar skulle man där odla ananas. Det var nästan detta statsjordbruks hela areal. Varför då lyxprodukten ananas när folket lider brist på mera elementära livsmedel? Ananasen skulle gå som export till Sovjetunionen!

Den nya situationen för svensk utrikespolitik innebär också att vi inte kan vara ointresserade av hur andra länder med skilda politiska system är beredda att satsa på bättre förhållanden för de människor de har ett förstahandsansvar för och anser sig representera. När vi går ut med bistånd kan vi gå till länder med olika system. Det viktiga – det har vi uttryckt – är att landet gör egna ansträngningar som vårt bistånd kan backa upp. Vi skall inte lägga oss i vilket politiskt system ett folk väljer, men vi har rätt och skyldighet att reagera när ett folk inte får välja sitt eget system. Vi har rätt att särskilt uttrycka vårt stöd för länder som inte bara bygger en materiell bas utan också skapar förutsättningar för människor att genom fritt meningsutbyte välja och utveckla sin egen livsform.

Det finns en tendens att misskreditera det västerländska flerpartisystemet där opposition och olika grupper har möjlighet att organisera sig politiskt. Något av detta finns bakom kritiken av länder som Israel och Indien. För mig är det naturligt att Sverige särskilt vill stödja den typen av länder, om vi tror på att den formen av politiskt system ger människor den bästa möjligheten att påverka sin egen tillvaro – och det gör vi efter vad jag förstår då vi själva håller fast vid det systemet.

Det har framförts kritik särskilt mot Indien, och jag vill i det här sammanhanget litet beröra den.

Det har funnits anledning till kritik mot Indira Gandhis undertryckande av opposition under undantagstillståndet. Kritiken har varit berättigad, och kanske har vi särskilt fört fram kritiken därför att Indien i yttre mening gjort anspråk på att vara en demokrati med flerpartisystem som tradition. Men kritiken har inte imponerat, när den har kommit ifrån dem som i andra sammanhang har accepterat rena diktaturer. Indiens demokrati, så skröplig den än har varit och är, höll dock måttet på det sättet att reaktionen mot Indira Gandhis politik fick ge utslag i ett fritt val. Indira Gandhi drog konsekvenserna av valutslaget och lämnade åt den gamla, delvis undertryckta oppositionen att bilda en ny regering. Indiens demokrati kan vara skröplig, men detta är ändå ett uttryck för styrka. Den nya regeringen i Indien kommer uppenbarligen

att få kämpa mot stora svårigheter, Indiens egen situation med många hundra miljoner människor i stor fattigdom, den stora skillnaden mellan den rika överklassen och de många fattiga. Den nya regeringen bär uppenbarligen motsättningar inom sig som kan försvåra arbetet. Men den bör nu känna att ett land som vårt tror på Indien när landet vill gå sin väg framåt med bevarande av fria institutioner och med möjlighet för olika politiska grupper att organisera sig och påverka politiken.

Vi tror på vårt system med många partier – det får inte gå förlorat. Det är därför, som jag ser det, inte likgiltigt för oss i det här landet hur det går för vårt system i andra länder. Vi måste slå vakt om det och försöka skydda det varhelst det finns eller varhelst det har förutsättningar att utvecklas. Inga känner bättre än vi svagheterna i vårt system. Men vi har också rätt att tala om och rätt att arbeta på att undanröja svagheterna. Vi känner väl till svagheterna i andra länder som försökt sig på mångpartisystem med ofta dåligt resultat. Men där de försöker, låt dem veta att vi tror på systemet och att det inte är ett politiskt system som tillhör historien utan ett politiskt system som tillhör framtiden!

Får jag, herr talman, till sist kommentera vad herr Hellström sade om att centerpartiet traditionellt har anfört kritik när multinationella företag inkräktat på länders suveränitet. Vi står helt fast vid den uppfattningen, herr Hellström, och understryker risken över huvud taget med etablering av storindustri i fattiga länder, som ännu inte har de yttre förutsättningarna för att bära den typen av industri. Vi står emot sådan etablering som företeelse i allmänhet, och vi står särskilt starkt emot den när den kommer in i form av multinationellt kapital utan naturlig anknytning till landet i fråga. De fattiga länderna måste få utvecklas i sådan takt att de kan behålla sin identitet och utvecklas på sina egna villkor. Den teknologi som de fattiga länderna skall tillföras och som i framtiden kan leda till en högre teknisk utveckling måste vara anpassad till ländernas egna förhållanden. Den måste använda mycket människor – det har de fattiga länderna gott om. Den måste använda litet kapital – det har de fattiga länderna ont om. På det sättet sysselsätter de fattiga länderna sina människor och blir inte beroende av kapital utifrån.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man, som herr Hernelius gjorde, på ett mycket svepande sätt och med uppgifter som kan beläggas såsom felaktiga uppträder i den här debatten, får man faktiskt finna sig i att andra debattörer går upp och talar om att uppgifterna är felaktiga. Fru Sundberg och herr Korpås borde akta sig för att stämma in i samma typ av argumentation.

Jag sade att herr Hernelius kritik var slarvig, och jag kunde visa att den på många punkter var illa underbyggd för att inte säga felaktig. Jag sade också att den var tarvlig. Det gjorde jag därför att den, liksom herr Korpås inlägg, var sådan att den syftade till att framställa Vietnam i så ofördelaktig dager som möjligt. Man använder sig inte bara av fel-

aktiga uppgifter utan väljer också ut fakta på ett sätt som passar syftet.

Jag besökte, tror jag, samma nya ekonomiska zon som herr Korpås besökte, en vecka tidigare än herr Korpås, nämligen Le Minh Xuan, ca 25 km norr om Ho Chi Minh-staden. Jag talade utförligt inte bara med dem som bodde där utan också med andra i Vietnam om den mycket svåra livsmedelssituationen och om det beslut som de fattat att i sin femårsplan prioritera livsmedelsproduktionen före allting annat för att bli självförsörjande. I det arbetet satsar man först och främst på risodling men också i kooperativa och statliga jordbruk på en specialiserad intensiv livsmedelsproduktion – av ris där marken är lämpad för risodling och av andra varor där marken inte lämpar sig för risodling. Man framställer där bl. a. sådana produkter som man kan använda för att komma till rätta med sin mycket besvärliga handelsbalanssituation. I den nya ekonomiska zon som jag besökte var marken i varje fall inte nu, innan man fått ett bevattningssystem, lämpad för risodling men däremot för ananasodling. Vad herr Korpås också lät bli att tala om var att varje familj i den här nya ekonomiska zonen hade 1 000 kvadratmeter för sig själv för att odla grönsaker, hålla sig med husdjur osv. – också detta för att öka självförsörjningsgraden när det gäller livsmedel. Faktum var att mindre än ett år efter det att de hade flyttat ut från Ho Chi Minh-stadens slum var deras situation mycket bättre både enskilt vad det gällde tillgång till livsmedel och i det avseendet att de bidrog till livsmedelsförsörjningen på ett sätt som de inte gjorde medan de bodde i Ho Chi Minh-stadens slum.

Jag vidhåller att det var ett tarvligt sätt att beskriva de ansträngningar man nu gör i Vietnam för att komma till rätta med de mycket besvärliga återuppbyggnadsproblemen.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Korpås sade att centerpartiet står helt fast i sin kritiska syn på storindustrin – särskilt de multinationella företagens operationer i u-länderna, där de inkräktar på suveränitet och annat. Det är tråkigt att den fastheten inte har räckt till för att hindra de reträtter som den borgerliga regeringen, där centerpartiet ingår, påbörjat när det gäller att ställa krav och villkor på multinationella bolag – dels i försvarspropositionen och den säkerhetspolitiska analysen där, dels i det svar den borgerliga regeringen har gett in till FN i januari i år.

Vi får väl se, herr Korpås, hur det går med det uppföljningsarbete som nu pågår i OECD. Vi får se om den borgerliga regeringen står fast vid de linjer Sverige tidigare haft där, så att man inte svävar på målet när OECD konkret skall börja utpeka företag som har anklagats för att gå emot OECD:s uppförandekod.

Herr KORPÅS (c) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske var förhastat av mig att ta upp fru Dahls karakteristik av herr Hernelius. Det kanske är ett sätt att tala som inte skall tas så allvarligt.

Jag tog mitt exempel från Vietnam för att visa att Vietnam behöver vårt stöd även mot sina stora gamla gynnare.

Vi har uppenbarligen besökt samma nya ekonomiska zon. Jag är oerhört imponerad av det arbete som görs där. Det var därför jag sade att jag beklagar att detta fina arbete inte helt får komma det vietnamesiska folket direkt till del utan att dess avkastning skall gå, möjligen som skuldbetalningar, till Sovjetunionen.

Till herr Hellström: Vi får väl i kommande debatter veta hur det går. Herr Hellström tolkar på sitt sätt, jag på mitt.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var bra att herr Korpås omedelbart när han märkte att argumentationen inte höll slog till reträtt. Jag hoppas att jag inte någon mer gång skall behöva höra honom tala på det föraktfulla sätt som han gjorde i sitt inlägg, där han försökte insinuera att man i Vietnam inte arbetar med att komma till rätta med livsmedelssituationen utan framställer lyxprodukter för export. Det finns faktiskt ingenting som man tar itu med med större allvar än livsmedelssituationen. Den verksamhet som de nya ekonomiska zonerna är ett uttryck för är absolut nödvändig för att man skall kunna återuppbygga det svårt krigsskadade Vietnam och bli oberoende vad gäller livsmedelsförsörjningen för att sedan också i övrigt kunna utvecklas på självständig basis.

Jag välkomnar som sagt att herr Korpås nu har slagit till full reträtt.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi behöver inte alls vänta och se – regeringens redan lagda proposition är ett tydligt dokument. Man har tagit bort just de avsnitt som vi tidigare har debatterat och som gav uttryck åt den gamla regeringens ståndpunkt, att vi skulle kritisera multinationella bolags politiska inblandning i de länder där de arbetar.

När det gäller OECD förhåller det sig annorlunda. Här påbörjas nu ett praktiskt uppföljningsarbete. OECD:s kod är ju antagen. Jag får väl uppmana herr Korpås att försöka påverka regeringen så att den verkligen accepterar tanken hos den gamla regeringen att de företag som anmäls för brott mot OECD:s kod skall tas upp till offentlig debatt i OECD och verkligen nagelfaras.

Herr KORPÅS (c) kort genmäle:

Herr talman! Nu får jag lust att använda samma typ av attribut som fru Dahl använde.

Jag nämnde att Vietnam måste använda en stor del av sin export för att betala gamla skulder till Sovjetunionen. Detta skulle enligt fru

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Dahl vara att misskreditera Vietnam. Jag säger att Vietnam behöver stöd därför att det inte från Sovjetunionen och – sannolikt – från andra stater möter den generositet som man skulle önska och vänta sig. Vietnam behöver vårt stöd, och vi borde – kanske inte bara i Vietnam utan också på andra håll – påpeka att ett land bör ha den elementära rätten att producera för att försörja sin egen befolkning innan det betalar gamla skulder.

Herr tredje vice talmannen anmälde att fru Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall använda min tid i debatten till att tala om Sydafrika och Mellersta Östern, eftersom de frågorna har intresserat oss inom Broderskapsrörelsen och har varit föremål för debatt här i dag – och naturligtvis under lång tid inom arbetarrörelsen.

Redan i början på 1960-talet höjde svenska politiker en varnande röst mot utvecklingen i södra Afrika. Men det som fick oss att vakna upp var att i mars 1969 sköts obehäpnade demonstranter i Sharpeville ihjäl och många sårades.

Sydafrikas polisminister kommenterade detta med att säga: De måste lära sig sin läxa.

Den 16 juni i fjol sköt polisen – och förmodligen också militären – i Sydafrika på nytt lika besinningslöst som 1969. Den här gången dog 400 människor. De flesta var barn, oskyldiga barn, på flykt. De blev skjutna bakifrån. Flera tusen blev sårade.

Varför jäser det i Sydafrika? Jo, en femtedel av befolkningen har all politisk, ekonomisk och militär makt. Den delen består av vita. De härskar över fyra femtedelar som, det har premiärminister Vorster försäkrat, under inga förhållanden får sitta med i parlamentet och vara med och bestämma. Sedan spelar det ingen roll hur väl utbildade de är, hur stora folkgrupper de företräder. Den svarte skall tjäna, den svarte skall lyda, den svarte skall vackert foga sig i vad den vite bestämmer. Ja, i själva verket är det så att en svart i arbetslivet aldrig kan bli överordnad en vit, vilken utbildning och vilka examina han än har. En svart läkare t. ex. kan aldrig bli överordnad en vit sjuksköterska. På arbetsgolvet kan aldrig en svart bestämma.

Detta är rasism i sin värsta form. På grund av hudfärg stämplas en viss grupp människor. Mot detta reagerar vi. På Broderskapsrörelsens kongress i Piteå 1974 tog också LO:s ordförande Gunnar Nilsson upp frågan och redogjorde för LO:s inställning. I Skövde i somras höll Olof Palme sitt stora tal om Sydafrika, som sedan har följts upp i många olika sammanhang – hos de nordiska regeringarna, i socialistinternationalen, i FN:s säkerhetsråd för några dagar sedan och här i dag. Det bör kanske än en gång i denna debatt påpekas att Olof Palme höll sitt tal i Skövde när vi fortfarande hade en socialdemokratisk regering. Det skulle

alltså ha följts av en proposition, eftersom vi brukar hålla vad vi lovar. Nu blev det på grund av omständigheterna i stället en motion.

Flertalet kyrkor i världen omfattar till stora delar denna uppfattning. Jag vill påminna om vad Kyrkornas världsråds centralkommitté beslöt vid ett möte 1972. Man knöt an till vad som sagts i Uppsala 1968, nämligen att investeringar i "institutioner som bevarar rasism" äntligen måste få ett slut. Och när det gällde utländska investeringar i södra Afrika ansåg man att dessa bidrog till att stärka den vita minoritetsregimen.

I Sverige satte Ekumeniska nämnden genast i gång med att undersöka storleken av de svenska investeringarna i Sydafrika och kartlägga handeln med detta land. Ingenting tyder på att Sverige sedan 1960 har minskat sina affärer med Sydafrika. Tvärtom – affärerna har ökat betydligt.

Det borde vara en angelägenhet inte bara för kyrkorna utan också för regering och riksdag att följa upp svenska företags uppträdande i Sydafrika. Jag är själv medlem i Svenska ekumeniska nämndens internationella utskott, som för de svenska samfundens del handlägger detta ärende, men jag finner den här frågan vara av en sådan storleksordning att regering och riksdag redan nu bör se det som en svenska folkets angelägenhet att bevaka hur svenska företag uppträder i Sydafrika. Frågan borde följas t. ex. av en särskild tjänsteman på vår ambassad i Pretoria.

Svenska ekumeniska nämnden beslöt 1974 att rikta bestämda rekommendationer till svenska företag i Sydafrika "att väsentligt reducera löneskillnaden mellan vita och svarta arbetare" och "att stärka det sociala ansvarstagandet för de svarta arbetarna".

En väsentlig fråga blir då i vilken utsträckning de svarta arbetarna i dag kan komma till tals på svenska företag i Sydafrika genom egna fackföreningar. Det sistnämnda är ett krav som särskilt LO och TCO fört fram, och jag finner det angeläget att svenska företag utomlands lär ut det bästa vi har i den svenska traditionen av hur arbetare och företagsledning förhandlar i fråga om löner och arbetsvillkor. Det finns trots allt möjligheter att gå vid sidan om lagstiftningen i Sydafrika och komma till sådana förhandlingar.

Sydafrika i dag är en häxkittel. Det jäser bland de förtryckta. Jag finner det angeläget att regering och riksdag vidgar sitt stöd till grupper i Sydafrika som aktivt bekämpar apartheid och verkar för social och politisk rättvisa.

Här hemma verkar tiden ha kommit då vi genom lagstiftning måste stoppa och successivt avveckla svenska industriengagemang i Sydafrika. Här kan jag bara ansluta mig till vad Olof Palme har sagt i detta avseende, i Skövde och på andra håll liksom här i dag.

Svenska ekumeniska nämnden har följt frågan om svenska företags investeringar under de senaste tre åren och varit inställd på att efter 1976 begära lagstiftning mot investeringar i Sydafrika, om några väsentliga förbättringar inte skett under tiden. Det verkar, herr talman, inte vara fallet, varför jag utgår ifrån att en sådan begäran från Svenska ekumeniska nämnden kommer inom kort.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag vill då gå vidare och ta upp frågan om Mellersta Östern. Situationen där inger liksom tidigare en stark oro på grund av de inblandade makternas låsta positioner och ständigt ökade rustningskostnader. Trots det kan man skönja förhoppningar om framsteg och fred, något som jag finner det särskilt angeläget att betona i den här debatten.

Dagssituationen bland de av konflikten berörda arabregeringarna kännetecknas av försök till enighet och krav på handlingsvilja gentemot Israel. Kraven på att Genèvekonferensen återinkallas vinner nu ökat gehör och stöd, eftersom det grundläggande problemet, nämligen det palestinska folkets nationella rättigheter, inte vidrörts vid den tidigare s. k. steg-för-steg-diplomatin. Palestinierna under PLO:s ledning har visserligen utsatts för svåra påfrestningar under kriget i Libanon – det känner vi till – men organisationen står i dag liksom tidigare som obestridlig talesman för det palestinska folket – det finns ingen annan. Detta visas inte minst av resultaten från kommunalvalen på den av Israel ockuperade västra Jordanstranden, då en övertygande majoritet av fullmäktigeplatserna föll på kandidater som uttalade sitt stöd till PLO.

Även Israel är berett att förhandla med arabstaternas regeringar och acceptera att Genèvekonferensen återinkallas, men man vägrar att se PLO som det palestinska folkets representant innan organisationen erkänt staten Israels existens.

Denna argumentation används också i vårt land. Men då får man komma ihåg att det är palestinierna som är den förfördelade parten i konflikten. Det är de som fått lämna sina hem och som lever i misär som flyktingar utanför sitt hemland. Man bör också, herr talman, komma ihåg att det dröjde nästan 20 år innan officiella israeliska talesmän talade om det palestinska folket, dvs. innan israelerna över huvud taget erkände deras existens.

Broderskapsrörelsen har sett som en av sina väsentliga uppgifter att skapa ökad kännedom om och förståelse för Palestinakonflikten. Därvid har vi hållit fast vid de ståndpunkter som den tidigare socialdemokratiska regeringen hade, nämligen erkännandet av staten Israels existens med de gränser som rådde före 1967 års krig liksom kravet på att det palestinska folkets nationella rättigheter tillgodoses.

Lösningen kan i dag tyckas fjärran. Men som jag tidigare påpekade finns det ändå fakta som inger förhoppningar. PLO:s utrikestalesman, Faruk Kaddumi, har i en intervju i Christian Science Monitor klart uttalat att en palestinsk stat på västra Jordanstranden och på Gazaremsan skulle innebära att PLO förde den väpnade kampen åt sidan. Informella samtal mellan representanter för de palestinier som står PLO-ledaren Yasser Arafat nära och israeliska talesmän för Rådet för fred i Palestina visar att ett defacto-erkännande av de båda folkgrupperna redan existerar. Utländska bedömare som Bruno Kreisky och Kurt Waldheim har också sagt att det just nu finns en unik möjlighet till fredlig lösning av konflikten. T. o. m. USA:s president Carter har uttalat sin förståelse för en palestinsk nationalstat.

Detta är den grundläggande frågan. Utan hänsynstagande härtill kan ingen rättvis eller varaktig fred inom området skapas. Därför måste man i dag kräva att alla parter får delta i Genèvekonferensen, inkl. PLO. Det är, herr talman, den enda framkomliga vägen till fred och framtid för alla de folk i det lilla område av Mellanöstern som vi här har talat om.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Under dagens debatt har redan åtskilliga av de problem som tas upp i regeringsdeklarationen berörts och kommenterats. Jag skall därför begränsa mig till ett par frågor.

Olof Palme har tidigare i dag i lyriska ordalag talat om värdet av Helsingforsavtalet, det s. k. ESK. Han konstaterade därvid att många människor, särskilt i Västeuropa, har varit skeptiska till värdet av detta avtal men ansåg att deras tvivel kommit på skam. Vi får hoppas att det är så, men det är säkerligen ännu för tidigt att med bestämdhet uttala sig därom. Vad vi vet är att ryssarna och i deras släptåg andra östeuropeiska stater har visat en utomordentligt stark irritation, när man refererat till ESK:s bestämmelser i humanitära frågor eller beträffande det som rör de mänskliga rättigheterna.

I förhållande till utlandet har man gått på två linjer. Antingen säger man att avtalet måste ses i sin helhet – de tre korgarna – och att den humanitära delen därför inte får åberopas isolerad. Eller också har man sagt att det är en otillåten inblandning i vederbörande lands inre angelägenheter att kritisera bristande respekt för ESK:s regler.

Det första argumentet påminner något om det standardsvar som man brukar få vid kritik av starkt vinklade program i Sveriges Radio och TV: Det är det samlade utbudet som skall bedömas, och detta omöjliggör då vanligen en analys av och eventuell kritik mot handlandet i det enskilda fallet. Argumentet är helt ohållbart; det är självklart att det i varje konkret fråga är den tillämpliga delen av ESK som skall vara rättesnöre.

Frasen inblandning i inre angelägenheter har en verklig betydelse i det internationella sammanhanget, även om dess innehåll minskats genom det allt starkare ömsesidiga beroendet nationerna emellan. I dessa frågor finns det emellertid i ESK definitioner, som klargör vad inblandning i dessa sammanhang skall avse. Det rör tvång och olika slag av direkt ingripande, vilket det aldrig har varit fråga om i samband med kritik enligt ESK.

Jag vill också uttala min anslutning till vad utrikesministern såväl i deklarationen som i andra sammanhang har framhållit, nämligen att det är meningslöst med någon typ av räfst och rättarting. Det gäller i allt utrikespolitiskt handlande att i första hand undersöka vilka åtgärder som kan ge önskat resultat. Allt annat blir tom demonstration, där man dessutom kan misstänka att vederbörande mer är ute för att vinna inrikespolitiska poäng för sitt parti eller för sig själv än för att gagna ett högt syfte.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Ett noggrant följande av hur ESK respekteras i olika länder och ständigt kritik mot bristande respekt för mänskliga rättigheter och humanitära krav är fullt berättigat. Redan det faktum att ett stort antal länder skrivit under ESK och därigenom i förhållande både till sina egna medborgare och till övriga länder som undertecknat ESK accepterat ett visst uppträdande är bevis härför. Det är då helt klart att olika länder har rätt eller kanske t. o. m. skyldighet att påtala när myndigheterna i ett visst land bryter mot det träffade avtalet. Att sådan kritik också haft effekt ger händelseutvecklingen belägg för. Familjer har kunnat återförenas och människor har återfått sin frihet.

Samma rätt hos ländernas egna medborgare att kräva avtal som slutes för deras egen skull måste finnas. Det är med beklagande vi måste konstatera att så inte skett i flera länder. Den Deklaration 77 som många tjeckiska medborgare undertecknat har medfört att flera av undertecknarna fängslats. Åtminstone en av dem har under de hårda fängelseförhåren avlidit, enligt den officiella versionen på grund av hjärtslag. Även i Sovjet har kommittéer med liknade syfte bildats. De djärva riskerar olika tvångsåtgärder. Den mildaste är ständiga trakasserier, en annan förvisning, en tredje deportation till utlandet och en fjärde inlåsning på mentalsjukhus. Det är litet förvånande att herr Palme, som så kraftigt kritiserade Sydafrika för sistnämnda metod, inte hade ett ord att säga om den store läromästaren på området, Sovjetunionen.

Vi kan spekulera i, varför rimliga mänskliga rättigheter till information och tankeutbyte bemöts med så hårda medel i de kommunistiska länderna. Fruktar man att det inte är möjligt att bibehålla ett socialistiskt system tillsammans med grundläggande mänskliga rättigheter? Och tror man sålunda att mänsklig frihet oundgängligen leder till någon typ av västerländsk demokrati? Detta skulle i så fall vara ett uppmuntrande betyg.

I utrikesdeklarationen sägs att det tycks vara en allmän uppfattning att utsikterna till förhandlingsframsteg i Mellersta Östern nu är gynnsammare än på länge. Jag tror detta är riktigt. Härvid borde tre principer gälla enligt deklarationen: 1. Israel har rätt till existens. 2. Erövring av territorium med våld är otillåten. 3. Palestinaaraberna har rätt att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel.

Det första villkoret innebär sålunda ett avståndstagande från PLO:s stadgar, som kräver staten Israels förintande och skapandet av en stat där en del judar skulle få bo kvar och leva tillsammans med Palestinaaraberna, som beräknas få en klar majoritet. Deklarationens uttalande är för de flesta svenskar naturligt och självklart, icke minst när man bevittnat de ohyggliga strider som rasat i Libanon och där de olika parterna dock var av samma etniska ursprung.

Villkoret om våld är naturligtvis också betydelsefullt, även om man kan konstatera att det är första gången i historien ett sådant krav uppställts. Vem sade något om denna princip, när Sovjetunionen lade sig

till med det tyska Ostpreussen och hela östra delen av Polen och norra delen av Rumänien?

Vad det tredje villkoret beträffar vill jag bara göra den anmärkningen att fram till sexdagarskriget 1967 satt araberna på hela det område där man nu diskuterar upprättandet av en palestinsk stat. Ingenting hindrade dem således från att realisera dessa strävanden, men då hörde man ingenting härom.

En av socialdemokraternas numera främsta utrikespolitiska experter, Carl Lidbom, har i några artiklar analyserat fredsmöjligheterna och därvid kommit till resultatet att sådana finns men att för Israels del tiden brådskar. Bl. a. anför han som argument att israelerna själva börjar känna orostillståndet pressande. Utan angivande av tidsperiod anför han att 300 000 israeler lämnat landet och att färre sovjetiska judar nu emigrerar till Israel. Något större bevisvärde har väl dessa fakta inte. Emigrationen på 300 000 människor omfattar nästan en trettioårsperiod, dvs. tiden från den israeliska statens bildande år 1948. För jämförelsens skull kan nämnas att Sverige under samma tid haft omkring 600 000 emigranter, givetvis på en större befolkning. Men man måste komma ihåg att den helt övervägande majoriteten av emigranterna från Israel några år innan kommit dit som immigranter men kanske inte funnit sig så väl till rätta. Dessutom ingår naturligtvis i dessa siffror alla som under en längre tid arbetar eller studerar utomlands. Tar man i stället dem som fötts i Israel är emigrationen försvinnande liten.

Vad emigranterna från Sovjet beträffar är vi ju här tillbaka till Sovjetunionens bristande efterlevnad av Helsingforsavtalet. Antalet emigranter beror helt på de Sovjetiska myndigheternas goda humör – eller rättare sagt växlande politiska bedömningar. Sedan hör det kanske också till saken att Sovjet, förmodligen av prestigeskäl, numera endast ger utresevisa för resa till Israel, oavsett om vederbörande är jude eller inte. Och det är klart att många icke judar då från början har haft helt andra resplaner än att emigrera till Israel.

Från tid till annan har experter påstått att Israel försuttit sina chanser till fred, eller att de snart är försuttna. Några har hävdad att Israel skulle ha kunnat få fred omedelbart efter sexdagarskriget 1967, om man då i enlighet med Ben Gurions förslag hade återlämnat all crövråd mark till araberna. Enligt min uppfattning finns det inte skymten av trovärdighet i ett sådant påstående, med den mentalitet som då rådde i arabvärlden. Man behöver bara nämna besluten från den arabiska konferensen i Khartoum i augusti 1967.

I dag är läget onekligen gynnsammare. Vad stormakterna beträffar har Sovjetunionens roll på ett märkligt sätt tonats ner. Det har väl varit ett känt faktum att Sovjet var lika litet intresserat av fred som av ett riktigt krig i Mellersta Östern. Ett krig med arabiska förluster minskade trovärdigheten av sovjetiskt stöd för araberna, och en verklig fred skulle göra araberna mindre beroende av Sovjet. Ett bestående spänningstillstånd däremot kunde ge Sovjet möjligheter att etablera sig i Mellersta

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Östern och dessutom ge landet en bas för nya utrikespolitiska strävanden. Det är ett märkligt faktum att den sovjetiska maktställningen i arabvärlden efter hand har kraftigt beskurits och att man kan konstatera hur Förenta staterna har lyckats uppnå ett betydande förtroende inom området.

Vad araberna beträffar kan man naturligt hävda att de med sina stora befolkningssiffror och numera väldiga ekonomiska resurser har möjlighet att vänta och hoppas på att Israel under tiden skall duka under för de enorma påfrestningarna av ekonomiskt och annat slag. Men samtidigt förefaller det uppenbart att i arabländerna den uppfattningen mer och mer breder ut sig, att ländernas ekonomiska utveckling måste påskyndas och att detta förhindras eller åtminstone försvåras av en fortsatt konflikt.

Sveriges uppgift är nog ganska liten i detta sammanhang. Jag har alltid varit kritisk mot det stöd som den förra regeringen i olika sammanhang gav PLO. Dess uppfattning var att det kunde befrämja en fredlig utveckling om man inför internationella fora lät PLO komma till tals. Men i den mån man i dag kan se sprickor inom PLO och tendenser hos vissa grupper att avstå från kravet på Israels förintande, beror detta enligt min uppfattning ingalunda på att PLO har fått komma till tals utan på den politiska och militärpolitiska utvecklingen, främst inom arabvärlden. Att från Sveriges och andra länders sida i dag uttala något stöd för PLO när man fortfarande – enligt den nyligen avslutade PLO-konferensen – vägrat ändra sina grundläggande målsättningar, påskyndar inte utan försenar snarare fredsförhandlingar.

Jag har alltså svårt att instämma i vad herr Svensson i Kungälv nyss sade, att man inom PLO är beredd att nu sluta ett avtal om upprättande av en stat bara på västbanken. Herr Svensson citerade PLO:s "utrikesminister", och han hämtade citatet från en amerikansk tidning. Men han kunde också ha läst ett citat av samme man från det näst senaste numret av tidningen Newsweek, där det klart sägs att det inte är fråga om att erkänna Israel. Det kommer vi aldrig att göra, sade han. Och det finns många belägg för det. Man talar alltså här med litet olika tungor alltefter vad läget kräver. Men det är väl inte alldeles orimligt att Israel har svårt att förhandla med en organisation som inte bara vägrar att erkänna Israel – man skall nog skärpa uttalandet något mer än herr Svensson i Kungälv gjorde – utan som fortfarande på sitt program har att staten skall avskaffas, och dessutom i former som är ganska uppseendeväckande.

Jag skall inte gå djupare in på den frågan i dag.

Regeringsdeklarationen framhåller att "enighet här hemma i fråga om utrikespolitiken är en väsentlig tillgång". Så har den tidigare oppositionen också i väsentliga stycken agerat. Detsamma kan inte sägas om den nya socialdemokratiska oppositionens hittillsvarande uppträdande. Jag vill endast i förbigående nämna förre utrikesministern Sven Anderssons underliga brev till chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning rörande inbjudan till herr Palme att tala i säkerhetsrådet. Det svar han

fick var i sin saklighet mördande och visade att han varit ute i ogjort väder. Det är väl ganska uppenbart att bakom detta stod personer som, för att uttrycka sig diplomatiskt, känner en större lojalitet mot den föregående regeringen än mot den nuvarande.

En betydligt allvarigare fråga är Sydafrikapolitiken. Under 44 års socialdemokratiskt maktinnehav har aldrig krav på förbud mot svenska nyinvesteringar, än mindre på avveckling av existerande svenska investeringar i Sydafrika, framlagts. När detta påpekats försvarar sig herr Palme med att han i valkampanjen – kanske i desperation inför ett fruktat valnederlag – förde fram sådana tankegångar. Men detta skedde endast vid något enstaka tillfälle, och man har därför svårt att tro att det rör sig om annat än politisk taktik.

Alla politiska partier står eniga i sin kritik av förhållandena i Sydafrika, och man är beredd att medverka i beslut från FN som vinner allmän anslutning. Men vilken effekt skulle ett beslut av bara Sverige, eller av Sverige och några andra småstater, om nedskärning av investeringarna i Sydafrika få? De svenska företagen skulle självfallet göra förluster, fabriker i Sydafrika skulle för en billig penning övertas av staten eller av andra företag. Någon som helst effekt på regimen fortbestånd skulle inte uppnås, trots att herr Palme i dag som bevis citerat en anonym röst från Sydafrika. Jag skulle här vilja citera några stycken ur en skrift som kom ut för några år sedan:

”När den svenska regeringen prövar konkreta förslag om åtgärder mot Sydafrika måste den i varje särskilt fall överväga hur förslagen skulle inverka på apartheidproblemets lösning. Sveriges bedömningar måste vara våra egna, inte andras. Om vissa stater, organisationer eller enskilda vädjar till regeringen om att följa en bestämd handlingslinje, måste regeringen själv pröva om denna handlingslinje kan väntas leda till framgång. --- Det finns flera invändningar mot en politik, som går ut på att man skall bojkotta ett land enbart för att demonstrera sitt ogillande av vederbörande lands regim och allmänna politik. Det blir svårt att motivera varför man inte skall genomföra liknande bojkotter mot andra länder, vilkas politik i speciella situationer framkallar stark indignation. --- Om man åberopar moraliska skäl för statlig bojkott mot ett land, riskerar man lätt anklagelser för dubbelmoral, så länge man inte är beredd att också bojkotta andra stater, vars regimer uppträtt moraliskt förkastligt.”

Detta var utdrag ur en skrift som skrevs av dåvarande socialdemokratiska riksdagsledamoten Kaj Björk på uppdrag av den socialdemokratiska partistyrelsen. Dessa sanningar håller än i dag. Jag tror att det var Ibsen som en gång i tiden påstod att en sanning varar i 20 år. Den här skriften kom ut år 1965, så för det socialdemokratiska partiet står sig inte en sanning i mer än 12 år.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Siegbahn vill jag säga att vad det gäller är ju att komma till förhandlingsbordet. Jag förstår inte varför man inte kan

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

få uppslutning kring den saken, för det är väl ändå inte ett nytt krig i Mellersta Östern som man vill ha. Vid förhandlingsbordet bör man naturligtvis ha med dem som är mest beroende av vad som diskuteras, och det är ju inte arabstaterna och i och för sig inte heller Israel, utan det är palestinaaraberna. Jag finner det ytterst egendomligt att man inte vill ha med dem när man diskuterar och att man hänvisar till att de skall representeras i andras delegationer. Jag tvivlar på att man kan komma fram till en lösning utan att ha med sig dessa människor, och när jag talar om Palestinaaraberna menar jag att PLO ändå är den mest representativa organisationen för dem, det kan man inte komma ifrån.

Dilemmat för Israel är ju att om man inte gör upp här och om man kommer att ha kvar de ockuperade områdena – Golan, Sinai, Gaza, västbanken, Jerusalem – så kommer man att så småningom få ett land med en mycket stor minoritet av palestinaaraber. Hur skall man klara det, när man samtidigt vill ha en rent sionistisk stat för endast judar och där judar skall bestämma?

Det kommer att bli en omöjlig situation. Självfallet kan man se olika resultat av detta, men en sådan lösning kan inte framstå som annat än förskräckande. Jag hoppas därför att man i nuvarande läge, när man har de kanske största möjligheterna efter sexdagarskriget, kommer att sätta in alla krafter för att komma fram till en uppgörelse vid förhandlingsbordet.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har tagit upp en del viktiga frågor – och det ligger mycket i vad han säger – men vi kan väl inte nu ge oss in i en Israel- eller Mellanösterndebatt. Jag har emellertid inte precis samma uppfattning om PLO:s representativitet i det fall som herr Svensson nämnde. Han sade att de kommunala valen på västbanken visade att man där stödde PLO. Jag tror inte att det låg till på det viset. Jag tolkar i stället valresultatet som en protest mot det nuvarande tillståndet. Det visade sig så småningom att flera av dem som blev ledare genom valet på västbanken inte alls speciellt var anhängare till PLO men däremot var kritiska mot situationen.

Vidare får man inte glömma varifrån de flyktingar som man talat om ursprungligen kommer. De har ju kommit från det som nu är Israel. Att endast folk ur deras led skulle vara representativa för alla de andra palestinier som finns på västbanken i dag, i Gaza och i östra delen av Palestina tror jag inte. Vi skall inte förglömma att det brittiska mandatet hela tiden formellt omfattade även hela östra stranden av Jordan, det som sedermera blev emiratet Transjordanien och sedan Jordanien.

Jag vill emellertid anknyta till mitt tidigare yttrande, där jag talade om oppositionens bristande intresse för att försöka föra en gemensam politik, och ta upp ytterligare en fråga. Det socialdemokratiska partiet har väckt en motion om att Sverige inte skall ansöka om medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken. Herr Lidbom har hävdad att den

förra regeringen aldrig har fattat beslut till förmån för ett sådant medlemskap. Man hade endast diskuterat frågan vid ett lunchsammanträde, men på grund av pågående valkampanj var det så få närvarande att man inte fattade något beslut.

Nu har herr Palme under de senaste månaderna ofta talat om den fara för demokratin som den nya regeringens handlande utgör. Det mest uppseendeväckande och upprörande var naturligtvis att regeringspartierna råkade vinna valet, vilket han menar har skapat vånda och oro för demokratin. Men samtliga tjänstemän som arbetar på handelsdepartementet vet, att regeringen fattade ett beslut långt innan valkampanjen började, och detta innebar att man klart accepterade ett medlemskap i IDB. Vad skall dessa tjänstemän tro om demokratiska arbetsformer när förre handelsministern helt förnekar vad alla vet är en sanning?

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Diskussionen gäller nu vem som skall företräda Palestinaaraberna, dvs. palestinierna. Skall vi bestämma vilka som skall företräda dem eller skall Israel bestämma det? Det måste väl ändå vara de närmast berörda som får fatta det beslutet.

Om man nu utesluter PLO: Vem finns i stället? Vem kan man kalla på? Det finns ju inget mandat. Man kan diskutera PLO:s program och huruvida det är representativitet på 100 % som vi menar vid demokratiska val i vårt land och andra länder. Men det är den situation som varje befrielseörelse över hela världen befinner sig i. Vi kan alltså inte ställa sådana krav, utan vi får göra en bedömning.

Sedan något om erkännandefrågan. PLO har inte erkänt Israel, och Israel har inte erkänt PLO. Skall man vänta till den dag då ett diplomatiskt erkännande finns på bordet innan man går till förhandlingar? Jag finner det helt omöjligt. Det är också att ställa för stora krav. Erkännandet kan ju ändå komma under hand. Man måste ta den utsträckta hand som finns, de möjligheter som finns, för att komma någon vart. Vi vet ju att det är risker med allting. Och det är naturligtvis också risker med förhandlingar. Men de riskerna menar jag är betydligt mindre än om man fortsätter som det är, därför att det kommer att bli så stora svårigheter för Israel i framtiden att jag ryser över det.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Problemet är givetvis svårt. Men när herr Svensson i Kungälv talar om att man måste ta den utsträckta handen så har jag litet svårt att följa med den liknelsen. Det skulle i så fall gälla en utsträckt hand med knogjärn minst. Det är ju ett faktum att PLO icke erkänner Israel – och inte nog med det: de säger att Israel skall förintas. Och i 6 § i sina stadgar säger de att alla judar som kom till Israel efter 1917 skall skickas tillbaka till de länder de kommit ifrån.

Därför menar jag att det är oerhört svårt för oss att bestämma om och när Israel skall förhandla med PLO. Jag utesluter inte alls möjligheten

att den situationen kan inträffa, men jag tror att den enda möjligheten är att låta Israel bestämma när det är meningsfullt att förhandla med en viss part.

Att sedan Israel inte erkänner PLO tycker jag inte är något argument värt att nämna i det här sammanhanget. Den andra sidan är den centrala.

Jag inser visst att problemet är mycket svårt. Men så länge den nuvarande situationen råder är det orimligt, tror jag, att vi här uppe skall kräva att Israel förhandlar. Jag tror att Israel av just de skäl herr Svensson anförde har ett sådant oerhört intresse av fred att man, om det finns någon chans till fred eller – för att uttrycka sig litet mer försiktigt och mindre krävande – en fredlig situation, säkert kommer att ta den också. Men man bedömer inte läget så i Israel i dag, och den inställningen tror jag är viktig.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Svensson i Kungälv anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 8 Anmäldes och bordlades

Propositioner

1976/77:114 om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988), m. m.

1976/77:117 om utbyggnad av föräldraförsäkringen m. m.

1976/77:122 om ändring i byggnadslagen (1947:385) m. m.

§ 9 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 30 mars

1976/77:127 av herr *Bergman* (s) till fru bostadsministern om rätten till ersättning för utebliven rörelsevinst vid expropriation av byggnadsföretag tillhörig mark:

Vid expropriation av mark för bostadsbyggande m. m. har kommunen att betala ersättning för markens värde. När expropriationen avser mark som ägs av ett byggnadsföretag uppkommer också fråga om ersättning för mistat byggnadsarvode – sålunda utöver det markpris som domstolen kommer fram till. Detta är då ersättning för s. k. rörelseskada.

Krav på ersättning för rörelseskada grundas ytterst på att byggnads-

företaget genom expropriation anser sig mista inte endast marken utan också de vinster som markinnehavet ger genom möjligheterna att undgå konkurrens. Innehavet av marken förutsätts ge möjlighet till "egenregiverksamhet med en väl hävdad lönsamhet" för att citera ett byggföretags påståenden i en nyligen meddelad hovrättsdom.

Denna ersättningsmöjlighet framstår som märklig vid en jämförelse med de markpolitiska och bostadspolitiska intentioner som i övrigt fått uttryck i riksdagen. Markvillkoret vid bostadslångivningen berövas i dessa fall sin egentliga mening. Byggnadsrättens karaktär av en självständig handelsvara, vars pris ytterst kommer att få betalas av de boende, framstår som uppenbar.

Med hänvisning till det anförda vill jag till bostadsministern ställa följande fråga:

Anser bostadsministern att ersättning för utebliven rörelsevinst vid expropriation av mark från byggnadsföretag är förenlig med statsmakternas principiella markpolitiska intentioner?

§ 10 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 mars

1976/77:354 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr kommunikationsministern om skyldighet för gångtrafikanter att under mörker bära reflexanordning:

I trafikutskottets betänkande 1975/76:3, i vilket bl. a. behandlas frågan om förslag till lag rörande skyldighet för gångtrafikanter att vid promenad på landsväg efter mörkrets inbrott vara utrustad med reflexanordning (bricka, band eller bindel) för undvikande av mörkerolycka, meddelade utskottet att denna fråga var föremål för remiss och övervägande i regeringens kansli.

Jag vill ställa följande fråga till herr kommunikationsministern:

Har statsrådet för avsikt att framlägga ett lagförslag om skyldighet för gångtrafikanter, som under mörker färdas på väg, att vara försedd med godkänd reflexanordning?

1976/77:355 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr kommunikationsministern om öppethållandet av vänthallarna på järnvägsstationer:

Bakgrunden till nedanstående fråga är följande:

Nyligen reste jag med tåget från Kungsbacka till Göteborg. Tåget var dock ca 20 minuter försenat. Under denna tid fick tågresenärerna uppehålla sig på plattformen. Inget meddelande lämnades om tågföreningen,

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Meddelande om
frågor*

eftersom järnvägsstationen är obemannad och stationsbyggnaden låst.

För åldringar, handikappade och småbarn måste det vara minst sagt otillfredsställande att inte ens möjligheter att erhålla meddelande om tågföreningen samt ej heller tillgång till väntsal finns, med uppenbara risker för förkylningar o. d. Om det nu av kostnadsskäl är nödvändigt att hålla väntsalen stängd under den tid stationen är obemannad, borde SJ ändå, med hänsyn till resenärernas välbefinnande, ordna en tillfredsställande uppehållsplats vid väntetider, särskilt med tanke på riskerna för åldringar, handikappade och småbarn.

Frågan är av principiell betydelse med hänsyn till att likartade förhållanden föreligger på andra av SJ:s obemannade järnvägsstationer.

Med stöd av det anförda vill jag ställa följande frågor till herr kommunikationsministern:

Vill statsrådet medverka till att SJ håller väntsalar öppna även vid obemannade järnvägsstationer före tågs avgång eller, om ej detta kan ske, i stället ordnar en skyddad uppehållsplats på ett tillfredsställande sätt och lämnar meddelande om tågföreningar via angränsande bemannade järnvägsstationer?

den 30 mars

1976/77:356 av herr *Nilsson* i Uddevalla (s) till fru bostadsministern om tidpunkten för förslag till riksdagen om sotningsväsendets organisation m. m.:

Sotningsväsendets organisation och driftsform är en aktuell fråga, inte minst mot bakgrund av den konflikt som i dag föreligger och som i det långa loppet kan få samhällsfarliga konsekvenser.

I ett betänkande av utredningen (C 1973:04) för översyn av frågan om skorstensfejarmästarnas ställning diskuteras sotningsväsendets organisation och driftsform. Remisstiden för utredningen gick ut vid årsskiftet 1976/77.

Från fackligt håll hävdas att sotningsväsendet bör kommunaliseras inte minst av arbetsmiljö- och säkerhetsskäl.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga:

När avser bostadsministern att lägga fram en proposition om sotningsväsendets organisation och driftsform?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert